

Lappeenrannan Kylpylä, Kasino ja rantapuisto

RAKENNUSHISTORIA- JA MAISEMASELVITYS

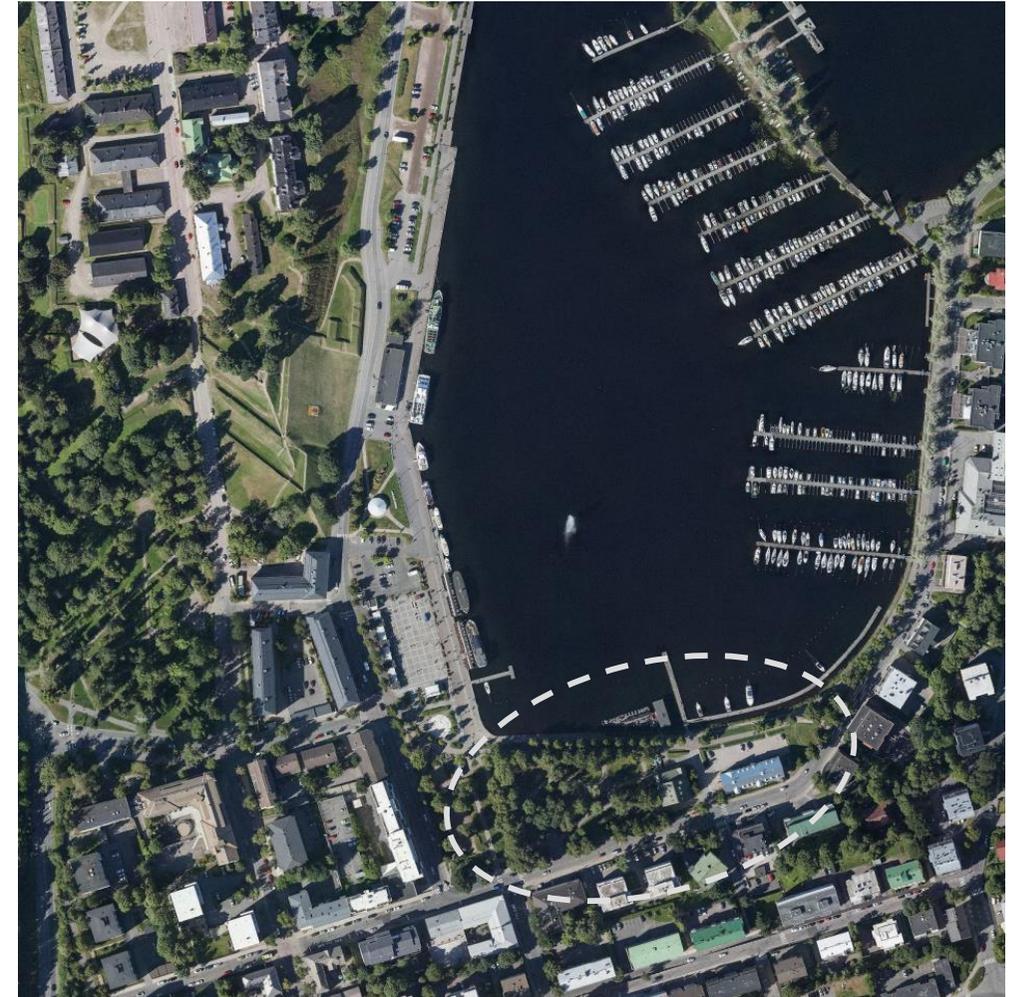

Minna Halonen, Anna Maaninen, Eija Teivas, Nina Virtanen

SITOWISE

Sisältö 1/2

PERUSTIEDOT	4
JOHDANTO	8
KAAVOITUSHISTORIA	11
Kaupunkikehitys	11
Ensimmäinen kylpylä	15
Kylpylä ja puistot kaupunkirakenteen muutoksessa	18
Asemakaava kulttuurin ja luonnon ehdoilla	22
Asemakaavoitus korjaa sodan jälkiä	24
Yleiskaava ohjaa mittakaavaa	25
Kylpylän ja kasinon alueen suojelu	26
KAUPUNKIKUVA	27
Rautatie muokkaa kaupunkikuvaa	27
Puistot ja luonto terveyslähteinä	29
Rantapuisto ja kylpylä syntyvät yhdessä	30
Rantapuisto elämyksenä	32
Kylpylä kaupunkitoimintojen keskiössä	34
Sataman vetovoima	35
Kaupungin painopiste vahvistuu etelään	37

Kannen kuva Kaupunginlahti ja kylpylaitos, väritetty valokuva. Kuvaaja Mortensen 1949. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Kuva 1. Ortokuva ja rajaus kohdealueesta. Lähde: Lappeenrannan karttapalvelut, <https://kartta.lappeenranta.fi/ims/>

Sisältö 2/2

RAKENNUSHISTORIA	<u>44</u>
Esikuvat ja maanlaajuinen konteksti	<u>44</u>
Arkkitehdit	<u>52</u>
Rakennuksen vaiheet - Kylpylä	<u>57</u>
Keskeiset muutokset - Kylpylä	<u>76</u>
Muutoskaaviot - Kylpylä	<u>81</u>
Rakennuksen vaiheet – Kasino	<u>84</u>
Keskeiset muutokset – Kasino	<u>90</u>
Muutoskaaviot – Kasino	<u>95</u>
NYKYTILA - KYLPYLÄ	<u>98</u>
Piha	<u>98</u>
Rakennus - ulkoa	<u>99</u>
Rakennus - sisältä	<u>101</u>
Rakenne, rakennusosat, talotekniikka	<u>109</u>
NYKYTILA - KASINO	<u>110</u>
Piha	<u>110</u>
Rakennus - ulkoa	<u>111</u>
Rakennus - sisältä	<u>113</u>
Rakenne, rakennusosat, talotekniikka	<u>118</u>
OSANA YMPÄRISTÖÄ	<u>120</u>
Kaukomaisemissa	<u>121</u>
Lähimaisemissa	<u>123</u>
ARVIOINTI JA OMINAISPIIRTEET	<u>132</u>
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	<u>145</u>

Kohde

Kylpylaitos vanha osa (1912) Ainonkatu 12, 53100

Lappeenranta, 3-14-2

Kasino (1913) Ainonkatu 10, 53100 Lappeenranta, 3-14-1

Alkuperäinen suunnittelija

Kylpylä: Gustaf Strengell

Kasino: Eino Forsman ja Juhani Viiste

Alkuperäinen käyttötarkoitus

Kylpylaitos

Kasino ja ravintola

Muut käyttötarkoitukset

Kuntoutustoiminta.

Lopettanut toimintansa vuonna 2020.

Omistus ja hallinta

Lappeenrannan toimitilat Oy.

Osakeyhtiö v. 1899-1917.

Lappeenrannan kaupunki vuosina 1917 – 1997,

Säätiö 1997-2010,

Vuokralaiset Kruunupuisto Oy ja KK-Kunto Oy 2010-2016.

Vuokralainen Lappeenranta Spa Oy, omistaja Savon Mafia Oy v. 2016-2020.

Laajuustiedot

Kylpylä 1263,0 kem²

Kasino 746,0 kem²

Asemakaava

Kylpylä ja kasino 405-2219 Hyväksytty 1.4.2004

Rantapuisto 405-2557. Hyväksytty 7.10.2015

Suojelutilanne

Asemakaavassa Kylpylaitoksen vanha osa, Kasino ja puistomuuntamo on suojeltu merkinnällä sr-1, puisto merkinnällä VP-/s-4.

Alue kuuluu valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun ympäristöön (RKY); Lappeenranta linnoitus- ja varuskunta kaupunki.

Selvityksen tarkoitus

Selvitystyö muodostuu Lappeenrannan kylpylän ja kasinon rakennushistoriaselvityksestä sekä kohteeseen liittyvästä maisemaselvityksestä, joiden pohjalta kootaan analyysi alueen arvoista, muutosherkkyydestä sekä häiriökohteista sekä toimenpidesuositukset. Kohdealueella on voimassa asemakaava. Selvitystä käytetään Kaupunginlahtea koskevan asemakaavam muutoksen suunnittelun perusselvityksenä. Pääpaino on Kaupunginlahden Kylpylän ja Kasinon sekä Rantapuiston kaavahistorialla, rakennusten muutoshistorialla arkkitehtonisten arvojen näkökulmasta sekä yhteydellä puistoon maisemakokonaisuutena.

Selvityksessä esitetään alueen rakennetun kulttuuriympäristön ja maiseman ominaispiirteet. Kohteiden rakennushistoriaa tarkastellaan myös maanlaajuisessa kontekstissa. Aiempia historiatietoja kohteista päivitetään kenttätöissä havaittujen muutosten pohjalta. Rakennuksista kootaan liitteiksi ns. kohdekortit ja karttaesitys paikannuksen avuksi. Kulttuurihistoriallisten arvojen arviointi tehdään yhteistyössä kaavoituksen ja museoviranomaisten (Etelä-Karjalan museo/kulttuuriympäristö) kanssa. Samalla arvioidaan myös nykyisten asemakaavamääräysten riittävyys edellä mainitusta näkökulmasta. Maisemasta kuvataan rakennusten sijainti osana ympäristöään ja liittyminen muuhun ympäristöön, niiden näkyvyys kauko- ja lähimaisemassa sekä rakennusten piha- sekä lähialueiden nykyinen kunto.

Kuva 2. Viistoilmakuva, rajaus kohdealueesta. Lähde: Lappeenrannan kaupunki.

Työvaiheet

Lappeenrannan kaupunki tilasi rakennushistoriaselvityksen asemakaavamuutosta varten. Selvitysten laadinta aloitettiin olemassa olevan tiedon ja nykytilan analysoinnilla. Arkistotöitä tehtiin Lappeenrannan kaupunginarkistossa ja rakennusvalvonnan arkistossa yhteistyössä arkistoväen kanssa. Nykytila-analyysyjä täydennettiin maastokäynneillä. Maastotyöt tehtiin lokakuussa 2020 rinnakkain Linnoituksen maastokäyntien kanssa. Raportin ja liitekarttojen luonnokset luovutettiin Tilajalle kommentoitavaksi vuoden 2020 lopulla. Konsultti viimeisteli työn lopulliseen asuun tilaajan kommenttien perusteella alkuvuodesta 2021 ja lopullisen version luovutus sekä Kioski-tietokantaan syöttö tehtiin maaliskuussa 2021. Lappeenrannan kaupungilta yhteyshenkilönä oli asemakaava-arkkitehti Matti Veijovuori kaupunkisuunnittelusta. Selvityksen toteutti FM Minna Halonen ja arkkitehti SAFA Eija Teivas sekä rakennusarkkitehti Nina Virtanen. Maisemaselvityksen toteutti päävastuullisena Anna Maaninen (FK/maantiede, hortonomi AMK). Yhteistyössä rakennustutkimuksen osalta olivat Etelä-Karjalan museosta amanuenssit Noora Gherghel ja Sini Saarilahti.

Kuva 3. Viistoilmakuva, rajaus kohdealueesta. Lähde: Lappeenrannan kaupunki.

Lyhenteet:

LKA Lappeenrannan kaupunginarkisto

LRVA Lappeenrannan kaupunki rakennusvalvonnan arkistopalvelut

MV Museovirasto

KA Kansallisarkisto

EKM Etelä-Karjalan museo

Aikaisemmista selvityksistä olivat käytettävissä erityisest inventoinnit, opinnäytteet ja historiateokset: Talka, Anu 1990. Gustaff Strengellin Lappeenrannan kylpylaitos; Jormakka, Kari 1984. Lappeenrannan merkittävät rakennukset; Kiiveri-Hakkarainen, Kaija 2006. Rakennettu Lappeenranta. Kaupunginosat; Kumpulainen, Jouni – Kohvakka, Mikko – Kolari, Pertti 2013. Lappeenrannan kylpylaitos. Selviytymistarina kolmelta vuosisadalta; Putkonen, Lauri 1997. Lappeenranta kulttuurihistoriallisesti merkittävät rakennukset ja alueet. Erilaisia ilmakuvia ja valokuvia saatiin konsultin käyttöön Lappeenrannan kaupunkisuunnittelusta. Nykytilavalokuvat ellei toisin mainita ovat kuvanneet Sitowise Oy ja Lappeenrannan kaupunkisuunnittelu 2020.

Lähteissä oli paikoin ristiriitaisuuksia esimerkiksi kohteiden rakennus- ja muutosvuosissa, joita pyrittiin tarkistamaan alkuperäisdokumenteista. Samoin aiemmissa selvityksissä oli ristiriitaisia tulkintoja kohteiden säilyneisyydestä (muutosten merkittävyys) esimerkiksi arkkitehtonisen tyylin suhteen, jotka arvioitiin uudestaan. Puistosuunnitelmia arvioitiin 1800-1900-luvun asemakaavakartoista ja myöhemmistä asemakaavoista. Rantapuistoa koskevia suunnitelmia 1900-luvun modernilta ajalta: piirustuksia, havainnekuvia tai lajikuvauksia ei saatu tässä selvityksessä esiin tilaajalta tai arkistoista.

Kylpyläkulttuuri rantautuu saunojen rinnalle

Kylpyläkulttuurin nousu alkoi Suomessa 1800-luvun puolivälin jälkeen. Esikuvana olivat keskieurooppalaiset ja pohjoismaiset terveyslähteet sekä -kylpylät. Sisämaan kylpylät perustettiin Suomessa usein järvisuudulle, terveyslähteen tai kaivon eli "runnin" läheisyyteen. Kylpylätoiminnan kehittyessä Suomessa, varhainen kansanperinne pyhistä lähteistä ja parantavista vesistä – "vesi vanhin voitehista" - siirtyi osaksi kaupunkien, lääkäreiden ja yhtiöiden kaupallista toimintaa. Kylpyläkonsepteissa puistot ja ranta liittyivät terveysliikuntaan. Kokonaisuuteen kuuluivat myös vapaa-ajan viihdettä tarjoavat kasinot.

Kylpylät eivät olleet vielä 1900-luvun alussakaan tasa-arvoisesti kaikkien yhteiskuntaluokkien saavutettavissa. Työväki käytti edelleen perinteisiä kaupungin yleisiä saunoja kuva 4 virkistämiseen, kansanparantamiseen kuten kuppamiseen ja puhdistautumiseen. Terveyskylpylä saattoi kyllä myöntää erivapauksilla kaupungin vaivaistalon asukkaille tai raajarikoille ilmaisia hoitoja. Itse kylpylä uimaloineen ja tenniskenttineen oli kuitenkin aidattu alue ja tarkoitettu vain sen vieraille. Kylpylän yhteydessä ollut puisto promenadeineen ja kioskeineen sen sijaan oli kaikkien kaupunkilaisten käytettävissä.

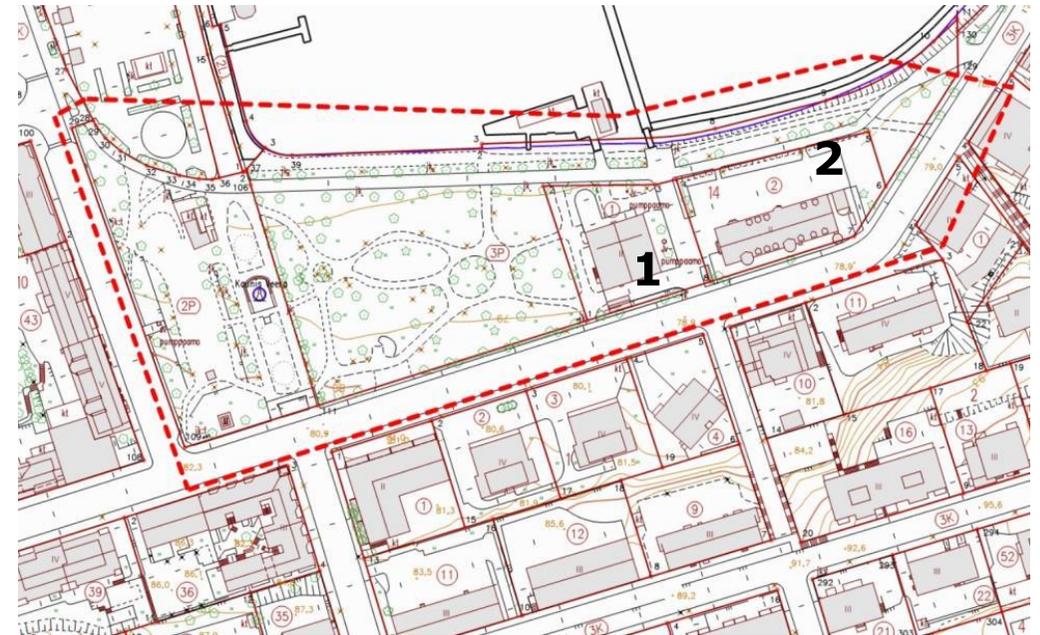

Kuva 4. Aionkatu 11 Rantapuiston kohdalla. Saaren yleinen sauna kuvattu Aionkadulta. 1920-1929. Lähde: <https://finna.fi/> Lappeenrannan museot.

Lappeenrannan Kylpylä ja Kasino sijoittuvat kaupungin vanhimman osan Linnoituksen ulkopuolisen kaupunginosan ranta-alueelle. Rakennukset ovat Kaupunginlahden maiseman maamerkkejä erityisesti Saimaalta veden päältä, satamatorilta ja Linnoituksesta tarkastellen. Aivan ensimmäinen kylpylä toimi Kaupunginlahdella Halkosaassa reilun vuosikymmenen ajan vuodesta 1824 alkaen.

Nykyinen Kasino ja Kylpylä ovat valmistuneet 1910-luvun alussa. Rantapuisto liittyy sen sijaan varhaisiin keskustan kaavavaiheisiin ja on nähtävissä jo 1800-luvun puolivälin asemakartoissa. Rantapuiston merkitys kasvoi 1870-luvulla nykyiselle tontille rakennetun puisen kylpylaitoksen ja kasinon myötä. Nämä hirsirakennukset purettiin tonteilta 1910-luvun vaihteessa.

Aikaisemmissa selvityksissä Kylpylää on luonnehdittu tyyliltään myöhäisjugendia edustavaksi, yksityiskohdissa esiintyvin klassistisin piirtein. Rakennuksen perusmuotoon ja arkkitehtoniseen tyyliin vaikutti kuitenkin enemmän arkkitehtikilpailun jälkeinen ohjelman ja muodon karsiminen taloudellisin perustein. Toinen merkittävä tekijä ovat olleet esikuvat huviloista, joiden suunnittelusta Kylpylän arkkitehti Gustaf Strengellillä oli laaja kokemus kotimaasta ja ulkomailta.

Kuva 5. Yllä **Kasino tontti nro 1 ja Kylpylä tontti nro 2.**
Lähde: Lappeenrannan karttapalvelut, kartta.lappeenranta.fi ja
Kuva 6. Alla Kaupunginlahti. Lähde: Lappeenrannan kaupunki/
Bing-Maps Aerial View.

Selvitettävien rakennusten niminä käytetään tässä Kasino ja Kylpylä. Nimeä Kylpylä käytetään siitä huolimatta, että se on myös kaupunginosan numero 3 nimi. Selvityksen nimistö perustuu voimassa olevaan asemaakaava- ja kaupunkikartalla esiintyviin nimiin.

Kylpylä esiintyy arkistolähteissä usein myös nimellä Kylpylaitos, esimerkiksi alkuperäisissä piirustuksissa, mikä kuvaa hyvin sen alkujaan laitosta toimintaa. Tämä oli pitkään vallitseva nimitys. Perinteistä huolimatta tässä on valittu lyhyempi nimitys Kylpylä, joka käsittää vain vanhan rakennuksen vuodelta 1913, ei 1970-luvun uudisrakennusta osoitteessa Ainonkatu 17.

Kaupunginlahti esiintyy vanhoissa kartoissa myös nimellä Taikinalahti. Rantapuisto mainitaan lähteissä Iso Rantapuistona, mutta myös Kasinopuistona, riippuen siitä, mitä osaa laajasta puistokokonaisuudesta on tarkasteltu. Linnoituksen Vanhapuistosta esiintyy kartoilla ja paikallishistoriikeissa myös nimi Pusupuisto. Linnoituksen kaakkoiskulmaa on nimitetty jollain kartoilla Vallipuistoksi.

Selvitysalueen kohteet kuuluvat Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt -luetteloon. Kuvassa 7 on nähtävissä rky- aluerajaus, jonka sisälle Kylpylä ja Kasino kuuluvat.

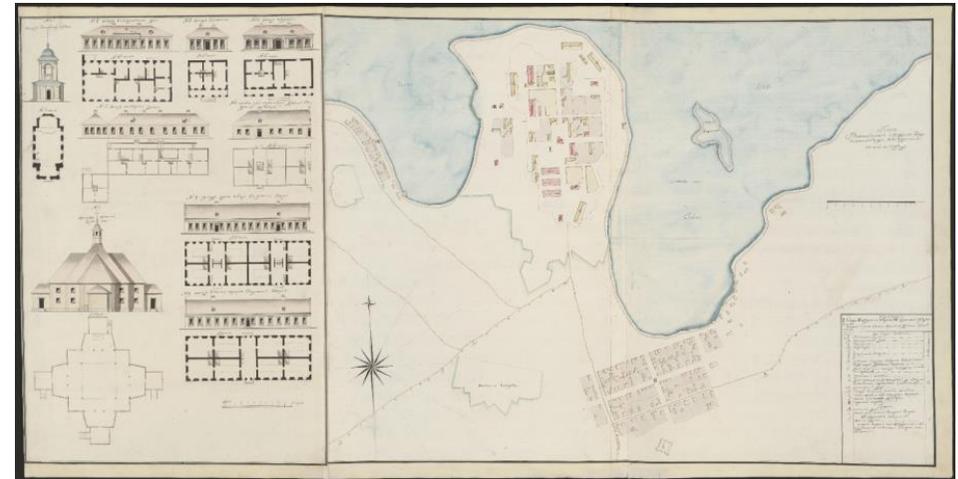

Kuva 7. Lappeenrannan Linnoitus ja varuskunta-kaupunki.
Lähde: <https://kartta.museoverkko.fi/>.

Kaupunkikehitys

Lappeenrantaan vaiheittain 1800-luvulla syntyneeseen kaupungin ruutukaavaan on vaikuttanut erityisesti Lappeenrannan Linnoituksen sotilaallinen käyttö ja suunnittelu. Kaupunginlahdella on ollut merkitystä suojaavana tavaraliikenteen satamana ja kaupan keskuksena, mutta myös matkailun solmukohtana. Linnoituksen 1700-luvun lopulle tyypillistä ruutukaavaa Viipurin kuvermentin Atlaksessa vuodelta 1799 kuva 8 suunniteltiin jatkettavaksi säännöllisenä myös sen eteläpuolella. Tämä näkyy siten, että 1800-luvun vaihteessa alue jakautui ensimmäiseen kaupunginosaan "Fästningen" ja toiseen osaan "Stora Förstaden". Suuri esikaupunki alkoi Kaupunginlahden pohjukasta kohti Marian kirkkoa.

Etelä-Saimaan järvipääkaupungeista esimerkiksi Mikkelin kaupunkialueen rakentuminen 1800-luvun alkupuolella kuva 9 muistuttaa Lappeenrantaa. Kaupunkikeskustat muotoutuivat vaiheissa erityisesti sotilaallisista näkökulmista leirikentät huomioiden. Myös vesi- ja kärrytiet (maantiet) sekä kaupankäynti ohjasivat rakentamista väylien solmukohtiin. Kun leirikenttiä ei myöhemmin tarvittu sotilaskäyttöön, niiden alueet vapautuivat kaupunginosien muodostamiseen.

Kuva 8. Lappeenrannan provinssi- ja piirikaupungin asemakartta ja julkisten rakennusten fasadit ja pohjapiirrokset 1799. Lähde: <http://narc.fi/>

Kuva 9. Mikkelin ja Mikkelin leiri rekognosointikartat 1776-1805. Lähde: <https://expo.oscapps.jyu.fi/s/vanhakartta/page/sotilaskartat;>

Korttelijako muodostui 1700-luvun lopulla, jolloin talojen ja tonttien luettelointi tehtiin kortteleittain. Ensimmäiseen kortteliin kuului linnoitus ja toiseen sen eteläpuolinen esikaupunki kuva 10. Pääkatulinjat erottuivat heikosti, toisin kuin kartasta voi päätellä, koska rakennuskantaa teiden varsilla oli harvakseltaan.¹ Suuri esikaupunki sijoittui Viipuriin vievän tien itäpuolelle ja tunnettiin lisänimellä "Viipurin esikaupunki". Etelämpänä voitiin erottaa lisäksi niin sanottu "Savonlinnan esikaupunki", jonka tontit sijoittuivat Savonlinnan maantien varteen. Pienin esikaupungiksi muodostuva alue oli kolmas kortteli, eli "Haminan esikaupunki" tai "Paldo" Haminaan vievän maantien ympäristössä.² Suuri Kaupunginosat saivat nimensä alueen topografian ominaispiirteiden ja maanteiden sekä niiden päätekaupunkien mukaan. Tämä esikaupunkijako muodostui kaupunkikehityksen ja -suunnittelun ohjaavaksi tekijäksi.

Linnoituksen sotilastoiminnan lakkauttaminen 1810-luvulta siirsi kaupunkikehityksen painopisteen pysyvästi Kaupunginlahden pohjukkaan. Linnoitus menetti sotilaallisen raja-asemansa Haminan rauhassa 1812, kun Suomi liitettiin Venäjään suurruhtinaskuntana, ja sai autonomisen asemansa.

Kuva 10. Lappeenrannan provinssi- ja piirikaupungin asemakartta ja julkisten rakennusten fasadit ja pohjapiirrokset 1799. Lähde: <http://narc.fi/>.

Lappeenrannan asutuksen ja kaupan keskittymä rakentui vaiheittain linnoituksesta erilleen Viipurin ja Savonlinnan maanteiden risteyskohtaan. Vuonna 1790 rakennetun luterilaisen Lappeen Marian puukirkon asema oli kaupungin symbolinen etuvartio Viipurin suuntaan. Se sijaitsi rakenteilla olevan esikaupungin etelälaidalla, palovaaran vuoksi hieman erillään muusta rakennuskannasta. Pääkatuakselit suunniteltiin jatkuvaksi kohtisuorina leikaten kirkolta pohjois-eteläsuunnassa. Nämä pääkatulinjat muodostuivat pysyviksi 1800-luvun vaihteessa.³

Iso Rantakatu, nykyinen Ainonkatu, nimellä on pitkä historia 1700-luvun puolivälistä, jolloin asutus alkoi levitä ranta-alueille linnoituksen ympäristössä.⁴ Nimen historia selittää sen asemaa vielä 1800-luvun kaavakartoissa ja yhdistyy luontevasti Iso-Rantapuisto, myöhemmin Rantapuisto, nimeen.

Esikaupunginosien vakiintuminen

Suuri esikaupunkialue oli paikoin maastonmuodoltaan voimakkaasti Kaupunginlahteen päin laskeva. 1800-luvulla se oli profiililtaan myös matala, pääosin puurakenteinen ja umpikortteleista muodostuva. Ruotsin ja Venäjän vallan aikaiset, näyttävät klassistiset kivrakennukset sijaitsivat korkealla mäellä Linnoituksessa ja ensimmäisessä kaupunginosassa. Kun Linnoituksen sotilaskäytön merkitys laski, ja vallit laitteineen luovutettiin kaupungille vuonna 1835, alkoi kaupunkikehityksen uusi vaihe esikaupungissa ja Kaupunginlahdella.⁵

Kartalla vuodelta 1825 [kuva 11](#) esikaupungin kaava näytti muodostuneen maanmittauksessa epäsäännöllisen muotoisista lohkoista, päinvastoin kuin 1700-luvun lopun ja Linnoituksen ruutukaavalle tyypillisistä suorakulmaisista tonteista.

Lappeen Marian kirkko oli keskustan merkittävin julkinen maamerkki pitkään 1800-luvun lopulle. Esiteollisen ajan tapaan asuminen esikaupungissa ja keskustassa oli eriytynyttä: porvaristo ja julkiset hallintorakennukset sijaitsivat järjestyneen ruutuasemakaavan sisällä, mutta itselliset, mökkiläiset ja käsityöläiset Kaupunginlahden itärannalla vapaammin, missä rakennusjärjestyksen noudattamista ei vaadittu samoin kuin ruutukaava-alueella.

Vuoden 1825 asemakaavakartta [kuva 11](#) oli ensimmäinen ei-sotilaallisiin tarkoituksiin. Se ei ilmaise vielä kadunnimiä tai kaupunginosien nimiä.⁶ Kartalla havainnollistuu hyvin keskusta-alueen topografia ja kuinka korttelit oli ryhmitelty pääteiden ja osin laskevan maastonmuodonkin mukaan. Keskusta-alueella Kirkon seutu sai painoarvoa raatihuoneen valmistuttua sen läheisyyteen. Kirkkokadun päätteinä olivat pohjoisessa Kaupunginlahti ja etelässä Lappeen Marian kirkko puistoineen.

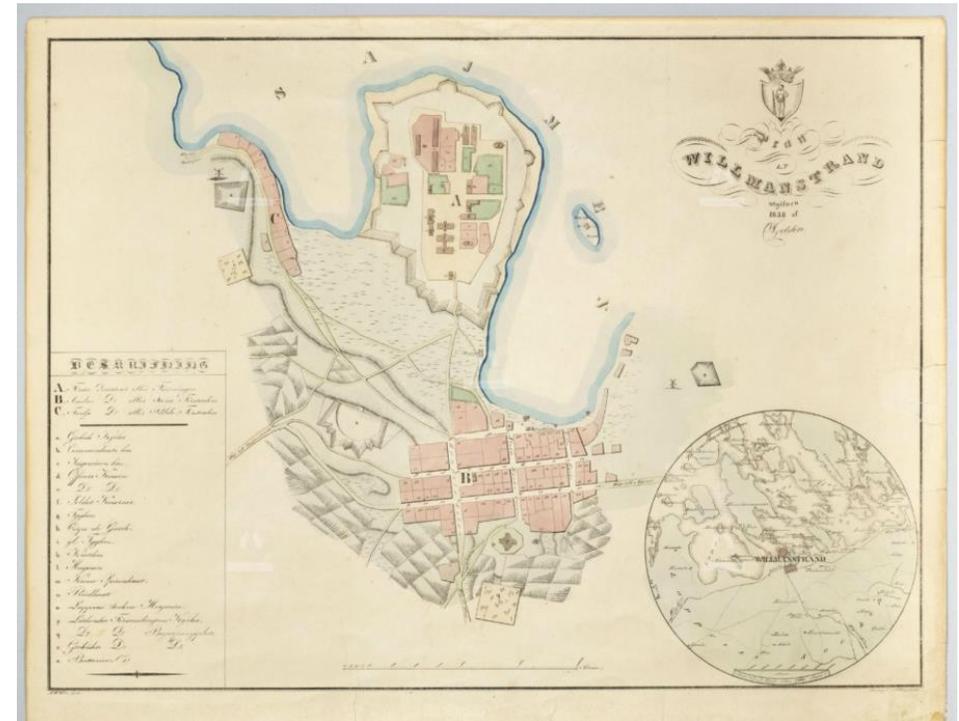

Kuva 11. Linnoitusplanadi rakentamaton – sittemmin puistomainen alue ja sataman sekä suuren Rantakadun ympäristö 1820-luvulla. Lähde: valokuva kirjasta Talka – Puntanen 2005, Lappeenrannan historia 1812-1917.

Ensimmäinen kylpylä

Kaupunkikartta kuva 12 vuodelta 1838 kertoo Lappeenrannan kaupunkikehityksen painopisteistä. Kartassa vuodelta 1838 on näkyvillä itä-länsisuuntainen Suuri Rantakatu. Puistomainen viheralue oli merkitty nykyisen Satamatorin eteläosaan, ja sen viereinen tontti numero 30 oli valtion omistuksessa. Kaupungin kylpylaitos oli merkitty Kaupunginlahdella olevaan Halkosaareen. Tämä osoittaa Lappeenrannan varhaisen kylpyläperinteen olleen tärkeä osa kaupunkikuvaa ja terveydenhoitoa. Terveyslähde, Pikkalan lähde, oli löytynyt Lappeenrannasta jo 1800-luvun alussa.

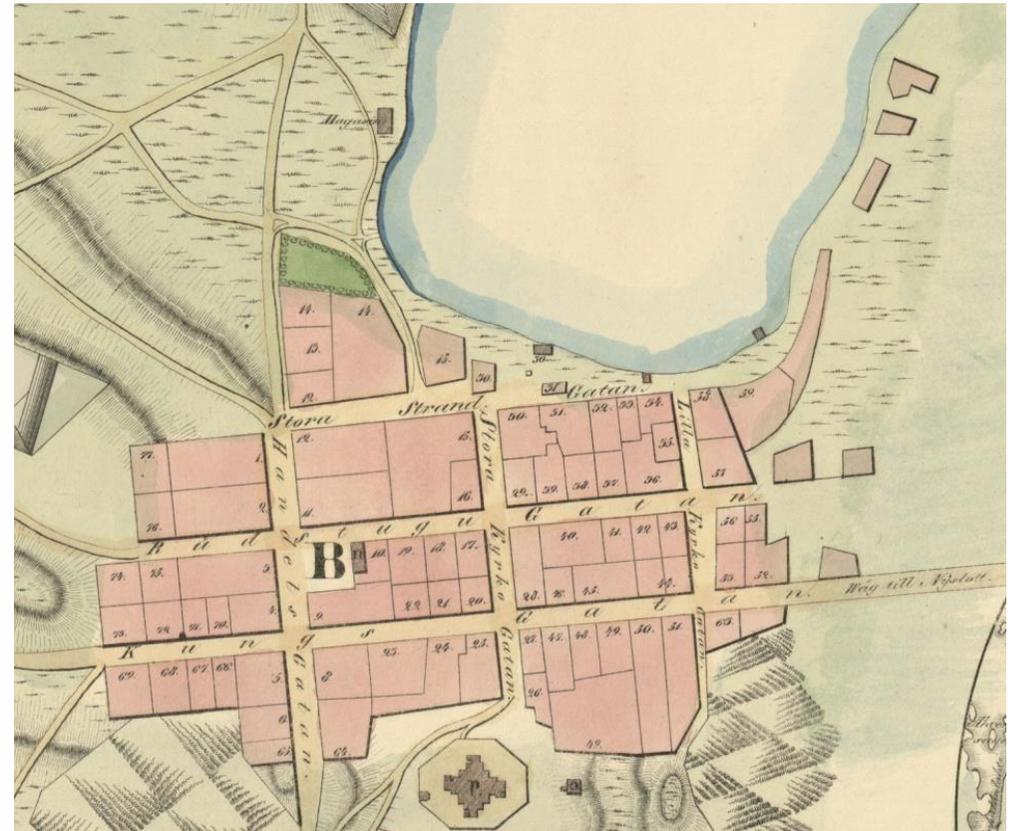
Halkosaaren kylpylä perustettiin 1830-luvun alussa kaupungin osakkuuden turvin. Kylpylässä oli mahdollisesti viisi kylpyhuonetta ja lääkärien vastaanottohuone. Kylpylätoiminta saarella loppui kuitenkin jo 1840-luvun vaihteessa ja rakennus siirrettiin muualle. Siitä, minne rakennus siirrettiin, tai käytettiinkö kylpylässä paikallista Pikkalan terveysvettä, ei ole varmuutta. z

Kuva 12. Kaupunkikartta 1838 Gylden; Rantakadun ympäristö 1830-luvulla. Lähde: <https://finna.fi/>.

Kaupankäynnin yhteydet erityisesti Viipurin suuntaan ovat luettavissa kuva 13 kartassa vuodelta 1838. Pääkatu Handels Gatan, nykyinen Kauppakatu, liittyy Linnoituksen eteläiseen Viipurin portilta lähtevään tielinjaan kohti Viipuria. Esikaupungin vanhimpia kadunnimiä olivat myös Stora Strand Gatan, nykyinen Aionkatu ja Stora Kyrko Gatan, nykyinen Kirkkokatu, joka päättyy Rantapuistoon pohjoisessa.⁸ Oleellinen tekijä Lappeenrannan olemassaololle oli jo varhain Saimaan alueen kauppaliikenne ja kaupankäynti. Lappeenranta kokosi eteläisen Saimaan alueen tuotteita, muun muassa viljaa, karjaa, villakankaita ja puutavaraa.⁹

Kartassa vuodelta 1838 Kaupunginlahden rantaan on merkitty tontit numero 15, 30 ja 31. Manttaalikirjan vuodelta 1827 mukaan tontti numero 30 kuului valtiolle. Tonttikirjan vuodelta 1849 mukaan numero 30 oli edelleen "Stadens gård".¹⁰

Kuva 13. Kaavakartalla 1838 Lähde: Tonttikirjojen mukaan Suuren esikaupungin tontti nro 30 Kaupunginlahdella oli tulkittavissa kaupungin puistoksi. Lähde: <https://www.narc.fi/kaupunkikarttakokoelmat>.

Autonomian aikakaudella Lappeenrannan asemakaavakehitys seurasi alkujaan 1700-luvun lopulta alkanutta ideaa, jossa kaupunki laajentui Linnoituksesta etelään eri kaupunginosineen. Esikaupunkia muokattiin 1800-luvun alkupuolella pääosin vain jatkamalla ruutukaavan katuverkkoa ja kortteleita uusien tontein. Kaupunginlahden täyttö 1840-luvulla toi lisää tilaa rannan ja Suuren Rantakadun, eli nykyisen Aionkadun väliin. Caloniuksen maanmittauskartassa kuva 14 vuodelta 1848 ei näy rantatonttien numerointia, mutta tonttikirjaan vuodelta 1849 ne on numeroitu, ja kuuluivat kolmanteen kaupunginosaan.¹¹

Katuja ja uusia katunimiä esiintyy vuoden 1848 Caloniuksen kartalla, muun muassa tulevaa Rantapuiston itäisivua rajaava Lilla Strand Gatan, nykyinen Kipparinkatu. Kaupunki jakaantui karttamerkkien mukaan neljään kaupunginosaan. Leveä rakentamaton alue, Linnoitusesplanadi, erotti esikaupungit Linnoituksesta.¹² Esplanadi oli tarkoitettu alkujaan suoja-alueeksi, mikä näkyy kaupunki- ja asemakartassa vuodelta 1838.

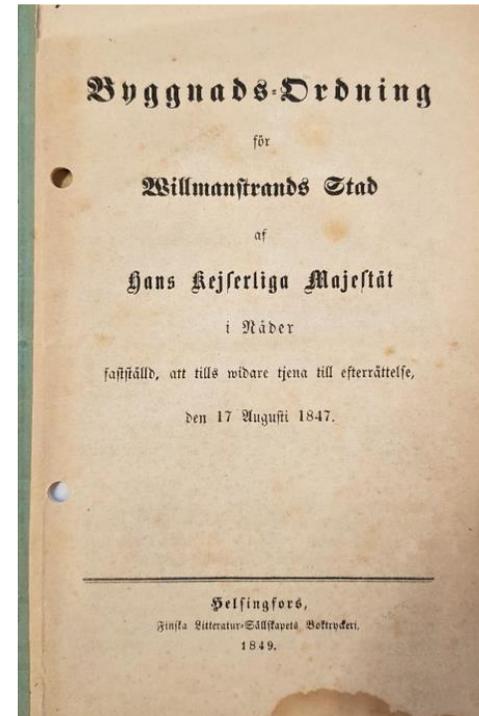
Kuva 14. Lähikuva Kaupunginlahti, Staden Willmanstrands tomter och öfrige egor. Afmätte år 1848 af Willehard Calonius. Kartta on lähteen mukana hyväksytty kaupungin rakennusjärjestykseksi 1847 ja on keisarillisen senaatin hyväksymä 1849. Lähde: <https://www.narc.fi/kaupunkikarttakokoelmat>; Calonius 1847/48.

Kylpylä ja puistot kaupunkirakenteen muutoksessa

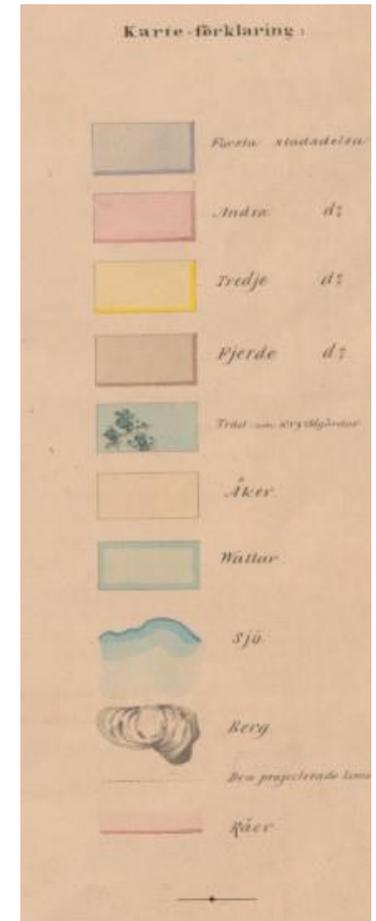
Lappeenrannan tontteja ja omistuksia esittelevässä Caloniuksen kartassa esitettiin myös vuonna 1847 hyväksytty rakennusjärjestys. Kartta osoittaa neljä kaupunginosaa eri värein. Kolmas kaupunginosa on merkitty kuvassa 16 keltaisella. Kartalle on merkitty myös puu- ja kirkkopuistot, pellot ja vallit. Tonttirajat on merkitty katkoviivoin.

Lappeenranta ei saanut kuitenkaan hyväksytyä uutta asemakaavaa ennen 1880-lukua. Kaupunkirakenteen muutosta ohjasivat erityisesti kylpylätoiminnan vilkastuminen, kaupungin etelä- ja itäosiin keskittynyt kauppa- ja teollisuustoiminta, kaupungin kehittäminen huvilakaupungiksi sekä venäläisten sotilastoiminnan vahvistaminen 1900-luvun vaihteessa. ¹³

Kylpylä kolmannen kaupunginosan nimityksenä on verrattain uusi käytäntö, sillä sitä ei esiinny tonttikirjoissa eikä kaupunkikartoissa vielä 1940-luvullakaan. Nimellä korostettiin 1800-luvun alkupuolella ensimmäinen kaupunginosa eli Linnoitus ja toinen, Suuri esikaupunki.

Kuva 15. Byggnads Ordning för Willmanstrand af hans Kejsertliga Majestät den 17 Augusti 1847. Lähde: LKA.

Kuva 16. Lähikuva kaupunkikartasta 1848. Lähde: <https://www.narc.fi/>. kaupunkikarttakokoelmat; Calonius 1847/48.

Vuoden 1856 Suomen kaupunkien yleisen rakennusjärjestyksen mukaan alettiin kaupunkipuistoja suunnitella osana kaavoitusta myös paloturvallisuuden ja hygienian vuoksi. Jo aiemmin puistoja oli suunniteltu palokatkoineen puistokatuineen. Uutuutena olivat erityisesti rantapuistot ja maisemapuutarhat suihkukaivoveistoksineen.¹⁴

Puistot palvelivat paitsi terveydellisiä, myös sosiaalisia tarpeita. Saimaan järvipääkaupunkien puistoihin ovat vaikuttaneet varmasti myös vuonna 1856 avatun Saimaan kanavien miljöökokonaisuus, niiden virkatalojen ja huviloiden puistojärjestelyt istutuksineen. Kanavapuistot oli tarkoitettu matkailijoiden virkistäytymiseen. Lappeenrannan kaupunkipuistojen suunnitteluun on voinut löytyä esikuvat myös läheisten kauppakumppanikaupunkien, kuten Viipurin, Käkisalmen ja Sortavalan, vehreistä puistoista.

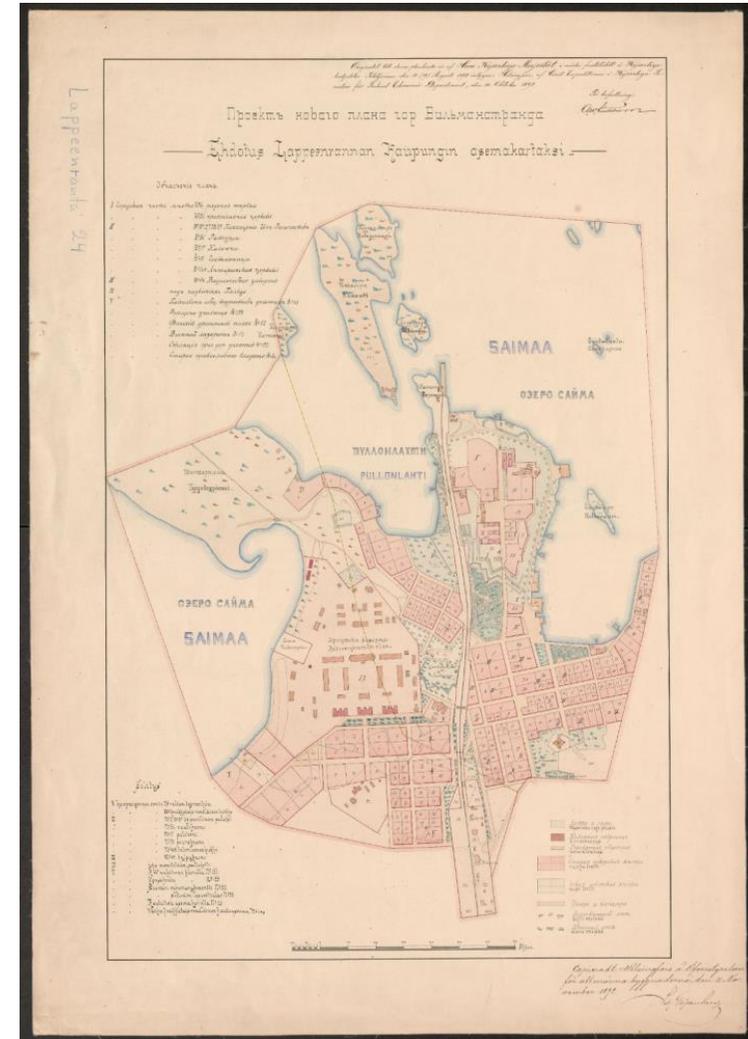

Kuva 17. Kylpylä. Näköala Rantapuistosta satamatorille. Kuvaaja tuntematon 1900-1905. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

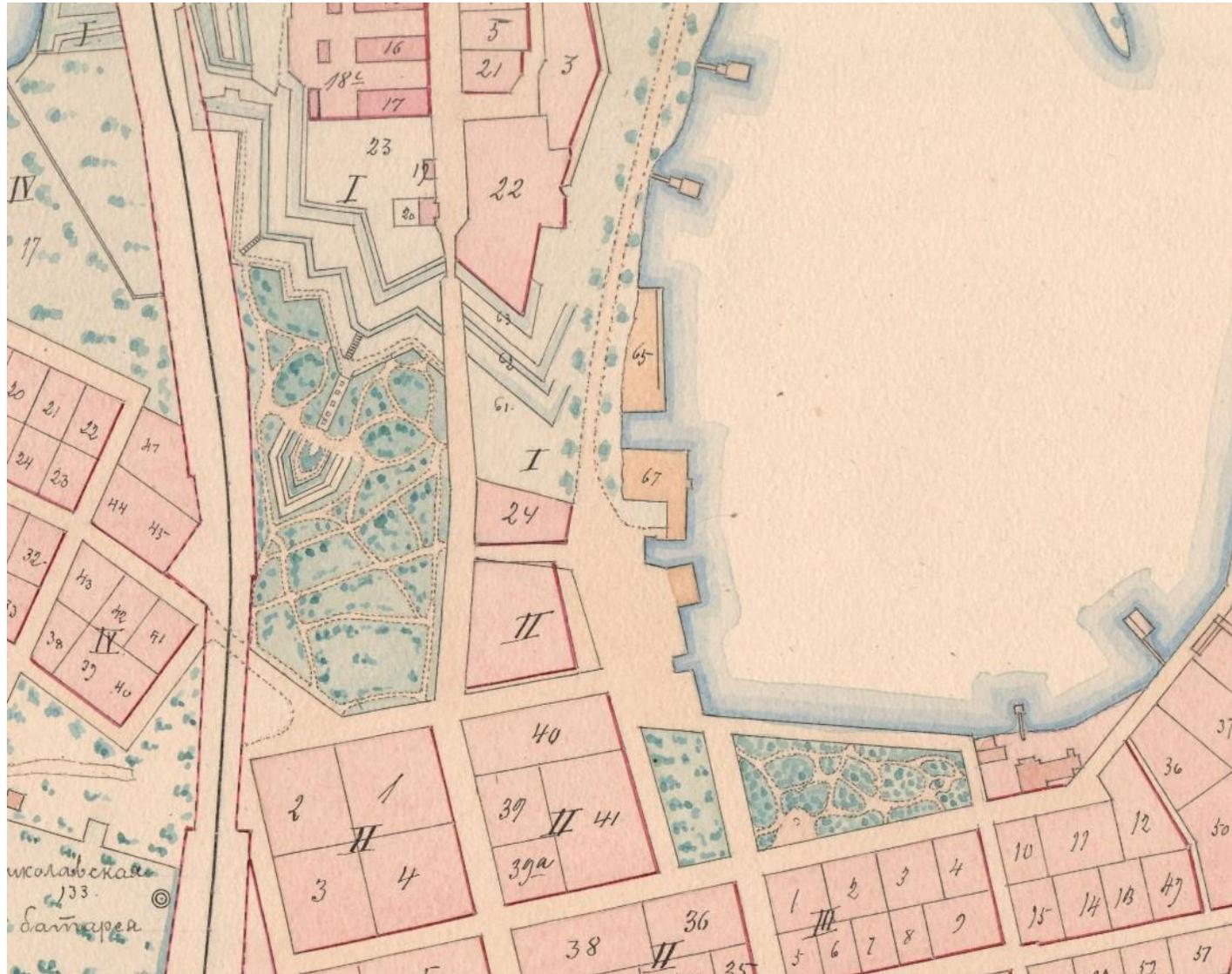
Maanmittari Albin Hannikaisen 1891 laatimassa mittauksessa ja Keisarin kaavaksi kutsutussa asemakaavassa vuodelta 1892 kuva 18 on jo nähtävissä kaupunginlahden Rantapuiston ja Kylpylä-Kasinson maisemakokonaisuus. Lisäksi kortteli ja tonttien muoto on pistemittauksin tehtynä jo tarkka.¹⁵

Puistojen muotokieli etenkin lähinnä Kaupunginlahtea mukailee englantilaiselle maisemapuistolle tyypillistä epäsymmetrisyyttä kaarevine muotoineen. Asemakartassa vuodelta 1892 on nähtävissä kaupungin merkittävimmät muutkin puistot ja puiden rajaamat pääväylät. Tarkempi kuva 19 seuraavalla sivulla näyttää jopa Rantapuistoon hahmotellut vapaamuotoiset käytävät sekä rantaan sijoittuvan Kasinon laitureineen. Tavoite oli muodostaa suuria nurmipintoja, joihin sijoitettiin puu- ja pensaryhmiä.

Lappeenrannassa kauemmaksi Lappeen kirkon ympäristöön kaavoitettiin 1880-luvulla myös puistoa istutuksineen, osin palomuuriksi kohti keskustan puutalokortteleita, mutta osin kaupunkipuistoperiaatteen mukaisesti osana kaavoitusta. Immosen mukaan puistot ja istutukset muodostivat autonomian kaudella maisemallisesti olennaisen piirteen "lehmusten kaupunkina" tunnetun Lappeenrannan kaupunkirakennetta.

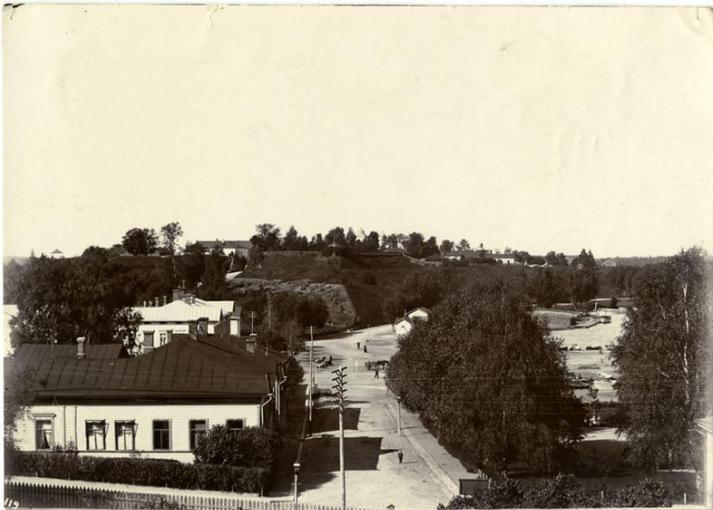
Kuva 18. Keisarin kaava. Ehdotus Lappeenrannan kaupungin asemakartaksi, keisarin vahvistamana vuodelta 1892. Lähde: <https://www.narc.fi/kaupunkikarttakokoelmat>.

Kuva 19. Kaavakartalla 1892 mutkittelevat puistokäytävät yhtyvät pääteihin englantilaistyyppisessä Rantapuistossa. Lähde: <https://www.narc.fi/>, kaupunkikarttakokoelmat.

Asemakaava kulttuurin ja luonnon ehdoilla

Kaupungin uusi rakennusjärjestys 1911 sisälsi tarkempia määräyksiä, jotka määrittivät muun muassa, miten teollisuuslaitokset sijoitettaisiin kaupungin syrjäisimpiin osiin pois keskusta-alueelta. Tähän yhteyteen liittyy arkkitehtien Valter Thomén ja insinööri Hugo Liliuksen näyttävä asemakaavaehdotus, alkujaan Kimpisen asemakaavaa 1907 varten kuva 21. Ehdotus korosti kaupungin luonnonolosuhteita kuten puistoja, järvi- ja ranta-alueita, sekä historiallista maisemaa, erityisesti Rantapuiston, Vanhapuiston ja Vallipuiston sekä sataman kokonaisuutta kuva 20 Kaupunginlahdella.

Kuva 20. Maisema satamatorille 1890-luvulla. Suuren Rantapuiston länsiosaa. Etualalla nykyinen Kipparinkatu. Tuntematon kuvaaja 1894-1899. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Kuva 21. Valokuva kaavakartasta Lappeenrannan kaupungin asemakaava 1908 Valter Thomé ja Hugo Lilius. Lähde: LKA Iab:48.

Suunnitelmasta kaavakartalla 1908 toteutui vain osa, ehkä sen kunnianhimoisten painotusten vuoksi, eikä ehdotusta pitkän käsittelyn jälkeenkään vahvistettu.¹⁷ Kaavaehdotus heijastaa hienosti aikaansa, jolloin vielä korostettiin puisto- ja huvilakaupunginosien merkitystä asumisviihtyvyyden ja terveyden kannalta.

Rantapuistoon ja Linnoituksen eteläpuoliseen Vanhapuistoon keskittyi olennaisesti 1900-luvun alkupuolella kaupungin asukkaiden vapaa-ajan vietto. Kaupungistumisen ja matkailun lisääntymisen ohella Lappeenranta oli kuitenkin edelleen perinteinen varuskuntakaupunki. Varuskunta vaikutti paljon alueen huielämään ja vapaa-ajan viettotapoihin 1900-luvun alkupuolella. Linnoituksen ja ratsuväkirykmentin upseerit käyttivät myös kylpylän ja kasinon palveluita. Iltaohjelmaa tarjosivat Linnoituksen lähellä Vanhapuistossa ja Kaupunginlahden puistokäytävien varsilla vuonna 1893 valmistunut kioski kuvassa 22 ja vuonna 1926 valmistunut soittolava sekä perinteinen Kasino terasseineen.

Kuva 22. Vanhapuiston eli Pusupuiston kioski juhannuskoivuon somistettuna vuonna 1930. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Asemakaavoitus korjaa sodan jälkiä

Sotavuodet 1940-luvulla, erityisesti kaupungin pommitukset ja siirtolaisten asuttaminen, katkaisivat asemakaavojen kehityksen. Pommitukset tuhosivat erityisesti keskustan puutalovaltaista rakennuskantaa. Paineet kaavoittamiseen kasaantuivat. Suunnittelutyö oli aloitettu kesällä 1944 ennen suurhyökkäystä ja jatkui käsittelyin syksyllä. 1940-luvun lopulla käynnistettiin lukuisia kaupunginosien asemakaavoituksia sekä rinnan suurisuuntaisempi yleiskaavoitustyö.¹⁸

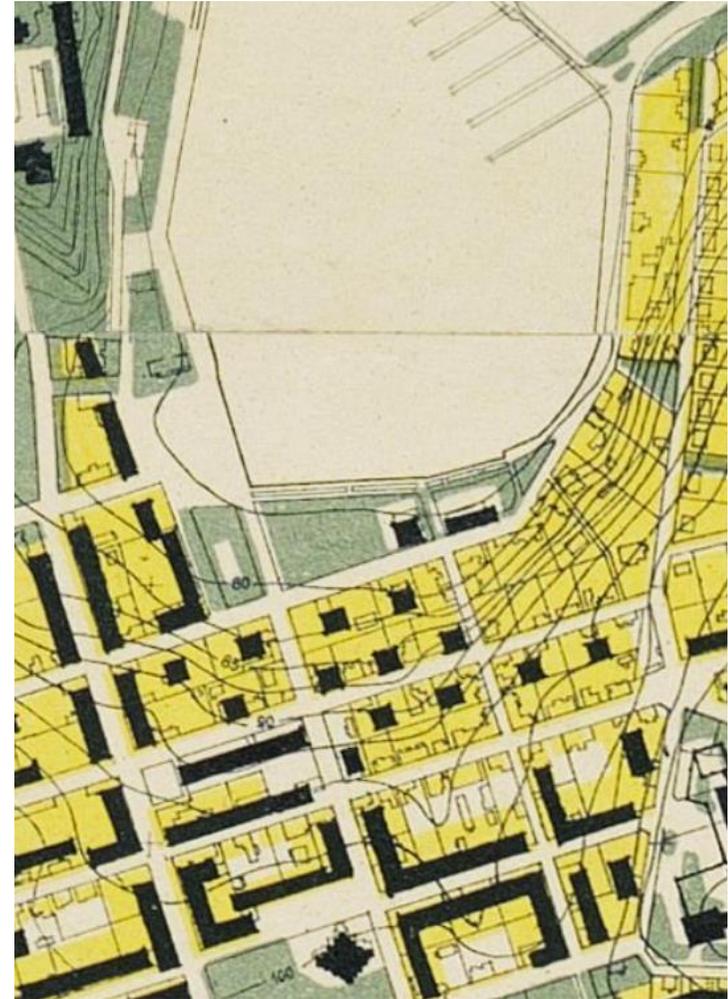
Vuoden 1944 kaavoitustyötä varten kartoitettiin keskusta-alueen mahdolliset korkeiden kerrostalojen sijoituspaikat kuva 23. Muutos suunnitelmasta toteutukseen 1960-1970-luvuilla on Ainonkadun osalta merkittävä kaupunkikuvallisesti. Nykyisin korkeat kerrostalot Ainonkadulla muodostavat tiiviin katuseinän varjoineen.

Kuva 23. Viisikerroksisten rakennusten kaavailut paikat keskustassa. Lähde: valokuva julkaisusta Lappeenrannan kaupungin historia 1917-1966 s. 164.

Yleiskaava ohjaa mittakaavaa

Yleiskaavan laati Otto-Iivari Meurman vuonna 1935. Suoria linjoja sekä päätenäkymiä ja porttiaiheita sisältänyt kaava vahvistettiin vuonna 1936. Kolmannessa kaupunginosassa jäi kuitenkin voimaan vuonna 1912 hyväksytty, mutta senaatissa vahvistamaton asemakaava.¹⁹ Meurmannin avustajana toimineen arkkitehti Olli Kivisen seuraavaksi laatima yleiskaava vuodelta 1955 kuva 24 jätti Kylpylän ja kasinon puistoineen ennalleen, mutta esitti puiston kohdalla kadun toiselle puolelle tornitaloja. Vihervyöhyke jatkui yleiskaavassakin Kaupunginlahden pohjukasta linnoitukseen. Vuonna 1971 vahvistetussa asemakaavassa oli yleiskaavan hengessä rakennusalat useille nelikerroksisille, noppamaisille rakennusmassoille, näistä yksi vinossa kulmatontilla. Autojen ehdoilla laadittu asemakaava toi maanpäälliset autosuoja-kerrokset ja veti rakennukset pois katulinjasta, jolloin katutilan jäntevä rajaus muuttui, mutta ei kokonaan; Rantapuiston kohdalla tontit oli silti rajattava 4/5 Aionkadun puoleisesta sivustaan kaksi metriä korkealla aidalla. Korttelin sisäosiin oli istutettava lehtipuita, eikä siellä sallittu puolta metriä korkeampia aitoja. Myös Aionkadun varteen määrättiin istutettavaksi puita. Kylpylän ja kasinon alue oli jo aikaisemmin merkitty kokonaan puistoksi ilman rakennusaloja.²⁰

Kuva 24. Ote yleiskaavakartasta v. 1955, Olli Kivinen.
Lähde: Lappeenrannan kaupunki, kaavoitus.

Kaavoitushistoria

Kylpylän ja kasinon alueen suojelu

Kylpylä ja kasino puistoineen jäivät Aionkadun sotien jälkeisten kaavamuutosten ulkopuolelle. Vielä 2000-luvun alussa muutoslupahakemuksissa rakennuksille ei ollut erotettu tontteja eikä rakennusaloja. Vasta vuonna 2004 hyväksytyssä asemakaavassa rakennuksille on merkitty suojelumerkinnot ja tehty tonttijako.

Puistossa oli vielä vuonna 2015 voimassa vuoden 1939 asemakaava, jossa oli merkitty vain puistoalue ja vesialue ilman muita kaavamerkintöjä. Vuoden 2015 asemakaavassa suojeltiin Rantapuistossa sijaitseva muuntaja. Itse puisto sai ympäristön säilyttämistä edellyttävän merkinnän, kuten myös rannan puurivit.

26

Kuva 25. Näkymä Aionkatua itään vuonna 1972. Vasemmalla kasino ja kylpylä. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Kuva 26. Aionkatua länteen noin vuonna 1975-89. Vasemmalla uusi kylpylaitos. Kuvaaja: Aarne Mikonsaari. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Rautatie muokkaa kaupunkikuvaa

Lappeenrannan matkailukartta vuodelta 1894 kuva 27 kertoo, miten kaupunkikeskus on rakentunut Kaupunginlahden pohjukasta pääteiden Savonlinnaan, Mikkeliin ja Viipuriin solmukohtaan sekä ympäristöön. Rautatieyhteys etelä-pohjoissuunnassa läpi kaupunkikeskustan ja Linnoituksen länsipuolitse korostui kaupunkikuvassa, mikä näkyy myös kuvassa 28. Rata johti pistoratana vuodesta 1889 Rapa- ja Pikisaareen salmen täytön jälkeen, mikä helpotti tehtaiden puutavarakauppakuljetuksia. Lisäksi rata toi kaupunkiin asukkaita kausityöhön radan rakentajiksi sekä teollisuustyöntekijöiksi erilaisiin laitoksiin.

Esikaupunkialueella oli vuonna 1895 yhtä paljon taloja kuin varsinaisessa kaupungissa, mikä viittaa juuri työväen asuttamisen olleen merkittävää vuokratonteille ja kaavoittamattomiin osiin kuten Taikinmäen, Tykin ja Peltolan alueelle. Lappeenrannan teollisuus- ja liike-elämä vilkastuivat erityisesti 1900-luvun vaihteessa ja painottui kaupunkiseudulla pienteollisuuteen. Tämän myötä Lappeenranta oli vuosisadan vaihteessa muuttovoittokaupunki jota vaivasi jopa asuntopula.²¹

Rautatiehanke toteutui arvioiden mukaan erityisesti sotilaallisista syistä: Lappeenrannan sotilasleirin asevelvollisten pataljoonien ja asetarvikkeiden kuljetuksessa pidettiin rautatietä tärkeänä. Krimin sodalla oli myös yhteys junaradan rakentamisaikaan ja -päätökseen. Lisäksi vuoden 1885 keisarivierailu kiirehti radan toteuttamista. Kesäkuussa 1885 Lappeenrantaan saapui ensimmäinen juna uutta rautatieyhteyttä myöten.²² Ratalinja halkaisi kehittyvän keskusta-alueen ja sekoitti kaupunkirakennetta hallitsevana tekijänä pitkään.

Rautatie mahdollisti kuitenkin kylpylä- ja matkailijavirtojen kuljetukset ympärivuotisesti Lappeenrantaan. Kylpylaitoksen ja Rantapuiston asemaa matkailukartassa onkin korostettu värein ja kohdenumerolla. Kylpylä on esitetty kartalla muiden kaupungin merkittävien julkisten rakennusten sekä nähtävyyksien rinnalla.

Puistot ja luonto terveyslähteinä

Kenraalikuvernöörin luvalla kaupunki ryhtyi valmistamaan Linnoitusesplanadia puistoksi 1850-luvun alussa. Lisäksi Kaupunginlahden rantoja oli aloitettu täyttämään jo 1840-luvulla.²³ Nämä suuret muutokset mahdollistivat Rantapuiston ja myöhemmin Kylpyläkokonaisuuden rakentamisen rantaan.

Lappeenrannassa Linnoituksen Viipurin portilta etelään ja kohti Kaupunginlahtea oli puistorakennetta käytävineen kuva 29 sekä lehtipuineen nähtävissä 1800-luvun jälkipuoliskolla. Vanhaa puistoa laajennettiin linnoitusvalleihin saakka ja luterilaisen kirkon ympäryspellot muutettiin puistoksi. Näin saivat alkunsa Linnoituksen Vanhapuisto eli Pusupuisto ja Vallipuisto Viipurin portin itäpuolella.

Alueen puistojen asemaan vaikutti myös radan rakentaminen Linnoituksen länsipuolitse kohti Rapasaarta, sekä sataman rakentaminen 1870-1880-luvulla Kaupunginlahden tuntumaan. Keisarillinen vierailu 1880-luvun puolivälissä vauhditti myös puistojen rakentamista näyttäväksi. Matkailijayhdistys oli mukana rakennuttamassa kaupungin puistoja 1880-luvulla.

Kuva 29. Linnoituksen Vallipuistosta näkymä kohti Rantapuistoa.

Kuvaaja Nyblin Daniel 1890. Lähde:

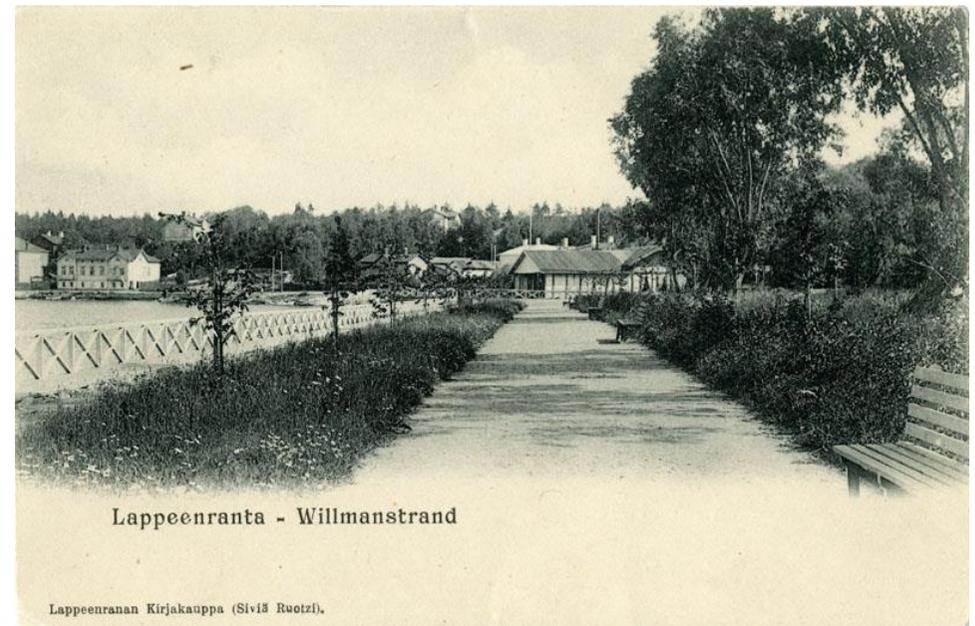
<https://museovirasto.finna.fi/>.

Rantapuisto ja kylpylä syntyvät yhdessä

Lappeenrannan Kylpylää ja läheistä puistoa kehitti 1880-luvulla erityisesti sen johtaja ja ratsuväen lääkäri Maximilian (Max) Buch. Taustansa vuoksi Buchilla oli kokemusta myös aikakauden kasarmirakentamisen periaatteista, kuinka hygieniatason nostaminen ja kasarmipuistot vaikuttivat terveyteen sekä viihtyvyyteen. Max Buchia voidaan pitää yhdellä tapaa Lappeenrannan puistoisänä.

Kun linnoituksen esplanadin paikalle perustetun Vanhapuiston ja läheisen satama-alueen kunnostus jatkui 1860-luvulla, se varmasti innoitti Buchia Rantapuiston suunnitteluun Kaupunginlahdelle.

Buch korjautti huvilatyyppistä Kylpylaitosta, laajensi sitä ja määräsi rantaan istutettavaksi jasmiini- sekä sireenipensaita käytävän varsille. Hänellä oli kokonaisnäkemys, jolla kaupungista tulisi viihtyisä huvilamiljöö puistoineen. Buch pyrki vaikuttamaan erityisesti kaupungin rakennusjärjestykseen kaupungin hallinnossa sekä puistojen rakentamiseen Matkailijayhdistyksen kautta.²⁴

Kuva 30. Postikortti Lappeenranta. Rantapuiston huolella istutuksin ja kalustein jäsenetty rantabulevardi. Taustalla Kylpylä-kasino. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Varhaisimpia kuvia, jotka lähteinä kertovat tarkemmin Kylpylän ja Kasinon liittymisestä puistoon, ovat postikortit 1890-luvulta kuvat 31 ja 32. Ne ilmentävät hyvin, miten rakennukset sijoitettiin Kaupuginlahden kapealle rantatontille, ja miten niiden asema korosti yhteyttä Rantapuistoon sekä -promenadiin.

1870-luvulla rakennetun Kasinon katettu veranta, ulkoilmaravintola, ulottui rantaviivaan asti ja jatkui paalujen varaan juntattuna veden ylle. Verannalla otettiin vastaan Saimaalta veneellä saapuvat vieraat. Molemmat rakennukset olivat hirsirunkoisia ja nikkarityyliin koristellut veistetyin pylväin, kaitein sekä päätykoristein.

Lappeenrannan ensimmäistä Kylpylaitosta, johon kuului kasinokin, ja Rantapuistoa on vaikea arvioida toisistaan erillään. Kaupunkikuvallisesti tarkastellen ensin on todennäköisesti ollut varaus puistolle, kuten aiemmin on mainittu tonttikirjassa vuodelta 1849 ja Caloniuksen kartassa vuodelta 1848. Kartalla esiintyi ennen ensimmäistä Kylpylaitosta jo "Stadens gård". ²⁵

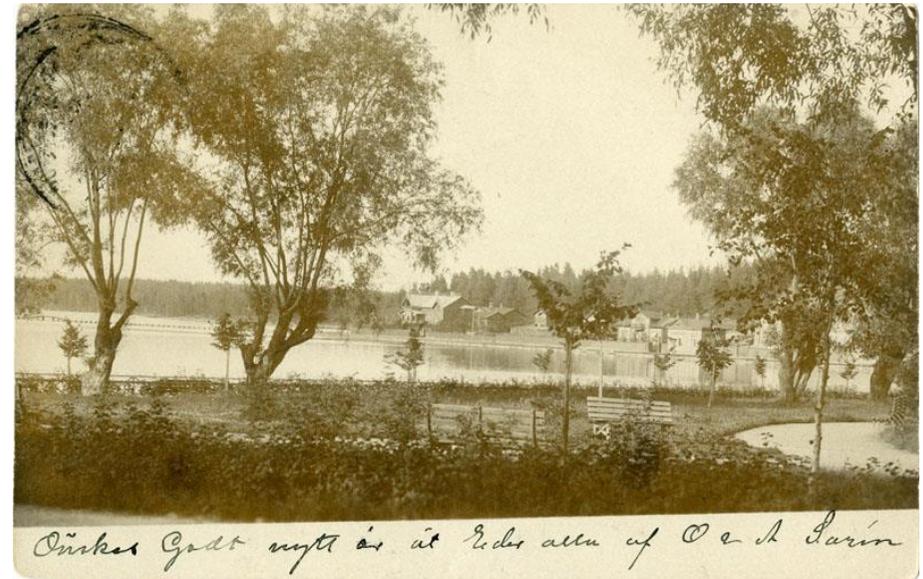

Kuva 31. Postikortti Lappeenrannan "Kylpylaitoksen puisto". Kuvaaja Hanson Hans A. Tuottaja Lappeenrannan kirjakauppa tuottaja 1890-1905. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Rantapuisto elämyksenä

Suomeen levisi 1800-luvun puolivälissä yleiseurooppalainen matkailuinnostus ja kiinnostus luonnonmaisemiin. Matkailijoita viehättivät erityisesti järvimaisemat ja näköalavuoret pittoreskein huviloin. Suomalaisista maisemista ja luonnonpuistoista kirjoittivat erityisesti Topelius ja Runeberg matkakirjoissaan. Kansallisromantiikan sävyttämänä virisi maanlaajuinen puutarha-ate. Puutarhojen tuli olla kaiken kansan saavutettavissa kulttuuri- ja terveysvaikutuksineen. Suomen puistojen kultakausi, jossa merkittävää osaa esittivät myös kylpyläpuutarhat, ajoittuu 1900-luvun vaihteeseen. ²⁶

Rantapuistoa rajasivat valokuvien perusteella varhain pensasaita ja puistokoivun taimet katusivulla. Puistossa oli mahdollisesti hopeapajuja ja Rantabulevardia reunustivat lehmusten taimet. Puistokalusteita oli käytävien varsilla sekä rantapromenadilla. Käytävät olivat tarkkarajaisia ja hiekkapintaisia. Kaivolla Stora Strand Gatan nykyisen Aionkadun varrella oli tärkeä merkitys puiston virkistystoimintaan, mutta myös kylpylälle sekä sen kasinolle. Kaivon paikka näkyy merkittynä jopa asemakartalle vuonna 1825 ja vuonna 1848 maanmittauksessa.²⁷

Kuva 32. Postikortti Rantapuistoa Kaupunginlahden rannassa. Taustalla Kimpisen ranta. Lähde: <https://finna.fi>, Lappeenrannan museot.

Viihtyisyyttä ja elämyksellisyyttä antoivat puistokalusteet, kukkaistutukset, puuston ja pensasistutusten luomat varjot ja toisaalta valoisat istutuskumpareet, avautuvat näkymät Kaupunginlahdelle ja veden läheisyys sekä pääkaduilta puiston kulmista mutkitellen kulkevat hiekkakäytävät. Elämyksellisyyttä lisäsi se, että alue oli kaikkien kaupunkilaisten helposti saavutettavissa kaupungin ytimessä.

Kuva 33. Lappeenranta, Iso-rantapuisto. Näkymä Kirkkokatua puiston lävitse kohti Lerkanmäkeä. Tuntematon kuvaaja 1910-1919. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Kylpylä kaupunkitoimintojen keskiössä

Kaupungin kaunistaminen puistoin ja istutuksin jatkui 1890-luvulla. Kuvassa 34 on nähtävissä taustalla Rantapuiston länsiosan nuoria puuntaimia jo Keisarin Aleksanteri kolmannen vierailun ajalta. Vuonna 1895 valtuusto päätti perustaa käytöstä pois jääneen raatihuoneen edustatorin tilalle puistikon. Lisäksi päätettiin istuttaa vaahteroita Kauppakadun molemmin puolin sekä Isolle Rantakadulle. Matkailijayhdistys, jonka puheenjohtajana toimi kylpylaitoksen johtaja Buch vuoteen 1894 asti, alkoi kaupungin tukemana kunnostaa myös kylpylaitoksen lähellä sijainnutta Halkosaarta puistoksi. Sieltä rakennettiin silta mantereeseen ja vuonna 1895 saareen rakennettiin paviljonki. Vuonna 1902 valtuusto myönsi lisää varoja puiden istuttamiseen Aleksanterinkadulle ja isolle Rantakadulle.²⁸

Kuva 34. Lappeenranta. Keisari Aleksanteri kolmannen vierailu. Kuvaaja Ståhlberg K. E. 1891. Lähde: <https://museovirasto.finna.fi/>.

Sataman vetovoima

Satama kuvassa 35 laitureineen oli merkittävä lähtö- ja pääteasema, mutta vesiliikenne oli mahdollista kotimaan kylpylävieraille vain kesäaikaan Saimaan höyrylaivoilla. Alkuun kylpylä- ja matkailukausi keskittyivätkin vain kesäsesonkiin.

Saimaan kanavan avaaminen vuonna 1856 aina 1900-luvun alkupuolelle asti vauhditti kylpyläturismia. Höyrylaivaliikenteen ohella 1900-luvun vaihteessa Lappeenrantaan matkustettiin yhä useammin rautateitse myös kauempaa Viipurista Pietarin rataa ja jatkoyhteyksin pääkaupungista Helsingistä.

Matkailu oli ehdottomasti Lappeenrannan vetovoimatekijä. Keisari Aleksanteri kolmannen vierailu seurueineen, saapuminen huvijahdilla satamaan, oli merkkitapahtuma ja hyvää mainosta Kylpyläkaupungille. Keisarille järjestettiin juhlalliset vastaanotot tietenkin kaupungin paraatipaikalla Kylpylässä ja sen rantakasinolla. Keisarin vierailua varten rakennettiin huvila Kirkkokadulle lähelle Rantapuistoa, Kylpylää ja satamaa.

Kuva 35. Kaupunginlahti ja kauppatori. Etualalla oikealla kauppahalli. Valokuvaamo Saimaa 1924. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Lappeenrannan satama-alue kehittyi toimintoinen nopeasti 1900-luvun vaihteessa erityisesti alueen teollistumisesta johtuen. Satamatorin ympäristössä käytiin vilkasta kauppaa. Tullin vaaka- ja pakkahuone sekä kauppahalli olivat sataman näyttävimmät sekä käytetyimmät rakennukset. Puunjalostusteollisuuden ja teollisten tuotteiden rahtaamisesta vastasi Saimaan höyrylaivasto, joka oli aikanaan Saimaan kaupungeista toiseksi suurin Joensuun jälkeen.²⁹

Kuva 36. Ajo- eli kyytimiehiä ja kaupankäyntiä Kirkkokadulla. Näkymä tulvakesältä venerantaan sekä satamatorille halki Rantapuiston. Tuntematon kuvaaja 1924. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Kaupungin painopiste vahvistuu etelään

Kaupungin vetovoimaisuuden lisäämiseksi ja matkailutoiminnan kehittämiseksi 1920-luvun vaihteessa pidettiin tärkeänä, että Lappeenrannan Kylpylätoimintaa varten kaavoitettaisiin vuokrattavia huvilatontteja Kaupunginlahden itäpuolelle Kimpisen alueelle.³⁰ Puistomaiset huvilakaupunginosat olivat tyypillisiä kaupunkikylpylöiden lähiympäristössä 1900-luvun alkupuolella. Kimpiselle 1910-luvulla kaavoitettu huvila-alue tontteineen ei kuitenkaan lopulta muodostunut tiiviiksi ja yhtenäiseksi puutarhoineen, eikä se palvellut siten kylpylätoimintaa kuten alkuun suunniteltiin.

Kaupunginlahdella kaupunkirakennetta muutti osin laivaliikenteen taantuminen sotien jälkeen 1940-1950-luvulla. Ilmakuvassa kuva 37 vuodelta 1935 on vielä nähtävissä Saimaan höyrylaivaston aluksia pitkä rivi laiturissa. Immosen mukaan Lappeenrannan liiketoiminnan painopiste alkoi siirtyä satamasta Kauppakadun toiseen päähän, lähelle rautatieasemaa. Rantatorin siirtämistä etelämmäksi oli suunniteltu jo 1930-luvulla, mutta vasta vuonna 1956 tori siirrettiin Palokunnan aukiolle, eli Oksasen-, Toikan- ja Snellmaninkadun välin aukiolle.³¹

Kuva 37. Kaupunginlahti ilmakekuva. Kuvaaja Veljekset Karhumäki Oy ilmakekuva 1935. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

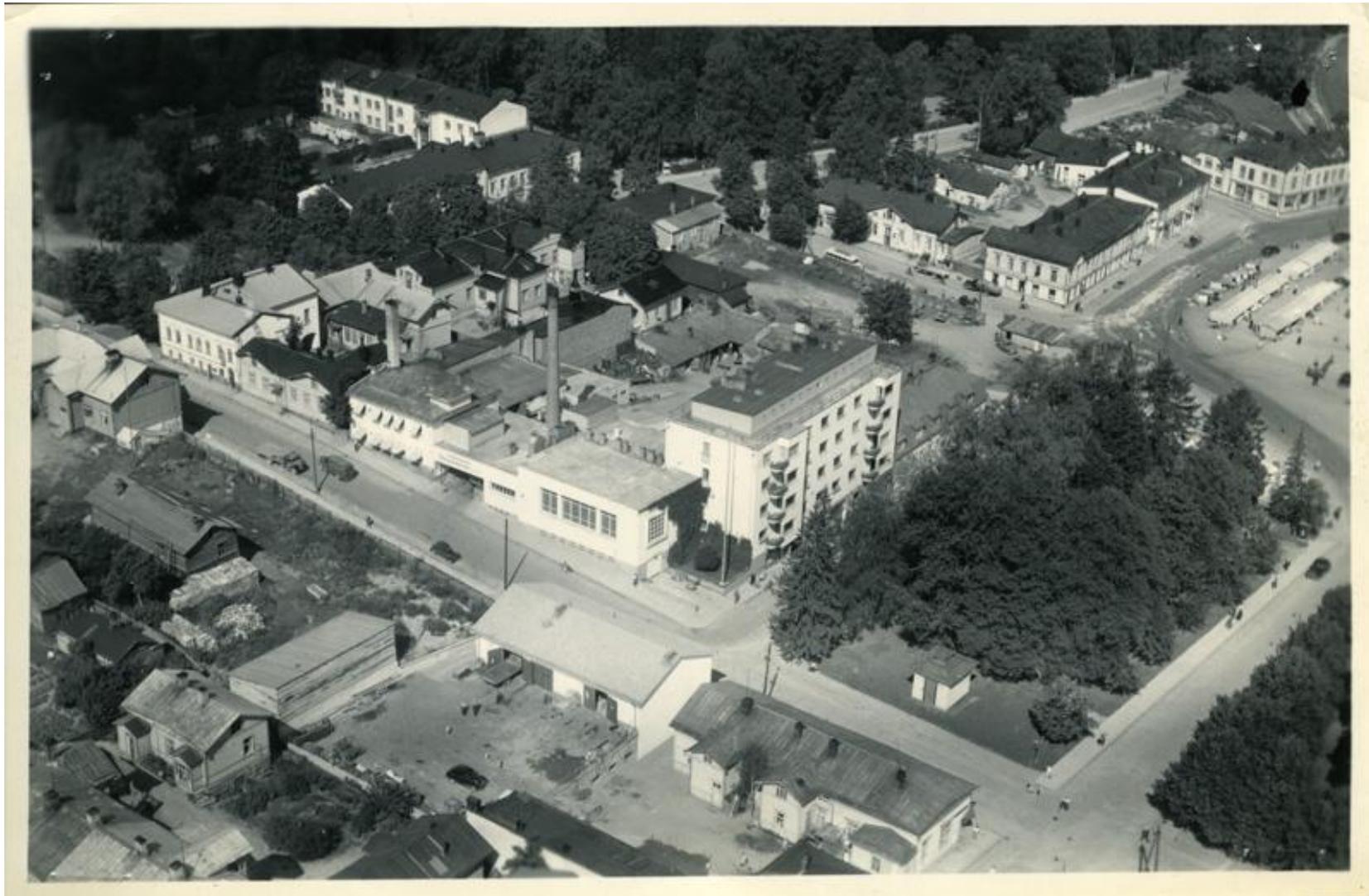
Lakkautetun Linnoituksen vallitukset, laitteet ja rakennuskanta pihapiireineen olivat päässeet rapistumaan 1950-luvulle tultaessa. Mutta Vanha puisto Linnoituksen eteläosassa sekä itäiset vallit niittykasvustoin lähellä satamaa liittyivät edelleen hoidetumpina Rantapuistoon, puistoketjuksi. Rantapuisto tarjosi viihtyisän kävely- ja rentoutumispaikan kaikille kaupunkilaisille kioskipalveluin, vesialtain, hiekkakäytävän ja kauniiden istutusten keskellä.

Lappeenrannan kaupunkikuvan ominaispiirteeksi 1800-luvulla tulleet puistopuuistutukset vähenivät sotien jälkeisenä kautena katujen varsilta. Tähän johti erityisesti liikenteen lisääntyminen. Autoja varten tarvittiin lisää tilaa niin kaduilla kuin talojen pihoilakin. Esimerkiksi Kauppakadulta kaadettiin keväällä 1959 lehmukset lähes koko kadun pituudelta.³² Toisaalta vihreää ilmettä vaalittiin asemakaavoillakin; Ainonkadun varteen määrättiin istutettavaksi puita 1970-luvun alussa. Pensasaita, joka vanhojen valokuvien kuva 50 perusteella rajasi Kylpylän ja kasinon katualueesta jo 1900-luvun alussa, on säilytetty Ainonkadulla.

Kuva 38. Kaupunginlahti. Kuvaaja Veljekset Karhumäki Oy ilmakuva 1935. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Puiston itäpäässä Raatimiehenkatu on jatkunut keskustasta lahdelta avoimena ja luonteeltaan julkisena tilana 1900-luvun alusta kuva 38. Rantapuiston halkaisi Kirkkokadulta satamaan jatkuva tie ja jalkakäytävä edelleen 1950-luvulla kuva 39 Puiston länsireunalla Ainonkadun puoleisella sivulla oli kadun laidalla ja nurmikentällä perinteinen 1920-1930-luvun puistomuuntaja.

Kuva 39. Nykyisen Rantapuiston länsiosa. Kuvaaja Veljekset Karhumäki Oy 1945-1955. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Kuva 40. Ilmakuva Rantapuistokokonaisuus etelästä. Kuvaaja Sarle Ernst 1952. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Kuva 41. Suurennos alueesta kolmas kaupunginosa, kaupunkikartasta vuodelta 1936. Lähde: <http://narc.fi/>.

Kuva 42. Ilmakuva 1967-1968 Lappeenrannan keskustasta. Kuvaaja Uusi-Honko Matti. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

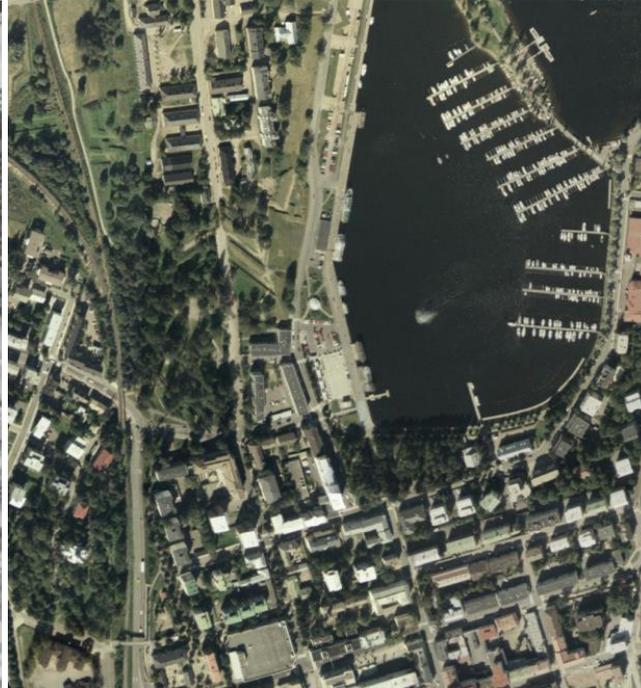
Kuva 43. Rantapuisto 1967-1968. Matalat vesiaiheet, suihkulähteet ja lasten kahluualtaat liuskekivireunuksin olivat suosittuja 1950-luvulla kautta maan. Kuvaaja Matti Uusi-Honko. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

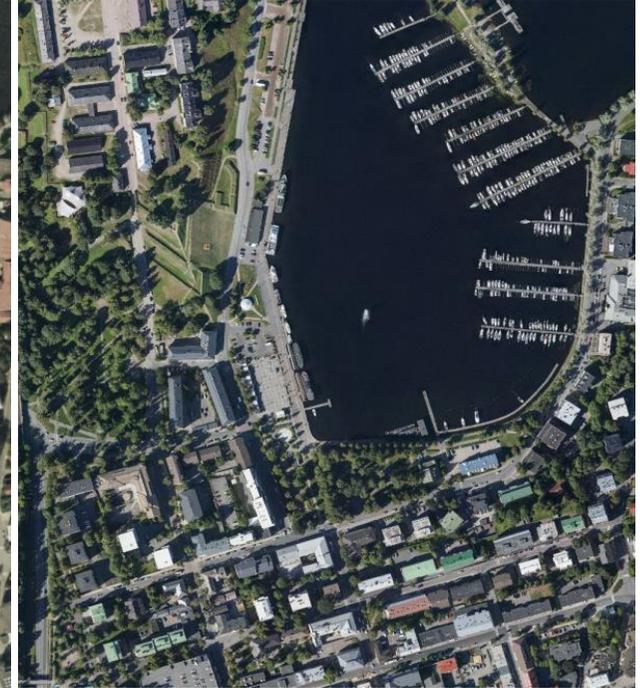
Kuva 44. Rantapuiston suihkulähde 1955-1959. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Kuva 45. Ortoilmakuva 1939. Lähde:
Lappeenrannan kaupunki,
kaupunkisuunnittelu.

Kuva 46. Ortoilmakuva 2000. Lähde:
Lappeenrannan kaupunki,
kaupunkisuunnittelu.

Kuva 47. Ortoilmakuva 2015. Lähde:
Lappeenrannan kaupunki,
kaupunkisuunnittelu.

Ilmakuvista on hyvin nähtävissä, kuinka Kaupunginlahden pohjukka viheralueineen sekä Kasinon ja Kylpylän ympäristöt ovat säilyneet ilmeeltään lähes muuttumattomina 1900-luvun alkupuolelta lähtien.

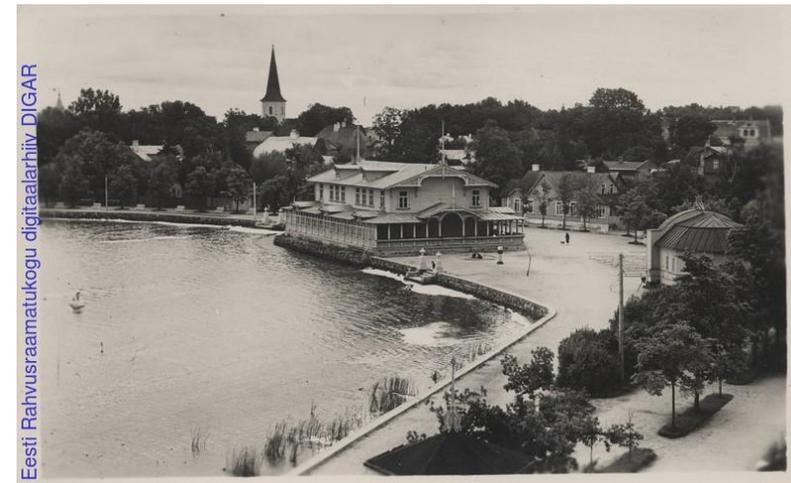
Esikuvat - Virossa ja Mikkelissä

Halkosaaren kylpylävaiheen jälkeen toiminta käynnistyi nykyisellä Kylpylän tontilla, kun Lappeenrannan Kylpylaitososakeyhtiö perustettiin vuonna 1870. Kylpylän tontin, jolla sijaitti kaksi lähdettä, lahjoitti kaupunki. Nikkarityylisen hirsikylpylän esikuvina arvellaan olleen Viron Haapsalun ja Kuressaaren 1800-luvun alkupuolen kylpylät Länsi-Virossa. ³³ Viron merenrantakylpylät oli rakennettu terveyskylpylöiksi ja niihin matkattiin pääosin laivayhteyksin Suomesta, Viipurista ja Pietarista. Haapsalun promenadi ja rantakylpylä satamineen muistuttaa asemaltaan paljon Lappeenrannan Kaupunginlahden kylpyläratkaisua puistoineen.

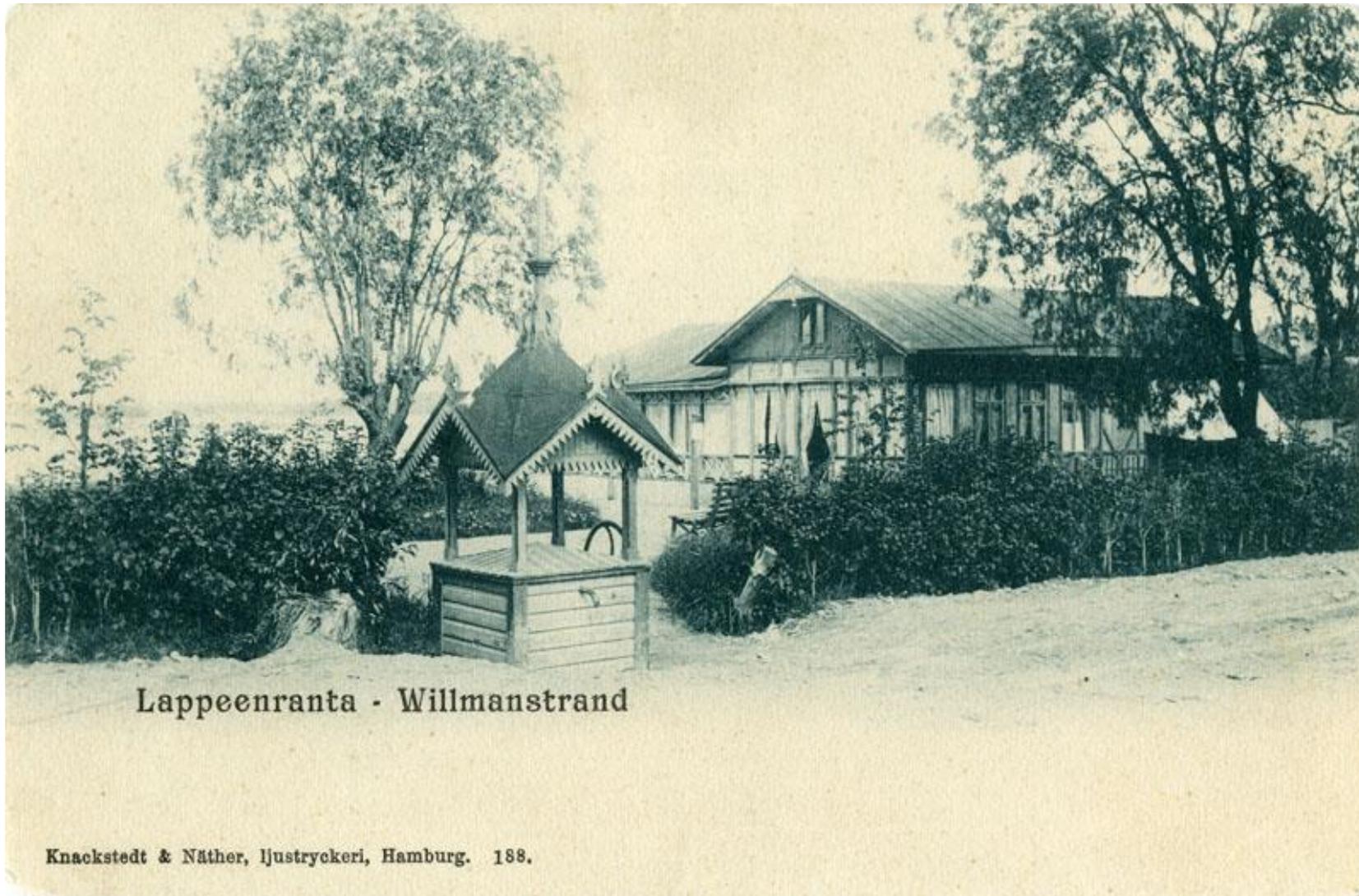
Lappeenrannan kylpylän hoitavan veden kerrotaan löytyneen kahdesta lähteestä Taikina- eli Kaupunginlahdelta jo 1870-luvulla juurikin Kylpylän alta. Veden kerrotaan olleen raikasta, hyvänmakuista, kylmää ja jopa radioaktiivista kuten Keski-Euroopan parhaissa kylpylöissä. Uuden Kylpylän valmistuttua 1910-luvulla aikalaislähteiden ja lehtitietojen mukaan lähteitä syvennettiin ja rakennettiin leveä uusi kaivo, jonka säiliöiden kautta hoidoissa käytetty kylmä vesi paineistettuna kierrätettiin kylpyosastoille. Lähteitä rakennuksen alla ei ole tiettävästi tutkittu tai todennettu tarkemmin muualla kuin historiateoksissa. ³⁴

Kuva 48. Viron Haapsalun "Kuursaal" ja promenadi. Lähde: <http://kuursaal.ee/en/history-of-kuursaal>.

Kuva 49. Haapsalun Kuursaal ja rantapromenadi satamassa. Lähde: Kuursaal <https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:65491/829>

Kuva 50. Postikortti Lappeenranta. Kylpylä-Kasino ja puisto. Etualalla kaivo. Kuvaaja – tuottaja Knackstedt & Näther 1890-1910. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Lappeenrannan Kylpylän esikuvina saattoivat olla tyylipiirteiden perusteella yhtä hyvin Suomen ja sisämaan kylpylät, kuten 1860-luvun alussa rakennettu Kuopion Väinölänniemen tai Mikkelin Pirttiniemen kylpylä. Pirttiniemen kylpylä kuva 51 muistuttaa tornirakennelmiseen Lappeenrannan Kylpylaitosta perusratkaisultaan ja nikkarityyliin koristeltuna. Vuonna 1870 rakennetun Lappeenrannan kylpylän lääkärinä aloitti Johan E. Björkstén Mikkelin kylpylästä. Hän toimi piirilääkärinä ja oli myös Kylpyläosakeyhtiön perustaja. Onkin arveltu Mikkelin kylpyläperinteen jatkuneen ja siirtyneen näin Lappeenrantaan.

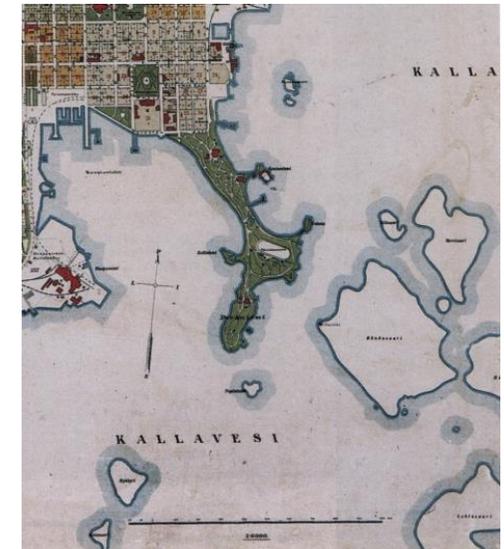
35

Kuvissa 52 ja 53 on Kuopion Väinölänniemen kylpylä vuodelta 1863, kasino, teatteri ja uimalaitoskokonaisuus. Sen puistoalueen suunnitelman vuodelta 1864 täydensi maamme ensimmäisiin koulutettuihin puutarhureihin lukeutuva kuopiolainen Mårten Gabriel Stenius. Laaja kaupunkipuisto työntyy edelleenkin 2000-luvulla Kallaveden niemeen. Kuopion kylpylaitos- ja puistosuunnitelma oli Suomessa ensimmäinen laatuaan ja varmasti esikuva kotimaassa.36

Kuva 52. Alla vas. Kuopion Väinölänniemi W.A. Drewniokin laatima ensimmäinen puistosuunnitelma 1864. Kuva 53. Väinölänniemi A.F. Wickströmin 1925 kartan mukaan. Lähde molemmissa: Rieki 2005 Kuopion kaupungin rakennushistoria, 442 ja 443.

Kuva 51. Mikkelin Pirttiniemen kylpylaitos noin 1870. Lähde: <https://finna.fi/>, Mikkelin kaupungin museot.

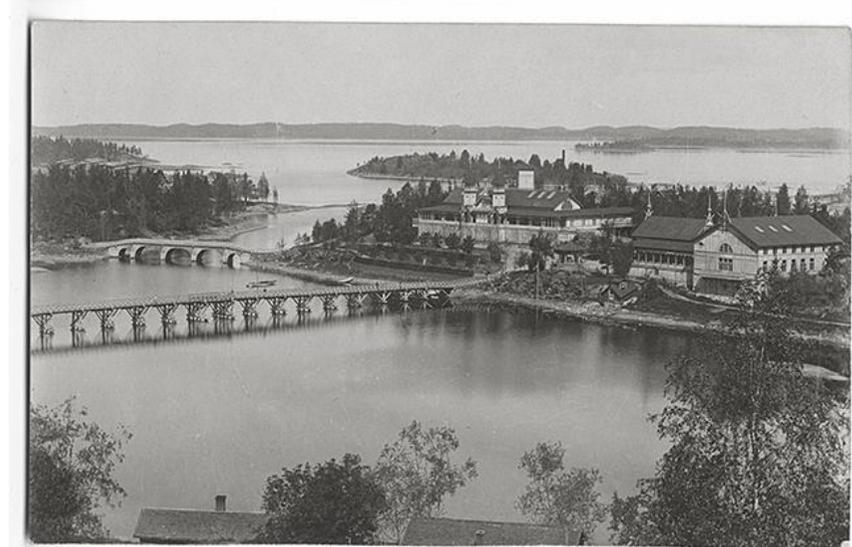
Rakennushistoria

Suomessa 1890-luvulla tunnetuimmat ja vanhimmat kylpyläkaupungit olivat kuvassa 54 Hango, Maarianhamina, Naantali, Loviisa, Lappeenranta, Mikkeli ja Kuopio. Matkailun kautta suosittuja kylpyläkohteita olivat myös Savonlinnan (1896) ja Terijoen (1892) kylpylät, joiden yhteydessä tunnetuksi tulivat erilaiset kulttuuritapahtumat kuten oopperaesitykset, laulujuhlat sekä kirjallisuusseurat. Suomessa käytettiin kylpylöiden suunnittelussa yhtenäisiä tyyppirakennuksia. Mallit olivat nikkarityyliin veistettyjä ja usein karelianismin hengessä itäkarjalaisia kansanrakennuksia mukailevia.

Merenrantakylpylät erosivat sisämaan mannerilmaston kylpylöistä arkkitehtuuriltaan ja rantaelämän osalta. Niissä on nähtävissä myös 1800-luvun englantilaisten merikylpylöiden tyylipiirteitä. Rantarakentaminen meren äärellä mahdollisti tasaiselle hiekkamaalle laajemmat terassoidut alueet, uimalaitokset ja linnamaisen korkeat päärakennukset. Sisämaassa järvimaisemaan rakentaminen oli usein pienipiirteisempää. Huvilatyyppisten rakennusten ympärillä oli metsäiset ja rehevät puistoalueet korkeine näkötorneineen. Rikkonaista järvirantaviivaa tai pieniä saaria yhdistettiin pitkiä siltoja rakentaen, kuten kuvassa 55 Savonlinnan kylpylä-kasinon saaren ja kaupungin välillä.

Kuva 54. Hangon kylpylä. Lähde: <https://finna.fi/>.

Kuva 55. Savonlinnan kylpylä. Lähde: <https://finna.fi/>, Lahden kaupungin museo.

Kylpylävieraiden majoitusolot ja viihtyminen

Kylpylän, Kasinon ja Rantapuiston rakentaminen 1870-luvulta alkaen oli osa kaupunkikeskustan, liikenteen ja sataman kehittämistä. Lappeenrannan Kylpylän ja Kasinon syntyyn vaikutti myös kaupungin maantieteellinen asema, missä edukseen oli Salpausselän harjulinjan suoma suotuisa sisämaan leuto ilmasto. Ilmastolla uskottiin olevan suora vaikutus tiettyihin sairauksiin ja hoitojen vaikuttavuuteen.³⁷

Kylpylöiden yhteydessä 1800-luvulla toimi usein hotelli tai pensionaatti sekä ruokaravintola, josta käytettiin myös nimitystä kappeli, kaivohuone tai kasino. Nimitykset johtuivat siitä, että kylpylä ja kasino sijaitsivat puistoissa, joihin kuului usein myös terveysvettä myyviä kaivohuoneita³⁸ soittolava ja huvimaja. Pensionaatteja ylläpitivät usein kaupungin vakavaraisimmat asukkaat ja kauppiat Kylpylän kesävieraille. Majoitustoiminta tarjosi tärkeän tulolähteen vuokraamalla kodin tai huvilan huoneita. Itse kylpylässä ei Lappeenrannassakaan yövytty, vaan sen majoitustilat yläkerrassa tai vintillä oli tarkoitettu henkilökunnalle.

Lappeenrannan Kylpylän omistajana 1880-luvulla jatkoi tohtori Max Buch, jonka aikakaudelle ajoittui myös erityinen keisariperheen ja seurueen vierailu Kylpylässä vuonna 1885. Kylpylän tohtori Max Buch omisti myös läheiset tontit nro 47 ja 50 Kimpisen puolella. Vuoden 1891 kaavaehdotuksen mukaan kaupunki käsitti 228 eri tonttia. Kylpylän tontti esiintyy numerolla 48 ja nimellä Kylpylaitos kiinteistöluettelossa 1940-luvulle asti.³⁹

Kuva 56. Lappeenrannan Kylpylaitos. Kuvaaja Lagergren Svante 1887. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Kuva 57. Näkymä Kaupunginlahdelta keskustaan. Kuvaaja Sarén Oscaria 1898. Lähde: <https://museovirasto.finna.fi>

Maanlaajuinen konteksti

Lappeenrannan kylpylää rakennettaessa 1910-luvun vaihteessa vastaavia aikakauden kohteita ei ollut monia valmistumassa. Lars Sonckin Kauniaisten huvilakaupungin yhteyteen suunnittelema jugend-tyylinen Bad Grankulla, Kauniaisten kylpylä ja hoitolaitos kuva 58 valmistui samoihin aikoihin. Hieman aiemmin oli valmistunut Sonckin vuonna 1906 suunnittelema Hyvinkään parantolan kuva 59 kylpylä edustaa kansallisen ja mannermaisen jugend-tyylin synteisiä. Lars Sonck hallitsi tyylin variaatioita täydellisesti. Hän oli tunnetuin aikakauden arkkitehti, joka suunnitteli luonnonkiveä ja tiiltä (runko- tai verhousteraerialina) käyttäen julkisia rakennuksia kautta Suomen, myös useita kylpylärakennuksia.

Strengellin ja Frosteruksen toimistolta valmistui vuonna 1910 Kokkolan sähkö- ja kylpylaitos. Arkkitehtien suosima käytännöllisyys tulee esiin Kokkolan rakennuksen perusmuodossa ja ulkoasussa. Tämä asiallisen ja käytännöllinen suuntaus oli nähtävissä jo Strengell-Frosteruksen Helsingin rautatieaseman suunnitelmassa sekä toteutuksessa vuodelta 1904.

Kuva 58. Bad Grankulla 1910-luku. Lähde: <https://museovirasto.finna.fi/>

Kuva 59. Hyvinkään parantola 1910-1919. Tuntematon kuvaaja. Lähde: <https://finna.fi/>, Hyvinkään kaupunginmuseo.

Kuva 60. Kokkolan kylpylä- ja sähkölaitos 1909.
Lähde: <https://museovirasto.finna.fi/>

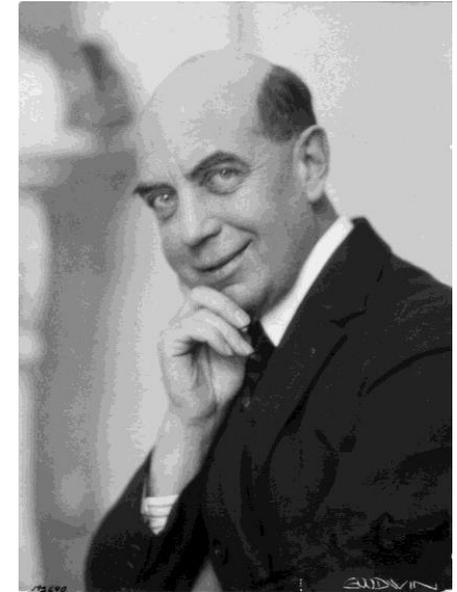
Kokkolan Sähkö- ja kylpylaitos kuvassa 60 edustaa selkeästi modernia aikaa kotimaassa 1910-luvulla. Kokkolan kylpylä- ja sähkölaitoksen erityinen runko- ja kattomuoto, mittasuhteet aukotuksessa sekä tiili- ja rappauspinnan vaihtelu detaljointina ovat ehkä enemmän Frosteruksen vaikutusta: asiallista, aikakauden materiaali- ja teknisiä ratkaisuja hyödyntävää. Molemmat arkkitehdit vastustivat kyllä menneisyyden muotoihin ja ratkaisuihin palaamista tyyliseikoissakaan.

Strengellin Lappeenrannan kylpylaitoksen runkomuoto ja tyyli edustavat kuitenkin enemmän ylellistä, harkittua ja mannermaista huvila- sekä kylpyläkaupunkiperinnettä. Rapatut julkisivut muistuttavat osin myös Sonckin käyttämiä ratkaisuja: detaljointi on harkittua, aukotukseen liittyvät korosteet, kuten erkkeri-ikkunat, kaariaukot seinäpinnan tasossa ilman listoja, sileän ja karkean rappauksen vaihtelu tekstuurina. Strengell suositteli Lappeenrannan kylpylän maalaamista keltaisella tai harmaalla murretulla värillä.⁴⁰

Gustaf Strengell s. 30.05.1878, Kotka – k. 22.08.1937, Helsinki.⁴¹

Vuonna 1888 Strengell muutti Helsinkiin vietettyään varhaislapsuuden Kotkassa. Hän menetti molemmat vanhemmat alle kymmenvuotiaana. Ylioppilaaksi Strengell valmistui vuonna 1896 ja filosofian kandidaatiksi vuonna 1899. Tämän jälkeen hän hakeutui Polyteknilliseen opistoon, josta hän valmistui arkkitehdiksi vuonna 1902.

Aktiivisena kulttuuritoimijana tunnetun Strengellin uraa on ylistetty uudistajana, joka tunsikin hyvin myös mannermaisen arkkitehtuurin tyylivirtaukset. Strengell työskenteli opiskeluaikanaan Eliel Saarisen ja Lars Sonckin arkkitehtitoimistossa. Lisäksi hän valmistuttuaan hakeutui työhön Lontooseen Harrison-Townsendin toimistoon. Opiskeluajoilta Polyteknillisessä opistossa Strengelliin vaikuttivat erityisesti opettajat ja aikalaisarkkitehdit Usko ja Gustaf Nyström. Heidän esimerkkiä sekä opetustyötä voi luonnehtia merkittäväksi sukupolvikokemukseksi 1900-luvun vaihteessa opiskelleille. Taidehistoriaan hyvin perehtyneenä Strengell aloitti uransa arkkitehtuurikriitikkona.

Kuva 61. Vasemmalla arkkitehti Strengell nuorena. Kuvaaja Nyblin Daniel 19.12.1901. Lähde: <https://museovirasto.finna.fi/>

Kuva 62. Oikealla arkkitehti ikämiehenä. Kuvaaja Goodwin 1930-1939. Lähde: <https://museovirasto.finna.fi/>

Vuosina 1902-1906 Strengellillä oli yhteinen arkkitehtitoimisto Sigurd Frosteruksen kanssa. Toimisto osallistui Suomessa useisiin asemakaava-kilpailuihin voitokkaasti. Frosteruksen kanssa merkittävä ensimmäinen suunnittelutyö oli Villa Nissen 1904 kuva 63 Helsingin Meilahdessa, josta myöhemmin tuli presidentti Urho Kekkosen Tamminiemenä tunnettu virka-asunto. Huvilan arkkitehtuurin esikuvat olivat mannereurooppalaisesta ja pelkistetyimmästä art nouveausta tyylipiirteineen. Strengellin ja Frosteruksen yhteinen suunnitelma samalta ajalta on lisäksi Kokkolan sähkö- ja kylpylaitos.

Kirjoituksissaan Strengell kannatti rationaalisempaa art nouveauta, mikä enteili muotokieleltään jo pelkistettyä uusklassismia. Strengell painotti erityisesti käytännöllisyyttä, myös sisustuksissa. "Hemmet som konstverk" (1923) esitteli arkkitehdin ideaalin uusklassismin mukaisesta ja rationaalisesta sisustuksesta valokuvien hänen omasta kodistaan. Kuvissa sisustukset näyttävät tämän päivän näkökulmasta varsin romanttisilta ja jopa viittauksilta menneisiin historiallisiin tyyliin.

Kuva 63. Strengellin ja Frosteruksen suunnittelema Tamminiemi eli Villa Nissen noin 1907, Helsinki Meilahti. Lähde: <https://museovirasto.finna.fi/>

Strengell toimi Taideteollisuusyhdistyksen museon (nyk. Designmuseo) sihteerinä vuosina 1901-1918 ja museon intendenttinä 1911-1918. Suomen Taideyhdistyksen kokoelmien intendenttinä 1914-1918, mikä kokonaisuus toimi sittemmin Ateneumin taidemuseon kokoelmien perustana. Tavaratalo Stockmannin mainoskonttorin organisaatiojohtajana 1919-1921. Tunnetuimpia julkaisuja ovat muun muassa "Staden som konstverk" (1922), "Hemmet som konstverk" (1923), "Den nya annonsen" (1924), "Byggnaden som konstverk" (1928) ja "En bok om boken" (1931).

Strengell oli myös uudenaikaisten rakennustekniikoiden puolestapuhuja. Hän otti käyttöön uusia tekniikoita omassa suunnittelussaan ja huvilasuunnitelmissa hän suosi anglo-amerikkalaista rankarakennetekniikkaa niin sanottua frame-house -rakennetta.

Gustaf Strengell keskittyi urallaan pientalo-, huvila- ja sisustussuunnitelmiin. Vaikka Strengell ei suosinut romantiikan dekoratiivisuutta, hän rikastutti suunnitelmiaan erkkereillä sekä kuisti- ja kattoratkaisuilla julkisivuilla. Hänen viimeisimpiä suuria suunnittelutöitään oli Lappeenrannan kylpylä, joka valmistui 1912. Kylpylärakennuksen hienostunutta myöhäisjugendia hän piristi muun muassa ulostyöntyvillä kattoikkunoilla, epäsymmetrisesti sijoitetuilla erkkereillä ja frontoneilla.

Strengellin suunnitteluideologian ydintä oli arkkitehtuuri kokonaistaideteoksena, mikä oli tyypillistä niin kotimaisessa jugendissa kuin mannermaisessa art nouveaussa. Frosteruksen kanssa hän jatkoi romantiikan vastaista taistelua rationalismin hengessä ja kirjoittamista lukuisiin kotimaisiin ja ulkomaisiin lehtiin ja kausijulkaisuihin. Suomen taideteollisuuden ja taiteen tukemiseksi ja toimi laajasti niin museo kuin yrityskentällä.

Kuva 64. Strengellin suunnittelema taiteilijahuvila Ilmilinna, Köyliö. Kuvaaja Kustaa Klint 1910-1919. Lähde: <https://finna.fi/> , Satakunnan museo.

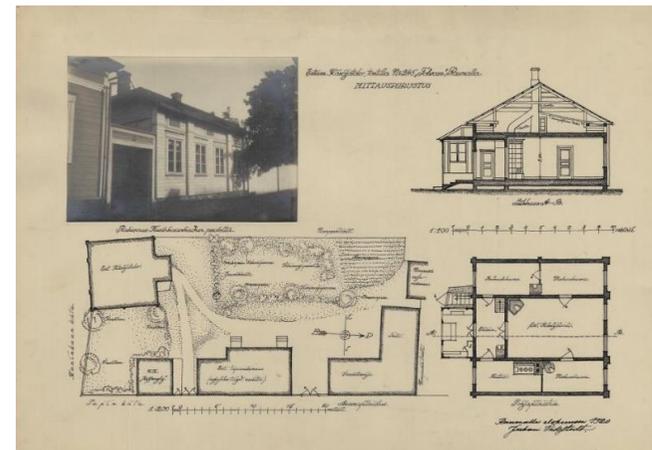
Arkkitehti Juhani Vikstedt / Viiste s. 20.4. 1890 -
k.29.12.1949.⁴²

Juhani Oskari Vihtori Viiste suunnitteli Lappeenrannan Kasinon 1920-luvun muutokset sisä- ja ulkotiloissa. Hän muutti sukunimensä vuodesta 1930 alkaen Viisteeksi. Viiste pääsi ylioppilaaksi Viipurin suomalaisesta reaalilyseosta vuonna 1908 ja valmistui arkkitehdiksi teknillisestä korkeakoulusta vuonna 1915. Hän toimi yksityisenä arkkitehtina Viipurissa vuosina 1915-1939 ja Viipurin apulaislääninarkkitehtina vuosina 1924-1929. Oma toimisto Viisteellä oli 1940-luvulle saakka. Hän oli erityisen kiinnostunut tehtävistä, jotka kohdistuivat Viipurin historiallisten vanhojen rakennusten restaurointiin tai uudelleen järjestelyyn kuva 66. Viiste hallitsi jo opiskeluajoiltaan ja opintomatkojensa ansiosta suvereenisti arkkitehtuurin eri aikakausien tyylipiirteet, mikä oli avuksi suunnittelussa. Merkittävän työpanoksen hän antoi Suomen vanhojen kirkkojen restauroinnissa. Tunnettu on hänen julkaisunsa vuodelta 1926 Suomen kaupunkien vanhaa rakennustaidetta. Viisteen suunnitelmia ovat muun muassa: Lappeen kirkon alttarikuva 65 restaurointi vuonna 1929, Lappeenrannan poliisilaitos 1923, Joensuun siunauskappeli, Savo-Karjalan Osake-Pankin talo Viipurissa 1929, Ortodoksisen kirkon hallintotalo Sortavala 1930-31 ja Haminan kauppahalli vuodelta 1931.

6.9.2021

Kuva 65. Lappeenkirkon alttariosa. Suunnittelija Vikstedt.
Lähde: <https://finna.fi/>

Kuva 66. Vikstedtin rakennushistoriallinen tutkielma ja piirustus. Lähde: <https://finna.fi/>

Arkkitehti Eino Forsman s. 19.3. 1879 - k. 12.8.1958. [43](#)

Kasinorakennuksen suunnitellut Johan Eino Ilmari Forsman valmistui ylioppilaaksi vuonna 1897 ja filosofian maisteriksi vuonna 1904. Hän opiskeli polyteknillisessä opistossa vuosina 1902-1904 ja Münchenin teknillisessä korkeakoulussa vuosina 1904-1906. Opiskellessa Forsman teki lukuisia opintomatkoja Euroopan maihin, Yhdysvaltoihin ja Kanadaan. Hän työskenteli Valter Jungin ja Emil Fabritiuksen toimistossa vuosina 1908-1911 sekä Lars Sonckin toimistossa vuosina 1925-1924. Oma arkkitehtitoimisto hänellä oli vuosina 1924-1955. Forsman suunnitteli useita sairaala- ja parantolarakennuksia, joista tunnetuimpia ovat Helsingin Laakson tuberkuloosisairaala Kuva 67 ja invalidisäätiön sairaala sekä Siilinjärven Tarinaharjun parantola. Sairaalarakennukset 1920-1930-luvun vaihteessa edustavat klassisismia sekä orastavaa funktionalismia tyylipiirteiltään. Funktionalismia tyylipuhtaimmillaan on Helsingin konservatorion rakennus kuvassa 69. Pohjanmaan museon rakennuksessa kuva 68 on nähtävissä rakennusajankohdasta huolimatta klassisimin tyylipiirteitä, mikä hyvin sopikin museomaailmaan ja –rakennustyyppin toteutukseen.

Kuva 67. Forsmanin toteutus, Laakson sairaala 1929. Tuntematon kuvaaja. Lähde: <https://finna.fi/>

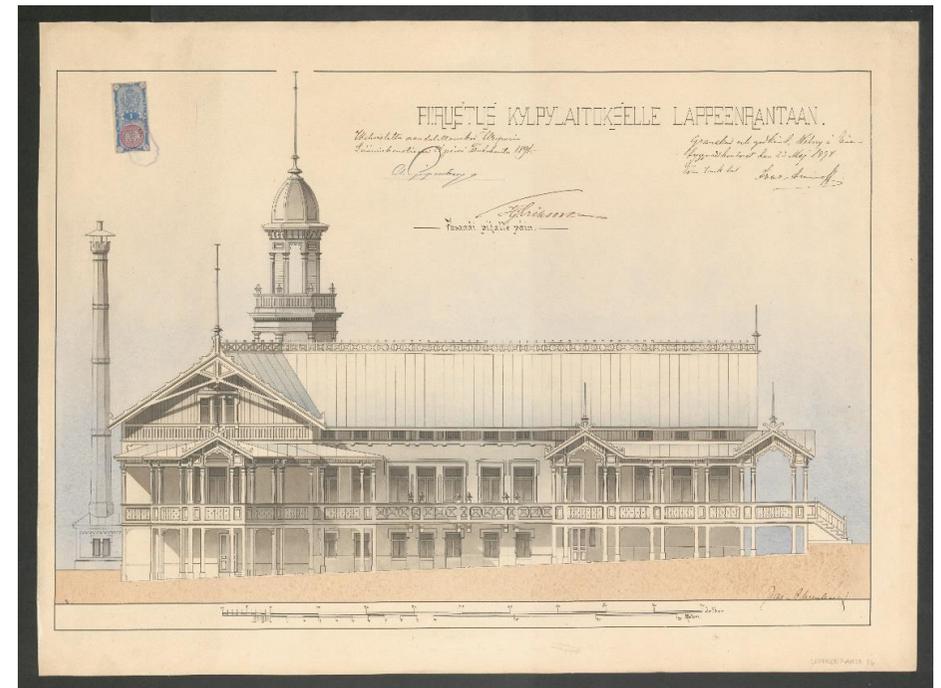
Kuva 68. Forsmanin toteutus, Pohjanmaan museo. Kuvaaja Pietinen Viljo 1937-1939. Lähde: <https://museovirasto.finna.fi/>

Kuva 69. Forsmanin toteutus Helsingin konservatorio. Kuvaaja Pietinen Viljo 1940-1943. Lähde: <https://museovirasto.finna.fi/>
/

Varhaisimpia Lappeenrannan Kylpylän kehittämissuunnitelmia olivat vuonna 1889 Alfred Söderbergin ja vuonna 1894 Jac Ahrenbergin piirustus [kuva 70](#) näyttävää puuhuvilatyyppiä. Aiemmissa historiikkeissa ei ole mainintaa tästä suunnitelmasta. Ahrenberg suunnitteli lisäksi Savonlinnan Olavin kylpylän vuonna 1896, kaksikerroksisena ja näkötornein. Lähteiden mukaan vanha Kylpylää olisi muutettu jo aiemmin 1880-luvun alussa.⁴⁴ Jac Ahrenbergin suunnitelmassa on selvästi hyödynnetty aikakauden tyyppiirustuksia ja ulkomaisia esikuvia, mikä näkyy sen mittasuhteissa, julkisivun tarkassa ja säännöllisessä jäsennystavassa. Suunnitelma oli tarkoitettu selvästikin korvaamaan vanha 1870-luvun kylpylärakennus, mutta se jäi toteutumatta.

Kylpylä kamppaili koko 1890-luvun taloudellisissa vaikeuksissa. Todennäköisesti Ahrenberg Yleisten rakennusten ylihallituksen arkkitehtina oli saanut Kylpyläsuunnitelman tehtäväksi myös sen johdosta, että hän oli onnistuneesti vastannut keisari Aleksanteri II:n seurueen vierailusta Kylpylässä vuonna 1885. ⁴⁵

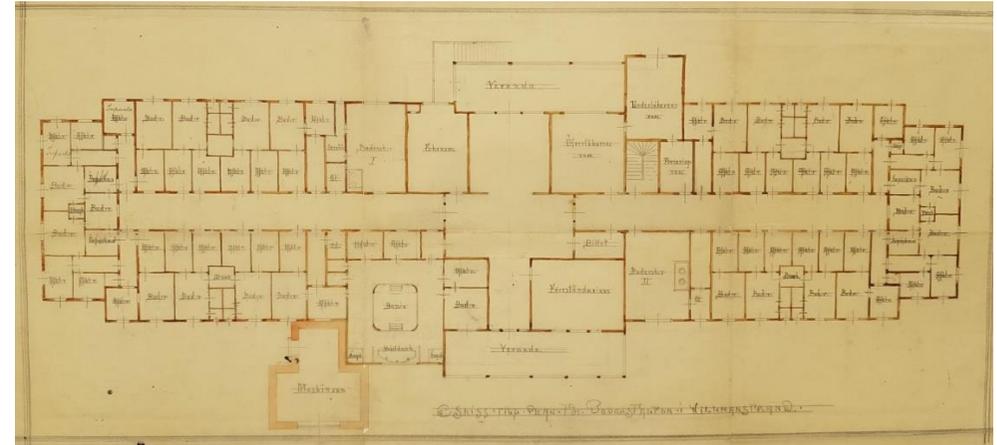

Kuva 70. Piirustus kylpylaitokselle Lappeenrantaan vuonna 1894 Jac Ahrenberg. Lähde: KA digitaaliarkisto, <http://narc.fi/>

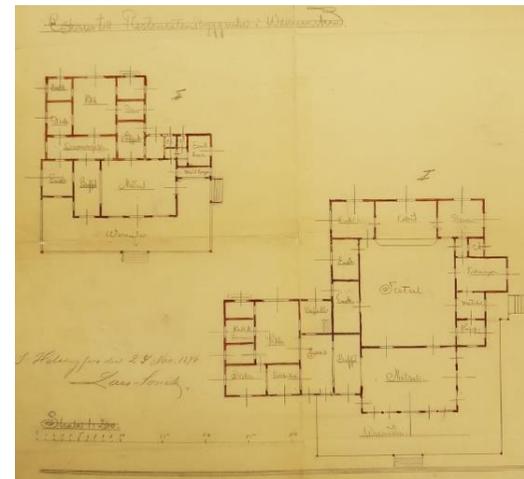
Lappeenrannan kaupunkikuvassa 1890-luvulla vallitsevana oli rakennustyyppi, jossa oli korkea kellariosa luonnonkivistä ja runko-osa hirrestä. Rakennusjärjestys vuodelta 1896 vasta salli kaksikerroksisten puurakennusten rakentamisen.⁴⁶ Tällaisia olivat lähinnä liike- ja kaupparakennukset. Kivijalassa oli liikkeitä ja yläkerrassa sijaitsivat asuin- tai hellahuoneita. Näin oli rakennettu Kylpylän kaupunginosan puutalokorttelit, keskustan ja Rantapuistonkin ympäristössä.

Useiden omistajavaihdosten jälkeen 1990-luvulla Kylpylälle perustettiin uusi Lappeenrannan Kylpylaitos-Osakeyhtiö vuonna 1898. Yhtiö paneutui erityisesti kylpylätoiminnan uudistamiseen ja uudisrakennuksen hankintaan.⁴⁷ 1900-luvun alkupuolella Lappeenrannan Kylpylällä oli myös kilpailijoita erityisesti Terijoen ja Imatran kylpylät, mikä lisäsi painetta uudistuksiin. Kylpylaitososakeyhtiön perustamisvuonna hallitus pyysi piirustukset kuvat 71 ja 72 Kylpylän uudisrakennukseksi arkkitehti Lars Sonckilta vanhan kylpylän paikalle.

Tunnetun arkkitehdin suunnitelma oli hyvin laaja-alainen ja hallitus päättikin selvittää sen sijoittamista Kimpisenniemen uudelle kaavoitettavalle alueelle. ⁴⁸

Kuva 71. Luonnos ja piirustus kylpylaitokselle Lappeenrantaan 1898 Lars Sonck. Lähde: LKA.

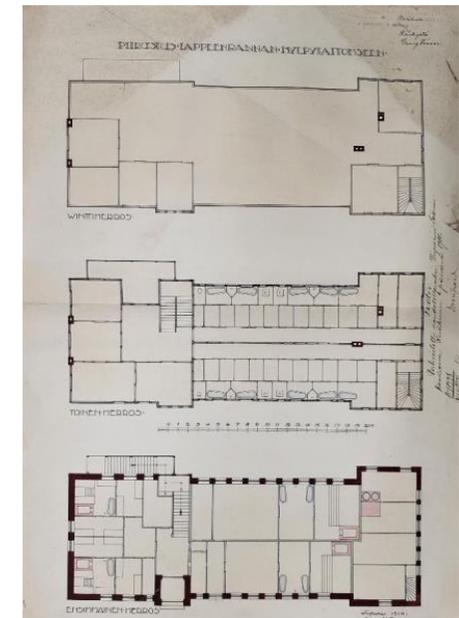

Kuva 72. Luonnos ja piirustus kylpylaitokselle Lappeenrantaan 1898 Lars Sonck. Lähde: LKA.

Aika	
1909-1910	Osakeyhtiön hallitus tilasi yllättäen uudet piirustukset edullisemman kylpylävaihtoehdon toivossa Viipurilaiselta arkkitehti Paavo Uotilalta. Rakentaminen alkoi heinäkuussa 1910.
1910	Kylpyläsuunnitelmia vaadittiin muutettavaksi uudestaan, sillä tilat eivät olleet ajanmukaiset toimintojen kannalta. Yhtiön hallitus kääntyi tunnetun arkkitehti Lars Sonckin puoleen piirustusten tilaamiseksi.
	Vanhan puisen kylpylärakennuksen purkaminen keskeytettiin.
	Arkkitehti Lars Sonck vetosi kilpailun voittaneen Strengellin suunnitelman puolesta ja lupasi Kylpylä osakeyhtiön hallitukselle neuvotella Strengellin kanssa piirustusten muuttamisesta ajanmukaisiksi kylpylätoimintoja varten.50

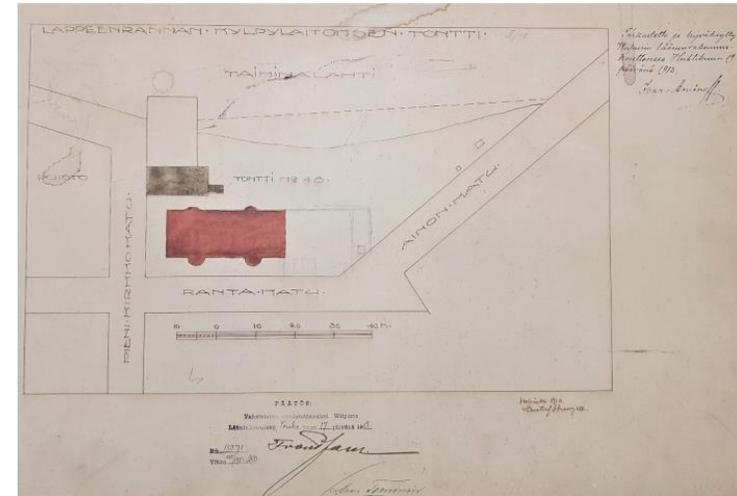
Kuva 74. Kylpylaitossuunnitelma Paavo Uotila, Viipuri 1910. Lähde: LKA.

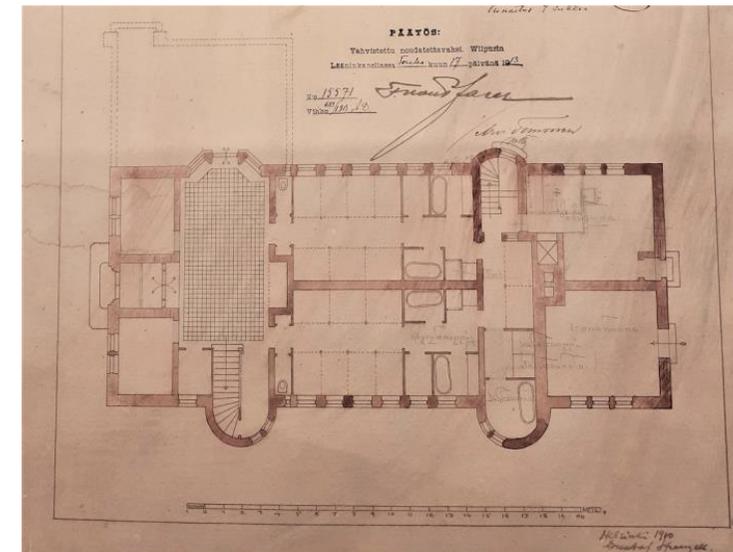
Kuva 75. Kylpylaitossuunnitelma Paavo Uotila, Viipuri 1910. Lähde: LKA.

Strengellille näyttää olleen tuttuja mannermaiset ja angloamerikkalaiset tyyli- sekä rakenneratkaisut. Lisäksi Kylpylän asussa, perusmuodossa ja asemassa tontilla voi nähdä 1910-luvun Manner-Euroopalle tyypillisten huvila- ja puutarhakaupunkien mallien vaikutusta. Ulkoasua on luonnehdittu harkituin detaljein, jotka korostavat pystyaukkojen rakennuspäättyä, ulkonevia sisäänkäyntejä ja ikkuna-aukkoja. Julkisivuja jäsentää rungon tornimaiset ulosvedot ja taitteiset erkkerit. Päinvastoin kuin aiemmin on esitetty, 1910-luvun piirustusten ulkoasu on aikalaisvalokuvien mukaan säilynyt varsin pienin muutoksin myöhemmillä vuosikymmenillä.⁵¹

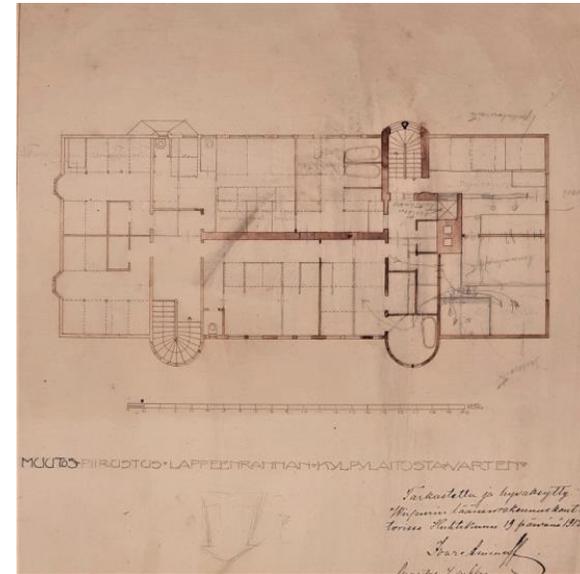
Kuva 77. Lappeenrannan Kylpylaitoksen pohja 1 kerros, Helsinki 1910. Hyväksytty Viipurissa 1913. Lähde: LKA

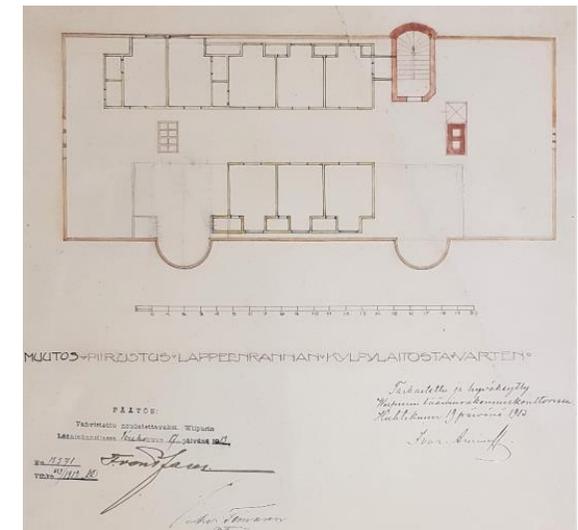
Kuva 76. Lappeenrannan Kylpylaitoksen tontti nro 48, Taikinalahti, Helsinki 1910. Hyväksytty Viipurissa 1913. Lähde: LKA

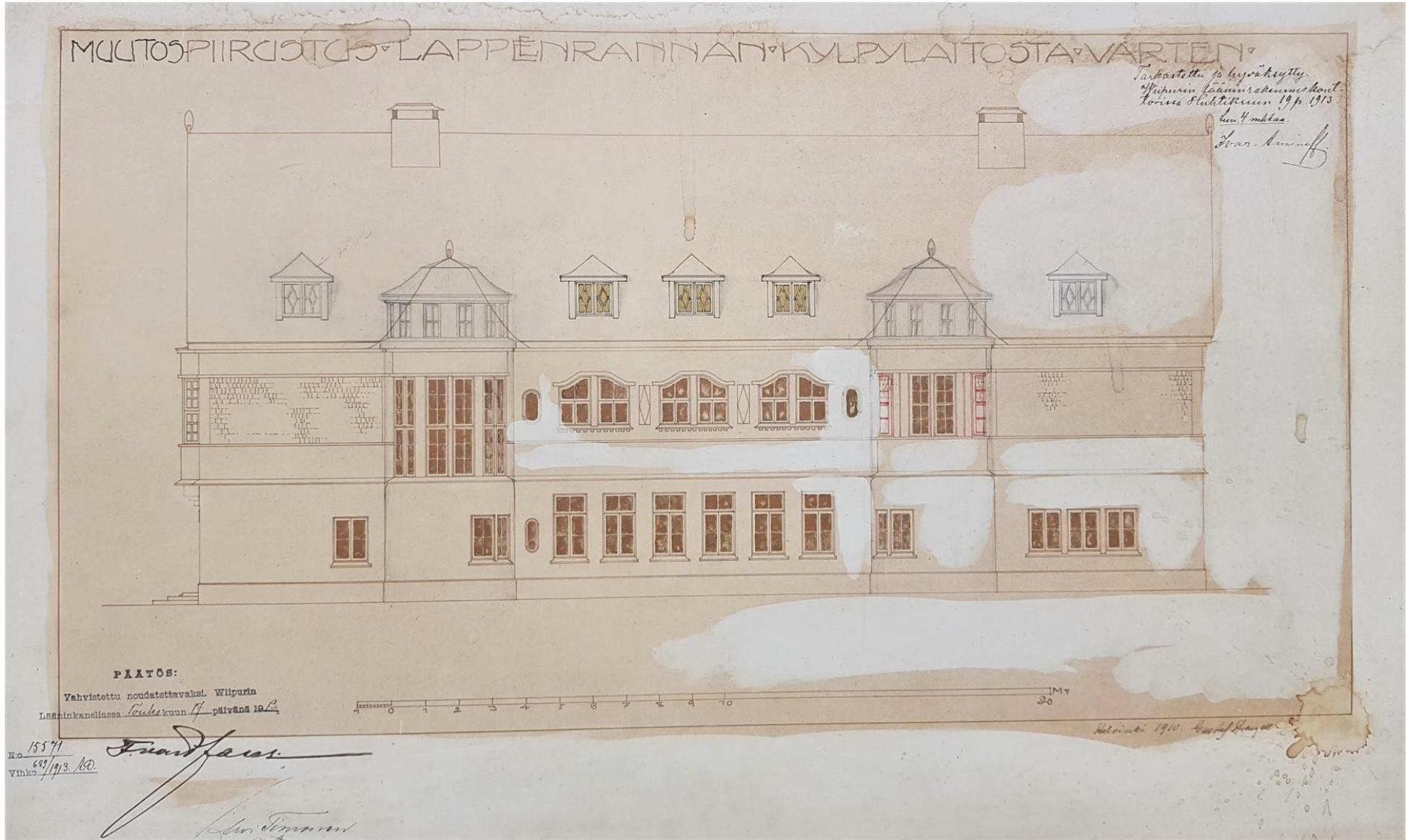
Aika	
1910	Strengell toimitti uudistetut piirustukset. Kylpyläyhtiön hallitus päätti toimia Kylpylän rakennuttajana. Rakennusmestariksi valittiin August Tolonen. Strengellin karsittu suunnitelma ja tilaohjelma poikkeaa merkittävästi ympärivuotiseen käyttöön alkujaan suunnitellusta ratkaisusta. Jäljelle jäi kuitenkin uusien ajanmukaisten kylpylähoitojen vaatimat olennaiset, muunneltavat ja käytännölliset tilaratkaisut.
	Rakennustyöt alkoivat syksyllä 1910.
1911-1912	Talvella 1911 rakentamisen kustannukset olivat kasvaneeet arvioitua suuremmiksi. Töitä jatkettiin lainarahan turvin. Kevättalvella 1912 Kylpylaitos alkoi valmistua ulkoasultaan. ⁵²

Kuva 78. Lappeenrannan Kylpylaitos toinen kerros, Helsinki 1910. Hyväksytty Viipurissa 1913. Lähde: LKA.

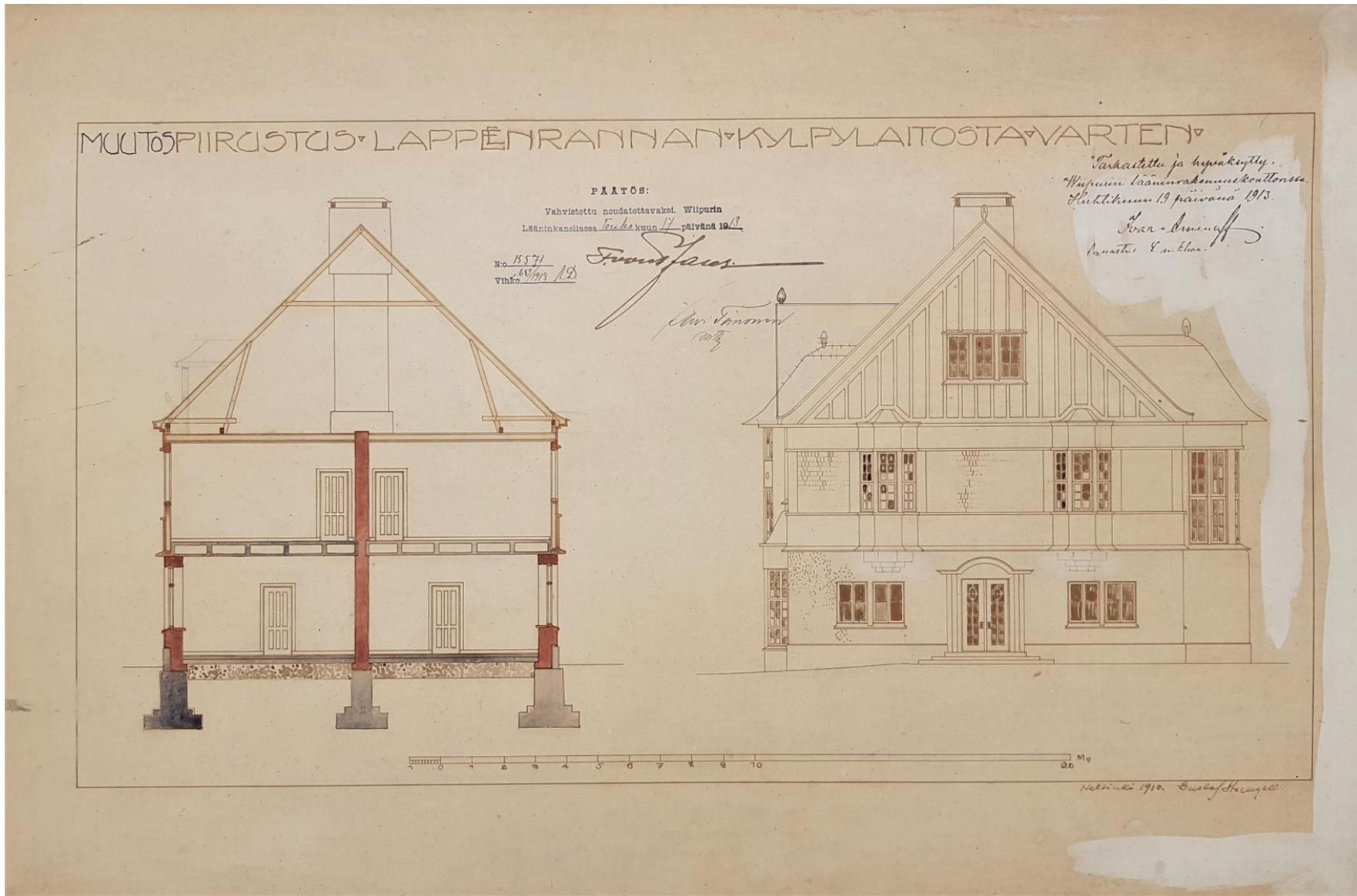
Kuva 79. Lappeenrannan Kylpylaitos ullakkokerros, Helsinki 1910. Hyväksytty Viipurissa 1913. Lähde: LKA.

Kuva 80. Lappeenrannan kylpylaitos pääjulkisivu, Helsinki 1910. Muutos piirretty myöhemmin muokaten kilpailusuunnitelmaa. Hyväksytty Viipurissa 1913. Lähde: LKA

Kuva 81. Lappeenrannan uusi Kylpylaitos pian valmistumisen jälkeen. Lappeenrannan kirjakauppa, kuvaaja 1913. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Kuva 82. Lappeenrannan Kylpylaitos leikkaus ja julkisivu länteen, Helsinki 1910. Muutos piirretty myöhemmin. Hyväksytty Viipurissa 1913. Lähde: LKA.

Kuva 83. Lappeenrannan Kylpylaitos 1930-luvun puolivälissä alkuperäisessä runkomuodossa. Kuvaaja Pietinen 1936. Lähde: <https://museovirasto.finna.fi/>

6.9.2021

Kesäkylpylälle suunniteltu sisustus oli alkujaan ainakin tarkoitus tilata Strengelliltä. Loppuvaiheessa Strengell pääsi vaikuttamaan Kylpylän sisäosiin, kun hallitus kääntyi sisustamisessa hänen puoleen.⁵³ Toisaalla lähteissä mainitaan, että sisustuksen ja huonekalujen suunnittelua tarjottiin ensin Strengellille, mutta hän ei ilmeisesti ehtinyt tarttua tehtävään, sillä sisustuksen suunnitteli lopulta W. Keinänen. Kalusteet valmisti paikallinen Pikisaaren puusepäntehtas.⁵⁴ Vanhoissa valokuvissa hallissa ja aulassa on nähtävissä myöhäisjugendille muodoltaan tyyppillisiä kalusteita. Kodinomaisuus tuskin oli itsetarkoitus, vaan kompaktien tilaratkaisujen sekä hoitoihin painottuvan Kylpylän luonteen ja laitteiden vaatimusten seurausta. Suuremmissa aikakauden kylpylähotelleissa oli tapana sisustaa yhteistilat näyttäväksi, missä kalusteet ja viherkasvit olivat pääosassa luomassa ylellistä viihtyisyyttä.

Aika	
1912	<p>Kevättalvella Kylpylaitoksen valmistuessa hallissa mainitaan kalustoluettelon mukaan olleen: 2 sohvaa, 1 pöytä, 2 lehtihyllyä ja toisessa hallissa 1 pöytä, 1 sohva, 4 tuolia ja 2 nojatuolia. Tämän lisäksi kalustona oli 6 korituolia, 2 peiliä, rappukäytävämatto villasta, seinäkello ja 2 liinamattoa.</p> <p>Sisustukseen liittyviä piirustuksia ei ole löytynyt arkistolähteistä.</p>
	<p>Kylpylä avattiin osin keskeneräisenä ensimmäiseksi kesäkaudeksi.</p> <p>Kylpylä ei valmistunut, alkuperäisistä suunnitelmista huolimatta, ympärivuotiseen käyttöön. Ympärivuotisen käytön suunnitelmista luovuttiin korkeiden rakennuskustannusten vuoksi.</p>
	<p>Sisustaminen ja kalustaminen painottui vanhojen valokuvien perusteella käytännöllisyyteen ja kodikkuuteen. Hallin ja pääaulan ryhmäkalusteita on uusittu tarvittaessa kulumisen myötä.</p>

Kuva 84. Lappeenrannan Kylpylaitoksen toisen kerroksen odotushalli. Kuvaaja Wallenius Hugo 1937. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Kuva 85. Ullakon kylvettäjän huone. Kuvaaja Wallenius Hugo 1937. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Kuva 86. Lappeenrannan Kylpylaitoksen venäjän ja saksankielinen Kylpyläesite. Lähde: LKA Ua:2-Ua:4 esitteet ja lehtileikkeet 1912-1990.

Kuva 88. Lappeenrannan Kylpylaitoksen halli. Kuvaaja Poutvaara Matti 1957. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot. 6.9.2021

Kuva 87. Halli valmistuttuaan. Kylpyläesite. Lähde: LKA Ua:2-Ua:4 esitteet ja lehtileikkeet 1912-1990.

Kuva 89. Hallin kalusteet olivat valkeaksi maalattuja, kevytrunkoisia rimakalusteita. Kuvaaja Pietinen Aarne 1939. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Kylpylän käytön aikainen historia

Hoitoja annettiin alkujaan kahdessa kerroksessa. Miesten ja naisten toimenpiteet pidettiin erillään verhoihin ja kevyin väliseinin jo siveyssyistä. Lääkärit ottivat asiakkaat vastaan lähellä pääsisäänkäyntiä ja -hallia, missä oli tilaa odottaa. Tilojen käytössä ja erottelussa oli huomioitu myös hygieniakysymykset. Kylvettäjien, hierojien ja pyykinpesijöiden, jotka olivat useimmiten naisia, valtakuntaa oli Kylpylän hoito-osastot, pesuhuone sekä kesäiset asuinhuoneet ja keittotilat vintillä.

Tilaohjelmassa vuonna 1912 alkujaan oli: 1. kerroksessa lääkärin päätyhuoneet, kamreerin huone, halli, kassahuone, naisten- ja miesten kylpyosastot, pesutupa, vaakahuone, vesiosastot ja mankelihuone; 2. kerroksessa oli kylmävesi- ja hieromaosasto, kylpyhuoneet naisille ja miehille; 3. kerroksen ullakolla oli kahdeksan huonetta kylvettäjille järven- ja kadun puolella. Käytävien varsilla 1. kerroksen isompia huoneita jaettiin verhoilla lepokopeiksi.⁵⁵

Aika	
1910	<p>Vuonna 1917 Lappeenrannan kaupunki lunasti Kylpylaitoksen, mikä johtui sen kannattomasta toiminnasta.</p> <p>Taloudellisesti vaikeat vuodet osuivat 1914-1918 ensimmäisen maailmansodan ja Suomen sisällissodan aikaan.</p> <p>Hoitoja annettiin kylmävesi-, kääre- ja saviosastolla sekä höyrykaapeissa. Rakennuksen ja rannan väliin rakennettiin aikakaudelle tyypillinen tenniskenttä.</p> <p>Kylpylän uusi Kasinorakennus avattiin vuonna 1914. Sisätiloja uudistettiin vuonna 1915 savi- ja mutaosastolla.</p>

Aika	
1920	<p>Kylpylaitoksen toimintaa kehitettiin ja laajennettiin muun muassa tarjoamalla uudempia savihoitoja, ottamalla majoitustiloja vintiltä käyttöön sekä lisäämällä ranta-aktiviteetteja.</p> <p>Kylpylaitoksen yhteyteen, sen toimintaa tukemaan esitettiin huvila-alueen kaavoittamista Kimpisen alueelle.</p> <p>Kylpylä ylläpiti Kimpiseen rakennettua uimarantaa. Tarjontaan kuului vesikelkkamäki, ulkoilmavoimistelua, kioskki ja rantsauna. Lisäksi Halkosaareen kioskki ja Myllysaaren kävelysilta kuuluivat Kylpyläkonseptiin.⁵⁶</p>

Kuva 91. Kylpylaitoksen diatermiosasto. Kuvaaja Wallenius Hugo 1915-1929. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Kuva 90. Kylpylaitoksen hieromasali. Kuvaaja Wallenius Hugo 1937. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Rakennuksen vaiheet - Kylpylä

Kylpylä toimi sota-aikana rintamalla kaatuneiden evakuoitokeskuksena. Sotien jälkeen Kylpylässä oli kysyntää erityisesti veteraanikuntoutukselle ja yleiselle kuntoutukselle. Muun muassa reumapoliklinikka toimi Kylpylässä 1950-luvulla. Tilarajoitukset aiheuttivat useita vastoinkäymisiä toiminnan kehittämiseksi. Yleisesti 1950-luvulta alkaen oli jatkuvia vaatimuksia tilojen laajentamisesta ympärivuotiseen käyttöön.⁵⁷

Aika	
1930	Vuonna 1936 aloitettiin Kylpylän laajennussuunnitelmat hoitojen uudistamiseksi. Muodossa olivat erityisesti laajat savihoidot ja kuhnekylvyt. Laboratoriotointa alkoi 1. kerroksen tiloissa.
1940	Vuosina 1941-1945 Kylpylä toimi jatkosodassa rintamalla kuolleiden evakuoimiskeskuksena. Kylpylän tiloissa puhdistettiin ja arkutettiin vainajat.
1950	Lääkärit vaativat kylpylälaitteiden ja -hoitojen kehittämistä. Lääkärien ja laboratorion vastaanottotilat siirtyivät Kasinolta Kylpylärakennuksen länsipäähän, mikä palveli asiakkaita paremmin. Kylpylän toisen kerroksen ja ullakon tiloja muutettiin vieraiden sekä työntekijöiden majoitukseen.

Kuva 92. Kylpylaitoksen valohoitoa. Valokuvaaja Karhu-filmi 1946. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Kuva 93. Lappeenrannan Kylpylaitoksen savihoidoja. Kuvaaaja Wallenius Hugo 1949. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Rakennuksen vaiheet - Kylpylä

Uusi Kylpylaitosrakennus valmistui vuonna 1973 Aionkatu 17 tontille, mikä mahdollisti ympärivuotisen hoito- ja majoitustoiminnan vanhan Kylpylän kanssa. Vuonna 1997 Kylpylän hallinta siirtyi säätiölle. Palveluihin kuului kuntoutusten lisäksi kylpylälomat, kokouspalvelut sekä kauneudenhoito-osasto.

Aika	
1960-1990	Kylpylä laajensi toimintaa veteraanikuntoutukseen sekä laajemmin reumahoitoihin. Tarjontaan kuuluivat myös terveyslomapaketit ja työterveyshuollon kuntoutettavien palvelut. 1980-luvulla tilattiin konsulttiselvitys toiminnan siirtämiseksi ja uudeksi Kylpyläksi Huhtiniemen esikunta-alueelle. Selvitys ei edennyt toimeksi asti.
2000-2020	1990-luvulla Kylpylän säätiöiminen ei poistanut talousvaikeuksia ja tilat vuokrattiin talousongelmien vuoksi Kruunupuisto Oy:lle ja edelleen KK-Kunto Oy:lle vuonna 2010. Vuonna 2010 säätiön toiminta lopetettiin. Lappeenranta Spa Oy:n osti Savon Mafia Oy vuonna 2016. Lappeenrannan kaupungin omistama Lappeenrannan toimitilat Oy oli edelleen rakennusten omistaja. Kylpylän ja hotellin toiminta loppui kesäkuussa vuonna 2020. ⁵⁸

Kuva 94. Lappeenrannan Kylpylaitoksen uudisrakennus. Kuva 1970-1990-luvulta. Lähde: LKA, Ug:2 Kylpylaitos valokuvat, negatiivit ja diat. Valokuva arkistovedoksesta.

Kuva 95. Lappeenrannan Kylpylaitoksen lähimiljöön merkitys korostuu valokuvassa vuodelta 1936. Kuvaaja Pietinen 1936. Lähde: <https://museovirasto.finna.fi/>.

KYLPLYMAKSUT

Lappeenrannan kaupungin
Kylpylaitoksella

BADTAXA

för Willmanstrands stads
Badinrättning

- N:o 1. Suihku — Dusch
 2. Puolikylypy — Halfbad
 3. Istumakylpy — Sittbad
 4. Ammepesukylpy (+ suihku) — Karbad (+ dusch)
 5. Höyrykaappi (+ suihku) — Ångskåp (+ dusch)
 6. Höyrykaappi ja ammepesukylpy (+ suihku) — Ångskåp med karbad (+ dusch)
 7. Tärpättikaappi (+ suihku) — Terpentinskåp (+ dusch)
 8. Tärpättikaappi ja ammekylpy (+ suihku) — Terpentinskåp med karbad (+ dusch)
 9. Havukylpy (+ suihku) — Tallbarrsbad (+ dusch)
 10. Suolakylpy (+ suihku) — Saltbad (+ dusch)

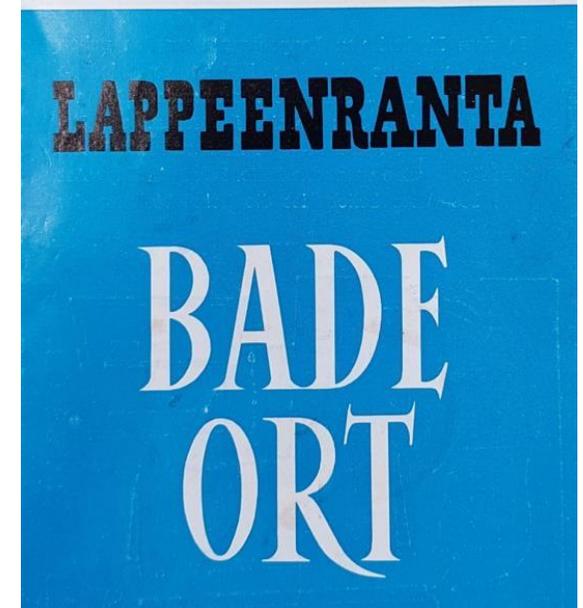
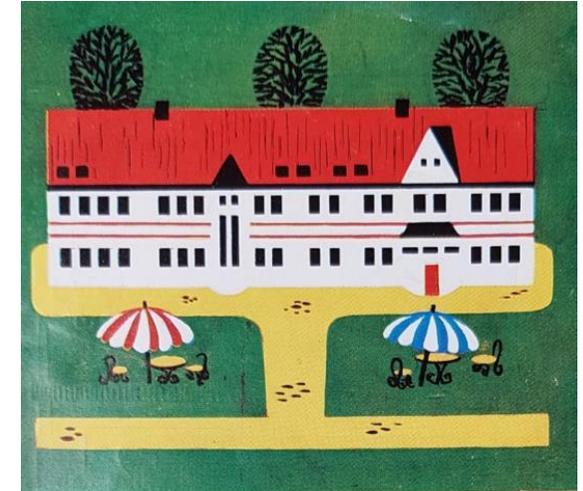
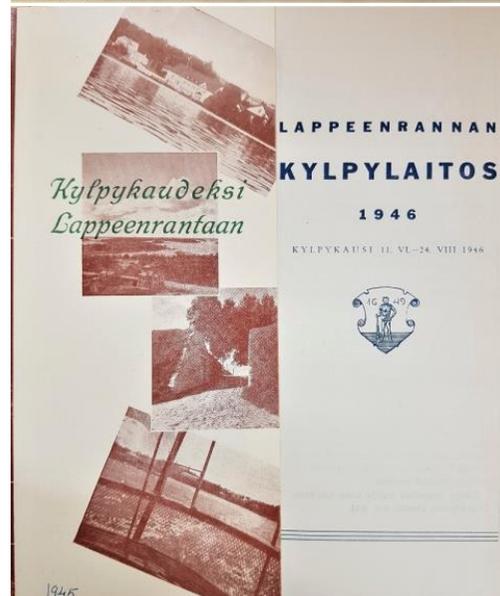
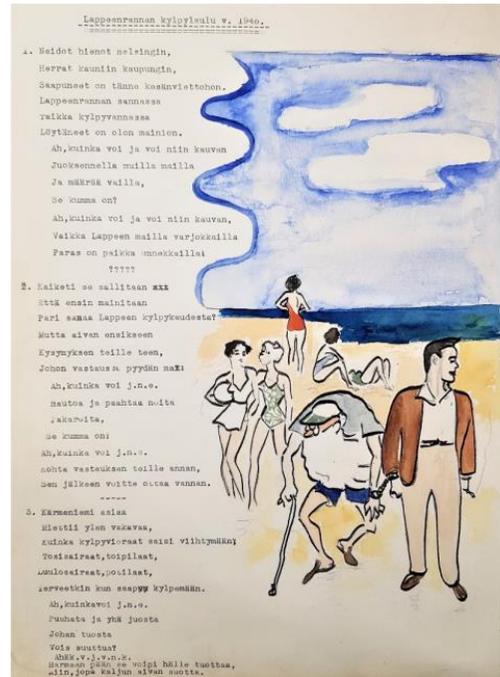
Lääkekylvyt: — Medicinbad:

11. Hillhappokylpy (+ suihku) — Kolsyrabad (+ dusch)
 12. Ozogeni-Happokylpy — Ozogen-syrabad
 13. Mutakylpy (+ suihku) — Gyttebad (+ dusch)
 14. Sähkövalokaappi ja suihku — Elektriskt ljuskåp med dusch
 15. Sähkövalokaappi ja ammepesukylpy (+ suihku) — Elektriskt ljuskåp med karbad (+ dusch)
 16. Sähköamme — Elektriskt karbad
 17. Nelikaukalo (Vierzellen) — Vierzellenbad
 18. Kääreet — Svep (omslag)

Avoinna kello a.p. — i.p.

Hoitokunta.

Kylpylaitoksen vieressä KASINO, jossa on täydellinen ravintola.

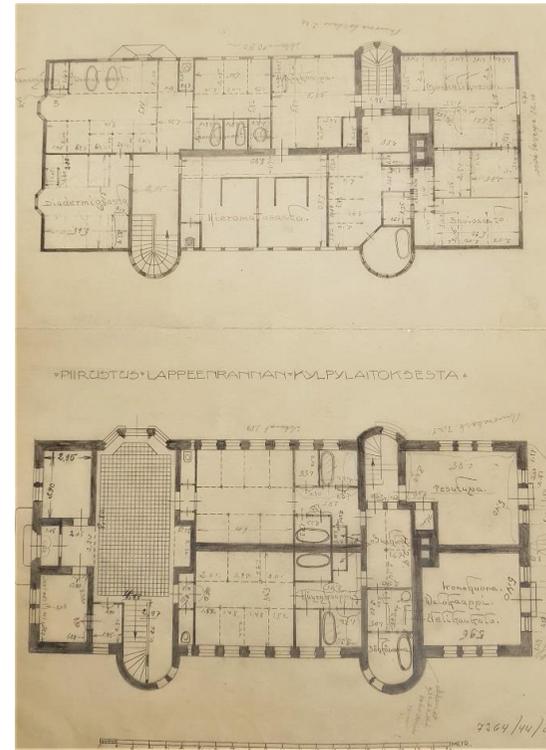

Kuvat 96-98. Lappeenrannan Kylpylaitos ja esitteitä 1910-1960-luvulta. Lähde: LKA, Ua:2- Ua:4 esitteet ja lehtileikkeet.

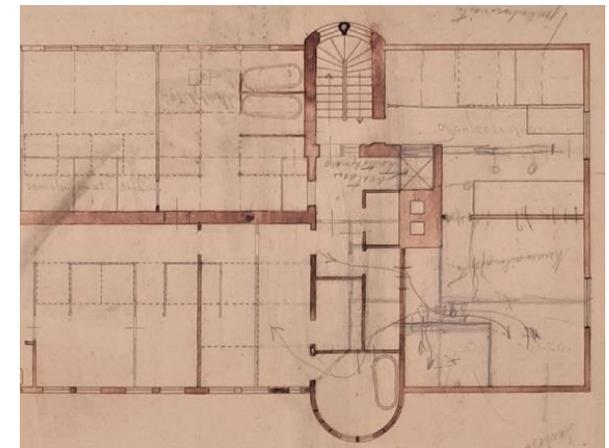
Keskeiset muutokset - Kylpylä

Kylpylätoimintojen mukaan tilat oli 1910-luvulta alkaen jaettu kerroksissa siten, että lääkärin vastaanottohuoneet olivat Kylpylän ensimmäisen kerroksen länsipäässä, keskiosaan rakennusta keskittyivät erilaiset hoituhuoneet pitkien käytävien varrelle ja itäpäässä rakennusta olivat tekniset tilat sekä pesula. Lepo- ja hoituhuoneita (vannahuoneet, höyrykaappi sekä hieronta) oli myös toisessa kerroksessa. Toisen kerroksen itäpäässä sijaitsivat saviosasto ja mankelihuone kuvat 99-100.

Aika	
1910-1920	Kylpylän 2. kerros piirustukset vuodelta 1910 ja luonnospiirustus 1910-20-luvulta ennen lisäosaa osoittavat, miten jo varhain kaavailtiin erilaisia toiminta- ja tilamuutoksia erityisesti uusien hoitomuotojen tarpeisiin. Nämä on voitu toteuttaa kevyin väliseinin tai verhoihin, kuten "vannahuoneissa ja lepokopeissa". ⁵⁹ Kevyempiä muutoksia ei ole pystytty kaikkia varmistamaan aikatasopiirroksiin sivuilla 81-82.

Kuva 99. Lappeenrannan Kylpylaitos piirustukset 1920-1930-luvulta ennen lisäosaa. Piirustuksissa ei ole vuosimerkintää. Lähde: LKA.

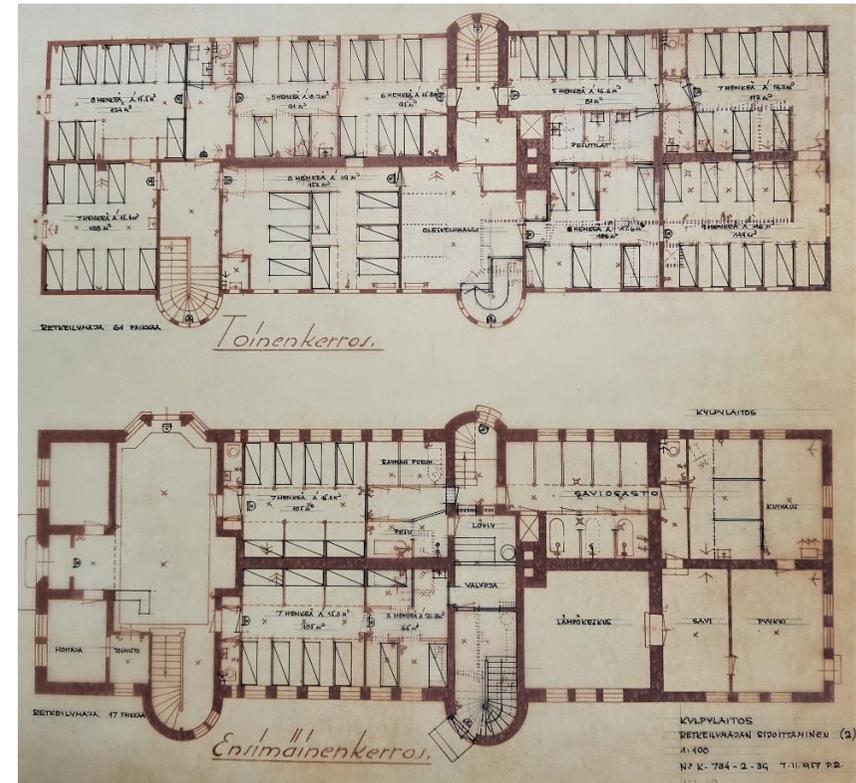

Kuva 100. Lappeenrannan Kylpylaitos piirustukset 1920-1930-luvulta ennen lisäosaa. Piirustuksissa ei ole vuosimerkintää. Lähde: LKA.

Keskeiset muutokset - Kylpylä

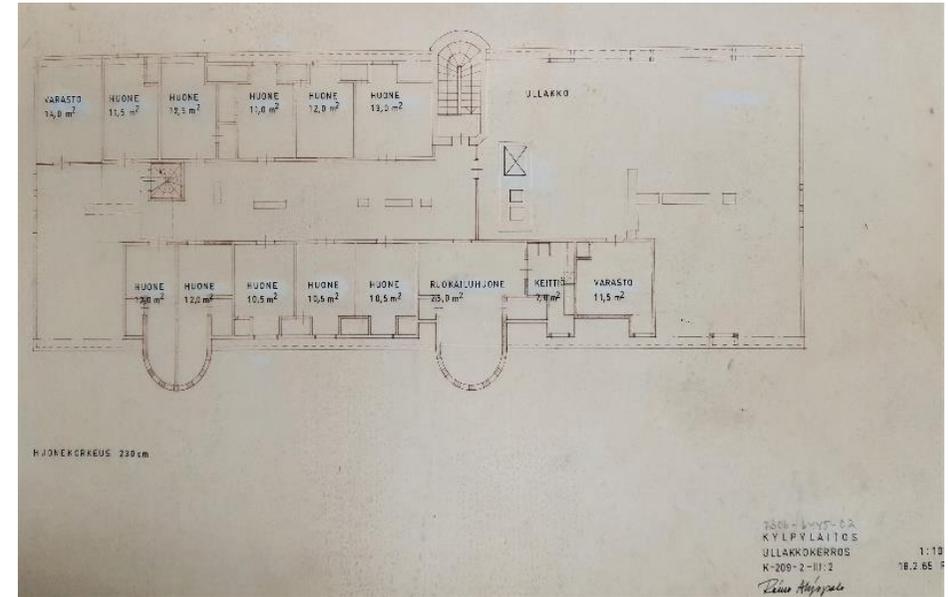
Kylpylän hoitotoimintojen ja majoittamisen uudet vaatimukset mukavuuksineen virisivät sotien jälkeen 1940-1950-luvuilla. Kylpylän muuttaminen retkeilymajaksi ympärivuotiseen käyttöön kuva 103 ei saanut kannatusta yksimielisesti yhtiössä eikä lääkärin keskuudessa. Hoitohuoneet ja -toimenpiteet säilyivät ensimmäisessä kerroksessa.

Aika	
1954	Kylpylän konttoritilat siirrettiin 1950-luvun alussa Kasinolle ja lääkärin huoneiden sisäänkäynnit muutettiin avautumaan hallin sijaan eteiskäytävältä. Savihissi ja kaivohuone rakennettiin 1950-luvun alussa 1. kerrokseen lisäosan yhteyteen kytkemällä se itäpäähän katusivulle. Ullakkokerrokseen uusittiin asuinhuoneiden yhteydessä oleva ruokailuhuone ja keittiö. Majoitusongelmat olivat jatkuvasti esillä.
1957	Retkeilymajasuunnitelmat 1-2 kerrokseen vuodelta 1957 eivät toteutuneet piirustusten mukaan. ⁶²

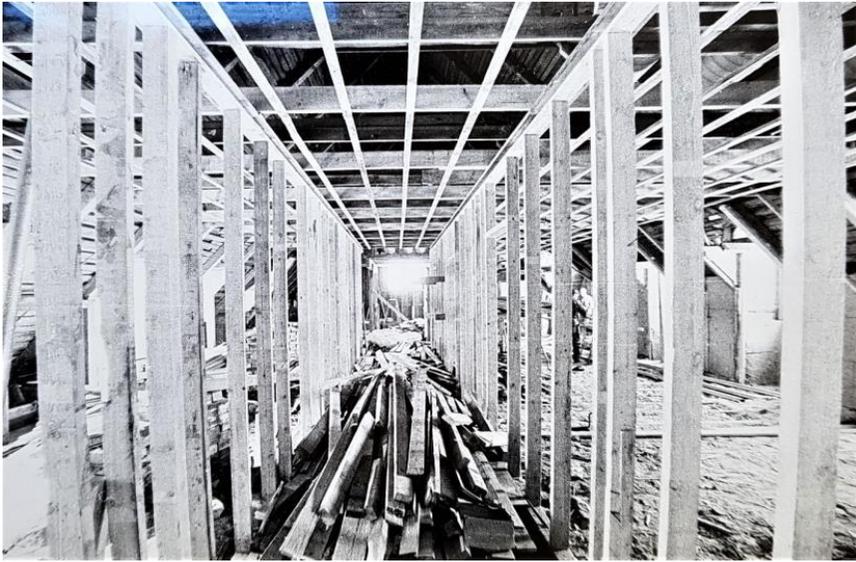
Kuva 103. Lappeenrannan Kylpylaitos piirustus retkeilymajan sijoittaminen vuodelta 1957. Lähde: LKA.

Toisen kerroksen tiloja uudistettiin majoittamisen ehdoilla erityisesti 1970-luvulta alkaen. 1970-luvun puolivälissä päästiin Kylpylän peruskorjaukseen. Portaikkoja uusittiin ja hissilinja rakennettiin samalla, kun 2-3 (ullakko) kerrokseen keskitettiin uudet päämajoitustilat. Viimeistään tuolloin purettiin alkuaikojen hoito-osastonkin kevyet väli- tai verhoseinät.

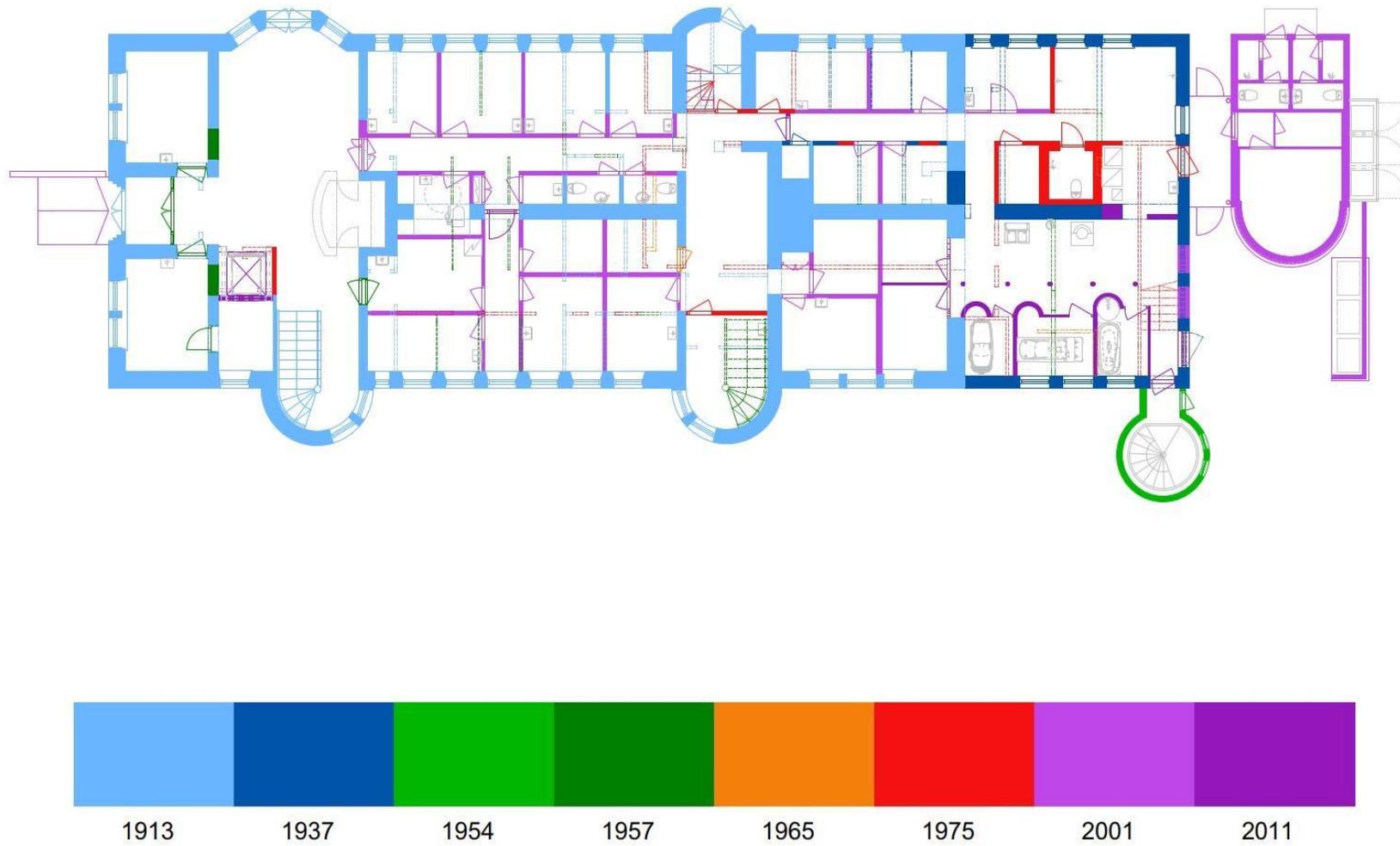

Kuvat 104. Lappeenrannan Kylpyläitos ullakkokerros piirustus 1965. Lähde: LKA.

Aika	
1965	Ullakon keittiö, ruokailuhuone ja varasto majoitustilojen yhteydessä uusittiin.
1975	Kylpylän 1- ja 2 -kerroksissa peruskorjattiin WC- ja teknisiä tiloja. Käytävien seinät ja asuinhuoneet saneerattiin 2-3 -kerroksissa, samoin pääportaikko läpi kerrosten länsipäädyssä.
2000-2020	Muutokset 2000-luvulla koskivat kaikkien kerrosten hoito- ja asuinhuoneiden sekä käytävien seiniä. Muutokset ovat pääosin parannuksia pintoja tai aukotuksia uusimalla. Märkätilat saneerattiin vuonna 2003. Muutostyössä 2000-luvun alussa kytkettiin lisäosa Suomessa ensimmäinen suolahuone itäpäähän kylpyläosastoon. 63

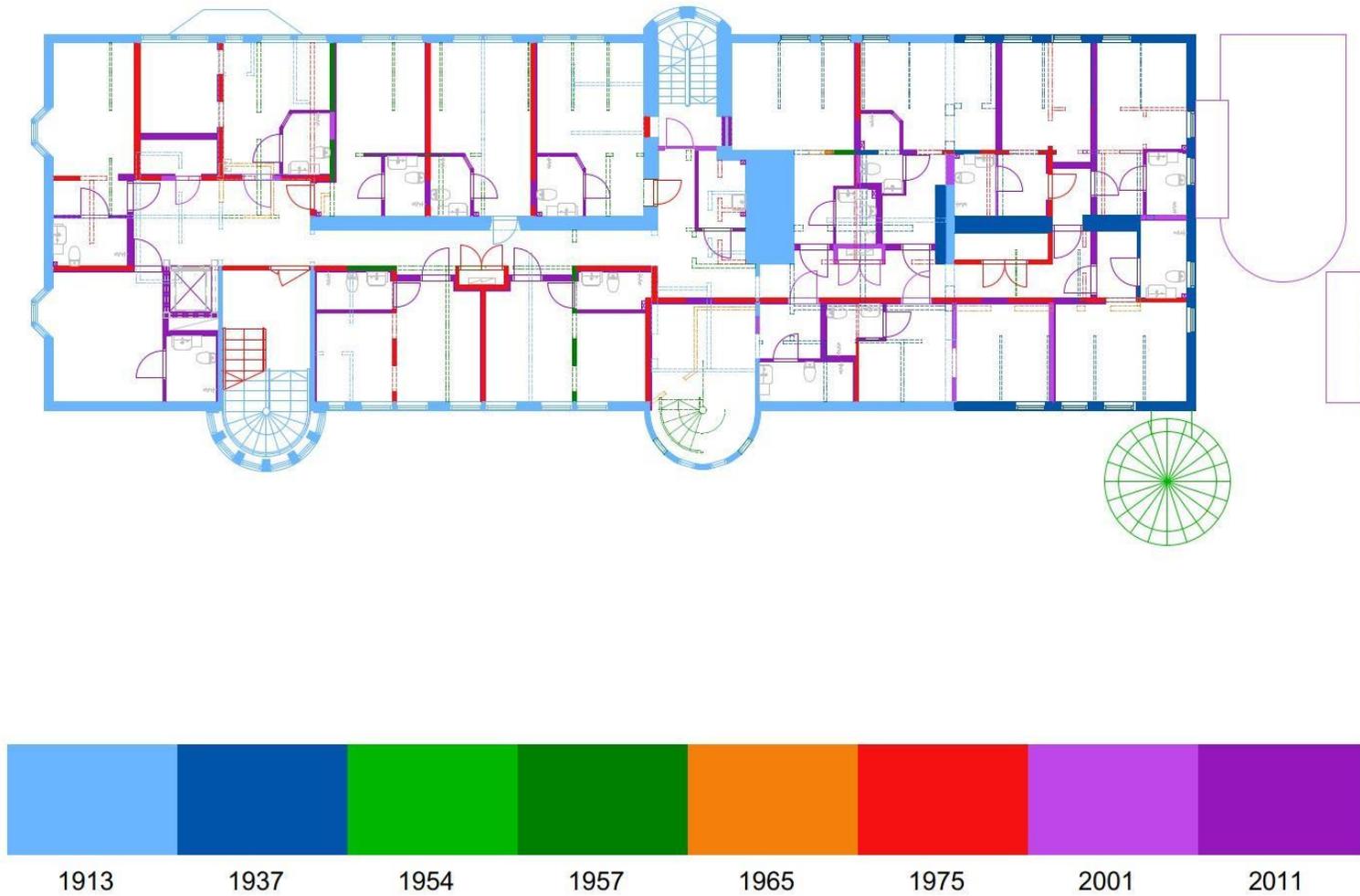

Kuvat 105-108. Vasemmalta oikealle. Lappeenrannan Kylpylaitoksen kuvia muutostöistä arviolta 1970-1990-luvulta. Lähde: LKA, Ug:2 Kylpylaitos valokuvat, negatiivit ja diat. Valokuvat arkistovedoksista 2020.

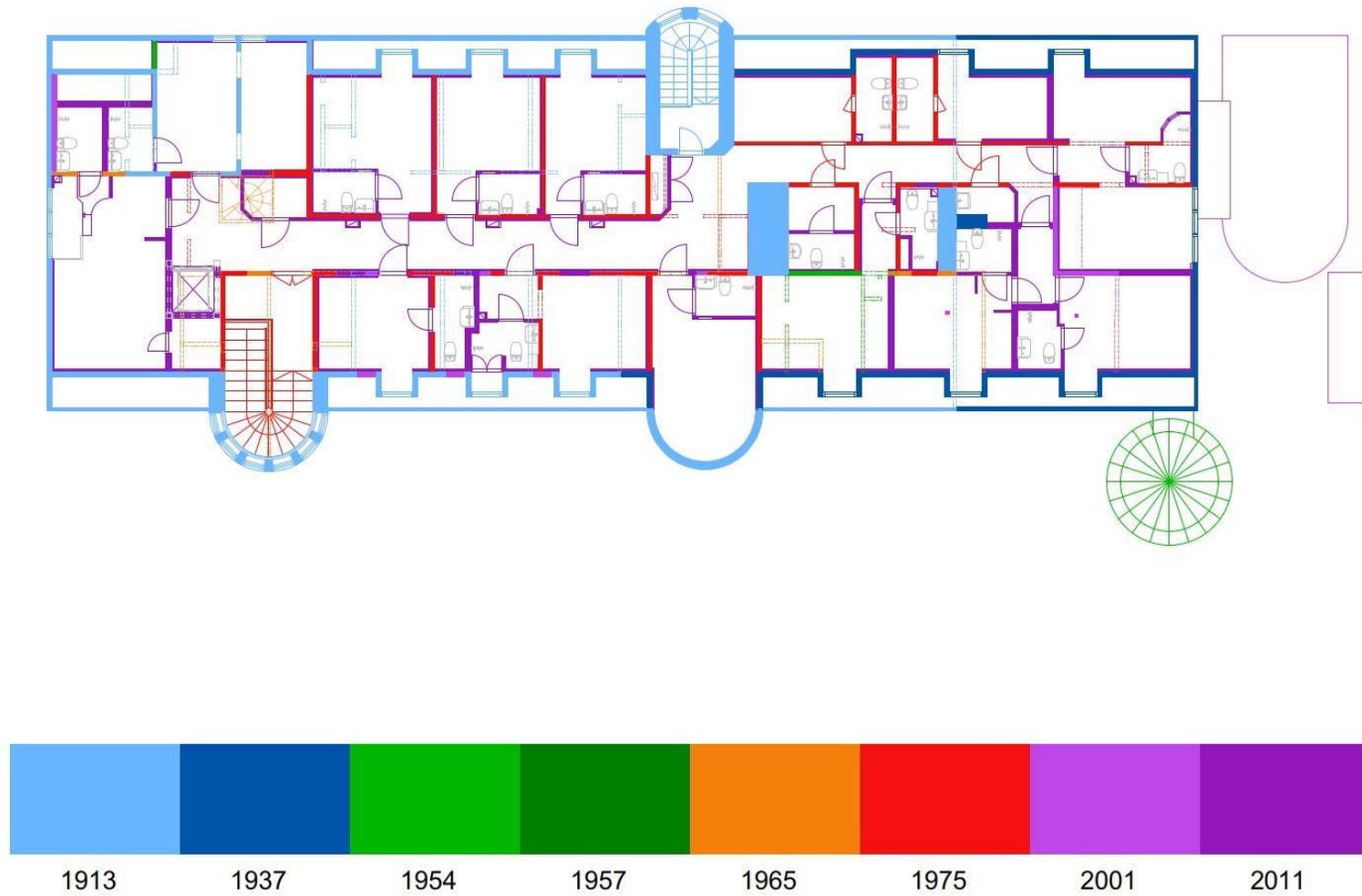
Kuva 109. Muutoskaavio Sitowise 2020.

6.9.2021

Kuva 110. Muutoskaavio Sitowise 2020.

6.9.2021

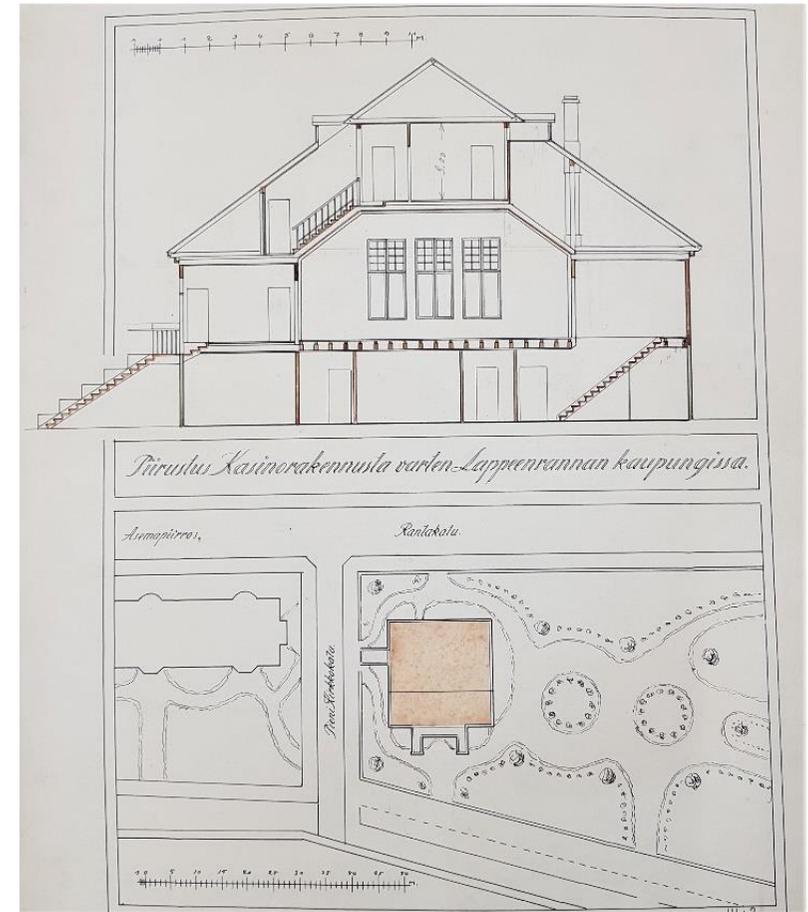
Kuva 111. Muutoskaavio Sitowise 2020.

6.9.2021

Kasinon suunnittelu ja sisätilat alkuaikoina

Kasinon rakennuttamiseksi 1910-luvulla perustettiin oma Kasino osakeyhtiö. Vuonna 1913 Kaupunginvaltuusto antoi Kasino Oy:lle luvan rakentaa myöhäisjugendia edustavan kasinorakennuksen rantapuistoon. Rakennus sijoitettiin vanhaa Kasinoa ylemmäksi puiston puolelle. Muitakin rakennuspaikkoja harkittiin, mutta Rantapuisto voitti perinteen voimalla. [64](#)

Myöhäisjugend- tyyliin on viitattu aiemmissä selvityksissä, mikä selittyy ehkä myöhemmin 1920-luvun lopulla vilpolaan rakennetuista pieniruutuisista ikkunoista ja julkisivun lautavuorauksen sommitelluista koristekentistä. Muissa ikkunamuodoissa ja listoissa sekä päätyaiheissa on sen sijaan selviä uusklassistisia muotoja, kuten sisällä rakennuksessa. Kasinopiirustuksista [kuva 112](#) voi nähdä, miten sen sisäänkäynnit sijoittuivat: pääsisäänkäynnit yleisölle rantajulkisivulle. Toisen kerroksen vilpola oli umpikuistin tapaan toteutettu. Pihakäytävältä sisäänkäynti oli suunniteltu toisen kerroksen sallin ja sivutiloihin. Myös puistokäytävien oli tarkoitus alkuperäisen suunnitelman mukaan liittää Kasino puistoon jatketuin hiekkakäytävin rakennuksen sivuitse.

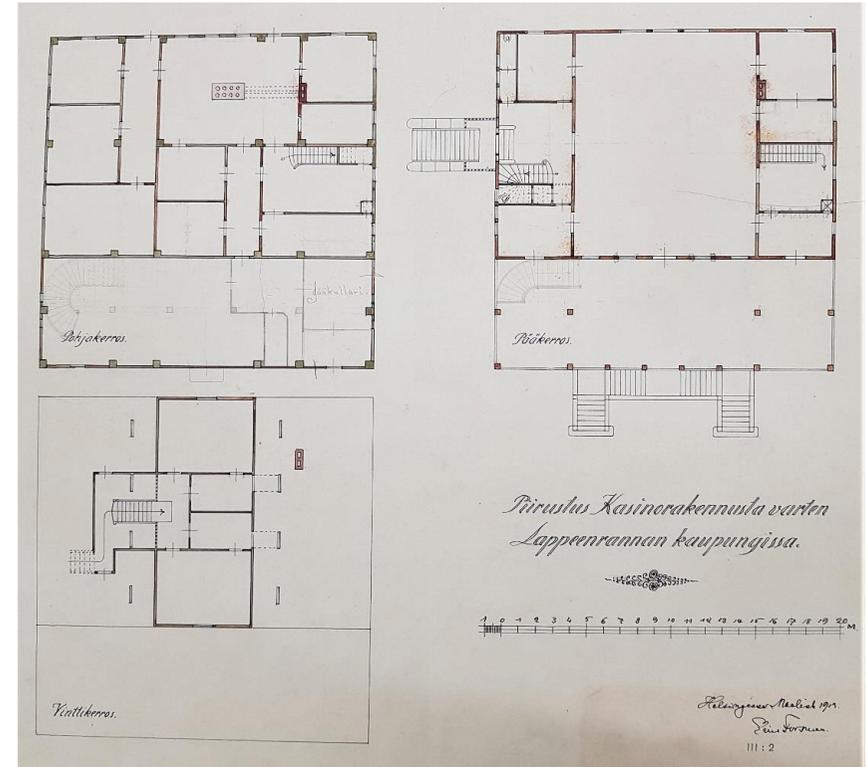

Kuva 112. Arkkitehti Forsmanin piirustukset Lappeenrannan Kasino, hyväksytty vuonna 1913. Lähde: LKA.

Alkuperäisen tilaohjelman mukaan ensimmäisessä kerroksessa oli varasto, keittiö ja huoltotilat. Piirustuksiin kuva 113 on merkitty lyijykynällä myöhemmin ensimmäiseen kerrokseen kolme palvelijan huonetta itäisivulle, keskiosaan "säiliöitä" eli varastoja ja keittiö, länsisivulle pesuhuone, tarjoiluhuone ja säiliö. Ensimmäiseen kerrokseen on merkitty kuuluvaksi myös jääkellari.

Pääportaikko johti toisen kerroksen vilpolaan, josta avautuivat kaariaukkoiset pariovet suureen ravintola ja tanssisaliin.

Pääkerroksessa oli myös "vesiklosetti" ja pesuallas porrashuoneen sivussa. Ullakolla on piirustuksen ja arkistolähteiden⁶⁵ mukaan ollut palvelijoiden huoneita, joihin valoa antoivat pääty- ja kattoikkunat.

Kuva 113. Arkkitehti Forsmanin piirustukset Lappeenrannan Kasino, hyväksytty vuonna 1913. Lähde: LKA.

Kasinon sisätilat alkuaikoina

Kasinolla oli 1910-luvulla kannattavuusongelmia yhdessä Kylpylätoiminnan kanssa. 1920-luvulla, kun kylpylän toimintaa ja Kasinorakennustakin alettiin kehittää, erityisesti kaivattiin lisää ravintolatilaa ja toisaalta uusia ulkoilma-aktiviteetteja Kylpyläasiakkaille. Kunnostettu läheinen Kimpisen hiekkaranta "Saimaan Rivieira" toi runsaasti asiakkaita kesäaikaan Kasinollekin.

66

Valmistuttuaan kasinon kalusteiden suunnittelusta ei tietoa. Oletettavasti ne toteutettiin aikakaudelle tyypillisesti kevyin puukalustein, joihin kuuluivat vanhojen valokuvien perusteella muun muassa erityyppiset rimakalusteet ja pinnatuolit pöytäryhmiin jaettuna. Mahdollisesti nämä kalusteet, kuten Kylpylänkin, valmisti paikallinen puusepäntehtas.

Kuva 114. Kasinon vilpolan ravintolapöydät ja tarjoilua. Tuntematon kuvaaja 1930-1939.
Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Vuonna 1928 suunniteltu muutos kuistilla lisäsi vilpolan käyttömahdollisuuksia myös viihtyisänä ravintolana, kun lasitetun kuistin kautta avautui kauniit näköalat Saimaalle, puistoon ja satamaan. Varhaisimmista valokuvista voi päätellä, että vilpolan seinä ja katto olivat paneloituja. Tanssissalin puolella taitteinen katto oli paneloitu koristeellisin kasetein. Kaariaukkojen ja pylväiden, peiliovien (pariovet) sekä kattokasettien väritys oli aikakaudelle tyypillinen murretuin tummin sekä vaalein sävykontrastein. Tanssisalin puolella on ollut seinämaalauksia ainakin kaariaukotuksen yllä.

Kasinon tilat 1930-luvulla oli kirjattu ravintolalupaan: viisi huonetta, juhlasali, vilpola, tarjoiluhuone, apuhuone, pesu- ja varastohuoneet. Kasino sai luvan vuonna 1934 Kasino nimisenä ravintolaliikkeenä lääninkanslian Viipurissa vahvistettua anomuksen. Kasinoravintola oli tarkoitettu vielä vain kesäkäyttöön.

Kuva 115. Vilpolan ravintolakalustus ja näköalaikkunat. Kuvaaja Mäkinen 1949. Lähde: <https://finna.fi/>, Lappeenrannan museot.

Kasinon käytön aikainen historia

Kasinon viihdetoiminnan kulta-aikaa oli 1930-luku. Lama-aika ei näytä vaikuttaneen kulttuuritapahtumien ideointiin, joista vastasi Kasinon perinteinen huvi-intendentti. Malli intendentin toimesta oli saatu mannermaisesta huvielämästä ja kasinoista. 1930-luvulle tyypillistä olivat vauhdikkaat torstai-illat, joihin osallistuivat myös kaupunkilaiset. Tansseja järjestettiin parhaimpina aikoina neljänä iltana viikossa. Suosittuja olivat myös erilaiset kahvitilaisuudet.⁶⁷

Vaikeat sotavuodet 1940-luvulla Kasino toimi tiiviissä yhteistyössä Kylpylän kanssa sotaponnisteluissa. Muun muassa Kasinon alakerran tilat (isot kylmätilat – ajalta ennen jääkaappeja tai kylmiöitä) oli luovutettu Valiolle voin säilytykseen. Muut Kasinon suuret huoneet olivat vuonna 1944 varattu siirtoväen tavaroiden säilytykseen, jotka oli siirretty Lappeenrantaan rajan takaa evakkokuljetuksissa.

Sota-ajan jälkeen Kasinon viihdetoiminta, jolla oli vahvat perinteet 1800-luvun lopulta, jatkui erilaisin kulttuuritapahtumin ja esityksin iloista tanssia ja elävää musiikkia unohtamatta. Kasinolle saapuivat aikakautensa tunnetuimmat esiintyjät ja orkesterit.

6.9.2021

Kasinoksi suunniteltu rakennus toimi aika-ajoin myös Kylpylän toimisto- tai laboratorio käytössä. Kylpylän lääkärit vaativat erityisesti 1950-luvulla Kasinorakennuksen laajentamista, koska Kylpylän ruokaravintolatoiminta vaati uusia tiloja. 1960-luvulla vaadittiin uuden Kylpylaitoksen ja siihen ravintolaosan rakentamista Aionkatu 17 tontille. Tavoite oli saattaa kylpylä- ja kasinotoiminta ympärivuotiseksi.⁶⁸

Aika	
1950	Kylpylän lääkärien vastaanottotilat ja konttori olivat väliaikaisesti Kasinolla 1950-luvun alkupuolella.
1960	Vuosikymmenen alussa toisen kerrokseen uusittiin kabinetti yksityistilaisuuksiin ja vilpola toimi ruokaravintolana. Tanssisaliin liitettiin kassa ja baaritiski. Alakertaan varattiin yleisölle kahvilatilat.
1970	Saneerauksen jälkeen kylpylävieraidenkin ruokailumahdollisuudet parantuivat Kasinon tiloissa. Kylpylä mainosti terveysturmatkailupaketteja yhdessä Kasinon kanssa.
2000	Peruskorjattu Kasino aloitti ympärivuotisen ravintolatoiminnan vuonna 2003.

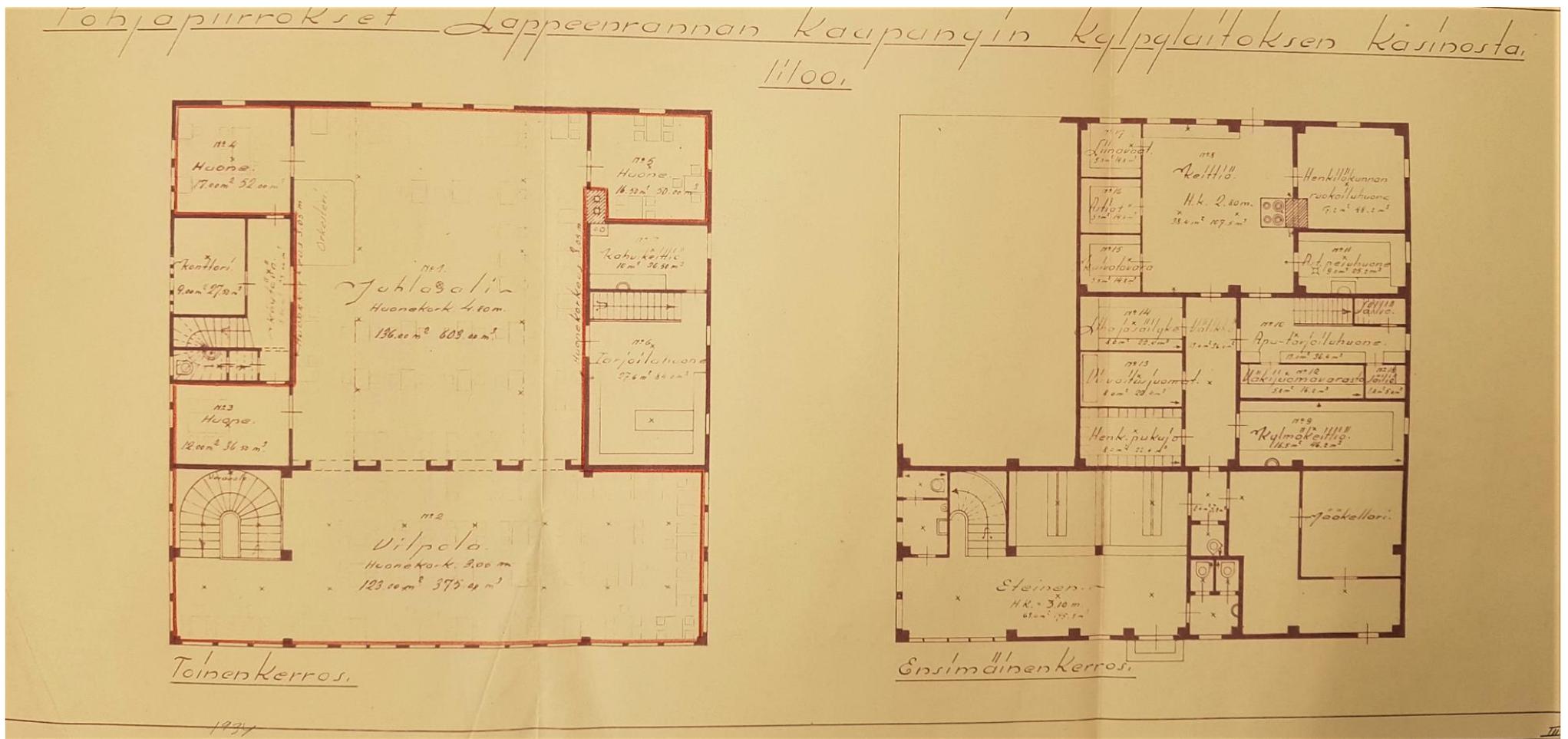

Kuva 118. Lappeenrannan Kasinon ravintola- ja tanssisali.
 Kuvaaja tuntematon 1949. Lähde: <https://finna.fi/>,
 Lappeenrannan museot.

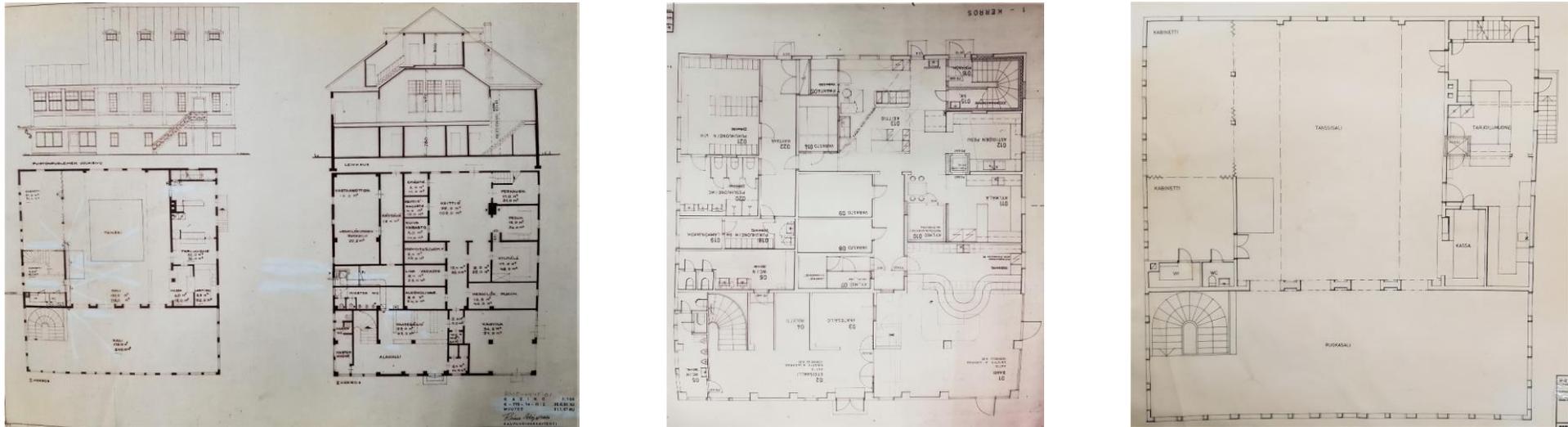
Kuvat 116-117. Yllä vas. tanssiesitys ja tanssit salissa lyhytelokuvassa
 Lappeenranta 300-vuotias. Lähde: Lappeenranta 300-vuotta lyhyt
 dokumentti, Suomi 1949. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti.

Aika	
1920	<p>Vuonna 1928 lasikuistin ja pääportaikon muutoksen suunnitteli arkkitehti Juhani Vikstedt.69 Muutos kunnioitti uusklassistista muotokieltä pilareineen ja kaiteineen kuva 121.</p> <p>Muutospiirustuksen mukaan vilpolan ja tanssisalin välistä aukotusta muutettiin neljän pyörökaaren (aiemmin viisi aukkoinen) mallin mukaan. Uusklassistinen tyyli korostui oletettavasti myös salien värytystä myöten.</p>
1930	<p>Ravintolatilat vuodelta 1934 edustivat uusia ja aikakaudelle tyypillisiä vaatimuksia kuvat 120 ja 122. Tarjoiluhuoneita lisättiin sekä ala- että yläkertaan.</p>

Aika	
1960-1980	<p>Kahvila- ja baaritoiminnan myötä ensimmäisen kerroksen yleisö-, keittiö- ja sosiaali-tiloja uusittiin ajanmukaisiksi kalusteita myöten. Vilpolakin toisessa kerroksessa otettiin salikäyttöön.</p> <p>Ensimmäisen kerroksen 1930-luvun jääkellarin tiloihin rakennettiin kahvila ja baari, joiden vuoksi avattiin luoteiskulmaukseen ikkunat näköaloin järvelle ja puistoon kuvat 126 ja 127.</p>
2000	<p>Viimeisimmät korjaukset 2002-2003 kohdistuivat sekä Kasinon sisä- että ulkoasuun.</p> <p>Kesäterassi paalujen varaan kuva 130 valmistui Kasinon eteen vuonna 2003 arkkitehti Mikko Heikkilän suunnitelmana.</p>

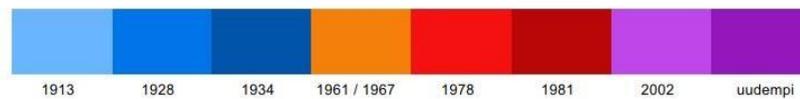
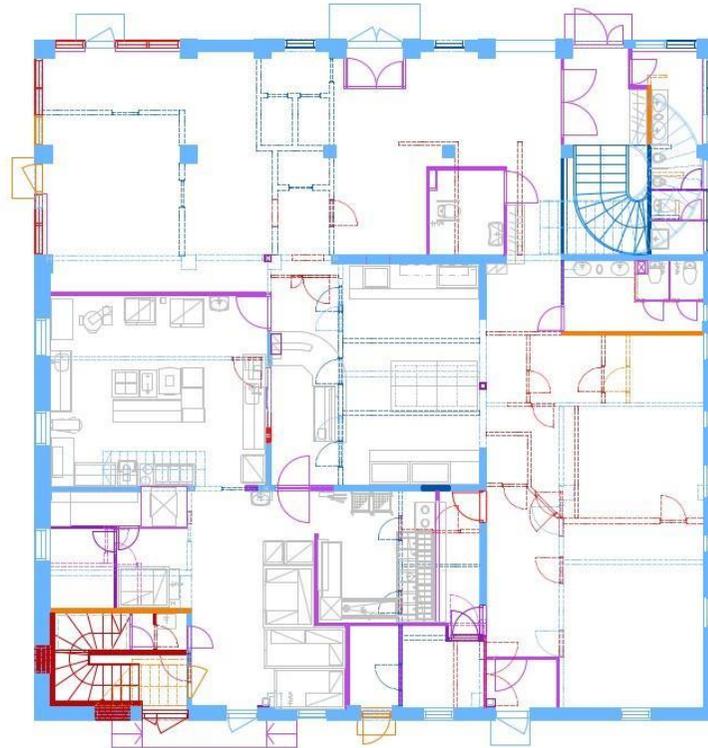
Kuva 122. Piirustukset liittyvät Kasinon ravintolalupa vuodelta 1934. Keittiön käyttö, tilatarpeet ja jäsenyys ilmenevät hyvin ensimmäisen kerroksen pohjapiirroksista. Lähde: LKA.

Kuvat 123-125. vasemmalta oikealle Lappeenrannan Kasino 1-2 kerros vuodelta 1961; 1 ja 2 kerros vuodelta 1978. Lähde: LKA.

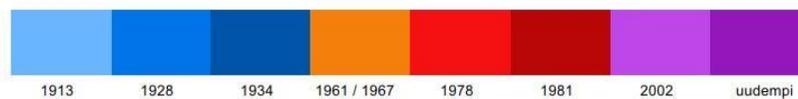
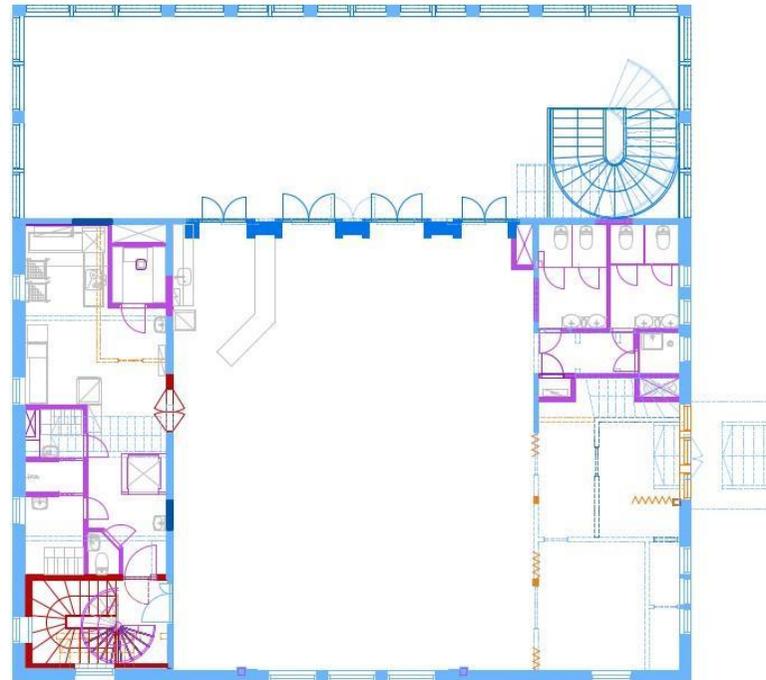

Kuvat 126 ja 127. Vasemmalta oikealle. Kasinon ensimmäisen kerroksen aukotusmuutokset: vuodelta 1936 kuvaaja Pietinen, Lähde: <https://museovirasto.finna.fi/> ; 1968-1978 kuvaaja Mikonsaari Aarne. Lähde: <https://finna.fi/> , Lappeenrannan museot.

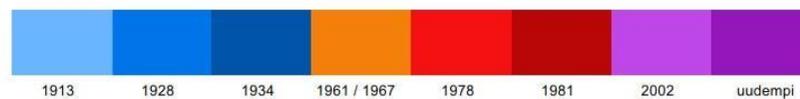
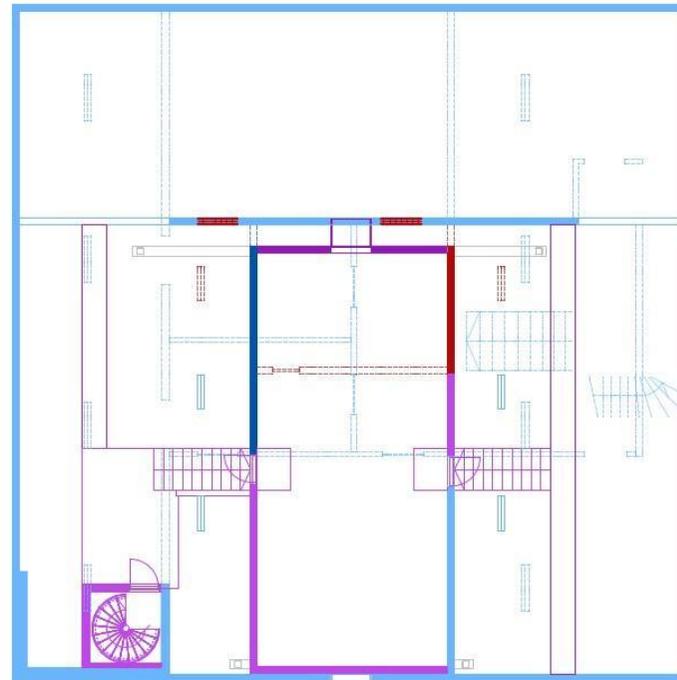
Kuva 131. Muutoskaavio Sitowise 2020.

6.9.2021

Kuva 132. Muutoskaavio Sitowise 2020.

6.9.2021

Kuva 133. Muutoskaavio Sitowise 2020.

6.9.2021

Piha

Kuvat 134-139. Vasemmalta oikealle. Laatoitettu piha-alue pohjoissivulla, rantabulevardi käytävineen ja pihatie Kylpylän ja Kasinon välissä pensasaitoineen.

Nykytila - Kylpylä

Rakennus ulkoasu

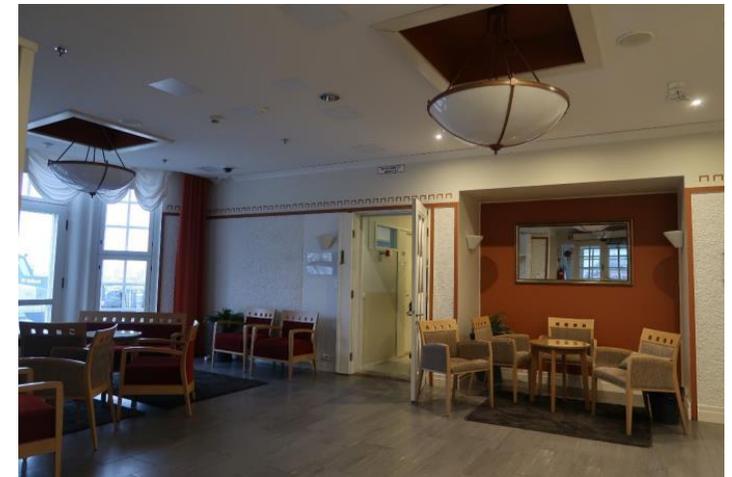

Kuvat 140-145. Vasemmalta oikealle. Kylpylän eteläsivua hallitsevat porrastornit. Julkisivua jakavat kerroslistat ja sileän sekä karkean rappauksen vaihtelu. Kaivuhuone itäpäädyssä kuva 144 erottuu 1950-luvulle tyypillisiin pintamateriaaleihin.

Kuvat 146-151. Vasemmalta oikealle. Pohjoissivun ja päätyjen jäsennyksessä korostuvat: maltilliset ulosvedot, koristeelliset päätyaiheet lautavuorattuna, kerroslistat ja kerrosten tekstuurvaihtelu sileää sekä karkeaa rappausta. Muistolaatta seinässä kuva 147 kertoo viime sotien aikaisista tapahtumista. Katon frontoni-ikkunoissa, julkisivun erkereissä ja porrashuoneissa on kaarikattoja.

Rakennus 1 kerros

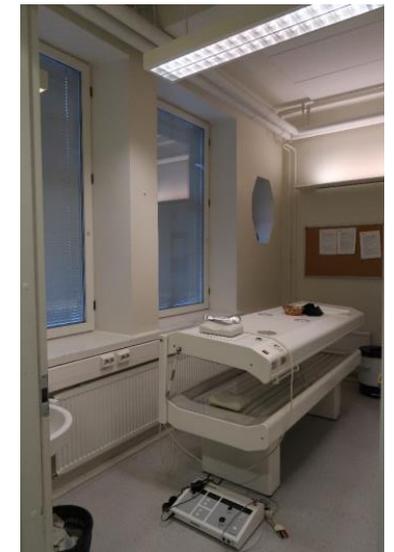

Kuvat 152-158. Vasemmalta oikealle. Länsipäädyn pääaula ja sisäänkäynti, aulanäkymä kohti pääporrashuonetta ja rantaa (pohjoiseen) kuva 154. Länsipäädyn vastaanottohuone, lähikuva porrassyksyyn ja käynti aulasta pitkään käytävään kohti itäpäätä. Kaikki lasiovet ja pintamateriaalit on uusittu, hissikuilu rakennettu 2000-luvulla.

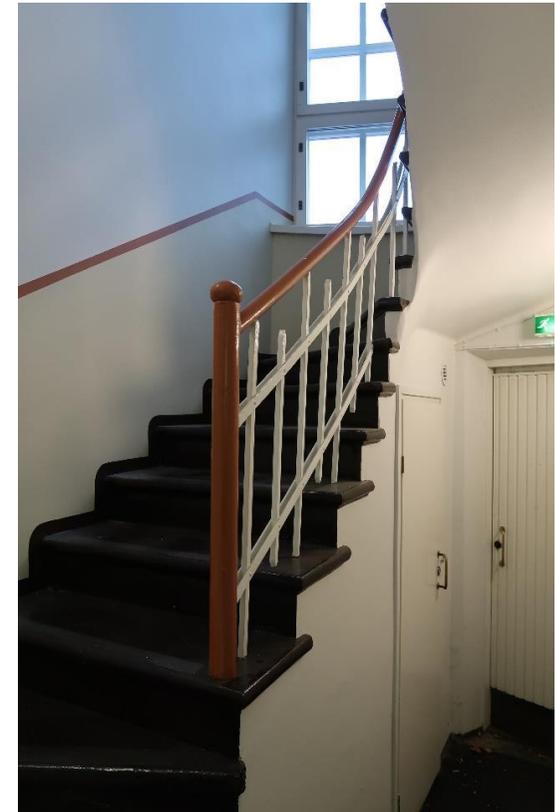
Rakennus 1 kerros

Kuvat 159-164. Vasemmalta oikealle. Pohjoissivun pääkäytävä läpi rakennuksen itä-länsisuunnassa. Poikkikäytävä kuva 161, inva-wc ja wc, hoituhuone. Pintamateriaalit lattiamatot, laatat ja akustiikkalevyt on uusittu eri vaiheissa 1970-luvulta alkaen kulumisen ja tilojen käyttömuutosten myötä.

Rakennus 1 kerros

Kuvat 165-169. Vasemmalta oikealle. Rakennuksen keskihalli eli aula ja ovi pohjoissivun porrashuoneeseen. Eteläsivun alkuperäiseen porrashuoneeseen on rakennettu hoituhuone (kaareva seinä) kuva 169. Pohjoissivun hyvin säilynyt porrassyöksy betoniaskelmineen (maalattu) ja teräskaitteineen.

Rakennus 1 kerros

Kuvat 170-176.
Vasemmalta oikealle.
Itäpäädyn 2000-
luvulla tiloiltaan ja
pinnoiltaan uusittu
kylpyläosasto, hoito-
sekä peseytymistilat.

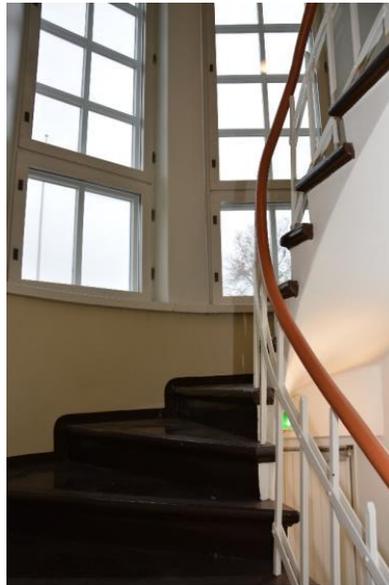

Rakennus 1 kerros

Kuvat 177-182. Vasemmalta oikealle. Itäpään käytävä pohjoissivulla hoituhuoneisiin, hierontahuone ja käynti 2000-luvun alussa rakennettuun erilliseen suolahuoneeseen ulkokautta kuva 180.

Rakennus 2 kerros

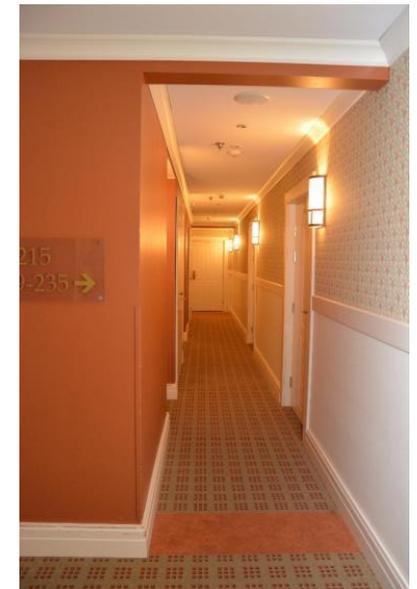

Kuva 186 ja 187. Yllä eteläsivun pääporrashuone. Uusitut porraskaiteet toisesta kerroksesta kolmanteen kerrokseen.

Kuva 183-185. Vasemmalla pohjoissivun porrashuone. Hyvin säilynyt porrassyöksy, alkuperäiset takorautaiset kaiteet ja puujohteet ensimmäisestä kerroksesta ullakolle.

6.9.2021

Rakennus 2 kerros

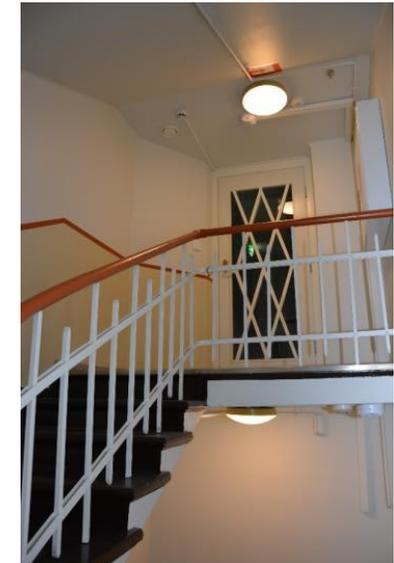
Kuvat 188-192. Vasemmalta oikealle. Länsipäätty ja hissilinja (hissikuilu pääporrashuoneen sivussa). Pohjoissivun majoitushuone kuva 189. Pohjoissivun porrashuoneen uusi lasiovi. Käytävä kohti itäpäädyn huoneita kuva 192. Tilojen pintamateriaalit on uusittu 2000-luvulla. Lattioissa kokolattiamattoja ja laminaattia. Seinissä tapetti ja erilaiset paneelit.

Rakennus 3 kerros

Kuvat 193-199. Vasemmalta länsipäädyn pääporrashuone. Ylätasanne, lasi- ja teräskehysovi. Hissiovi ja pohjoispäädyn majoitushuoneet kuvat 195 ja 198.

Oikealla kuva 197 käytävä itäpäätyyn. Pohjoissivun hyvin säilynyt porrashuone kuva 199.

Nykytila - Kylpylä

Rakenne, rakennusosat ja talotekniikka

Perustukset ja alapohja: betonista ja sementistä, lohkokivi.

Seinät: "alakerta tiilestä; yläkerta laudoista ja parruista".

Lattia: sementistä.

Ulkoseinätyyppi (ulkoa sisälle päin): karkea- ja sileä rappaus "kalkkilaastia", tiili- tai rankorakenne.

Välipohjat: "välikatto rautabetonista".

Yläpohja alkujaan 1910-luvun rakennustavan mukainen palopermannolla.

Vesikattorakenteet: kattotuolit piiruista ja parruista, "rautapelti" saumapeltikatteena.

Julkisivut: rappaus

Ikkunat: uusittu, olleet 1910-luvun rakennustavan mukaiset puupuitteilla ja tuplana.

Julkisivut: sileää ja karkeaa rappausa, ulkomaali.

Tilalliset ratkaisut: porrastyyppinä kierreporras

Ilmanvaihto: ollut 1910-luvun rakennustavan mukainen ja painovoimainen. Muutettu koneelliseksi poistoilmanvaihdoksi.

Vesi ja viemärointi: Rakennuksessa on ollut lämmin vesi ja viemäri alusta asti.

Lämmitys: "höyrykattila, pumput, vesisäiliöt, vesijohto sekä höyryjohtoputket erikoislaitteineen, mikä on kiinteässä yhteydessä johtoihin." Vesikeskuslämmityksen energialähde on nykyisin oletettavasti kaukolämpö.⁷⁰

Kuvat 248 ja 249. Vasemmalta oikealle Kylpylän talotekniikkahuoneet.

Piha

Kuvat 200-204. Vasemmalta oikealle. Kasinon ja Kylpylän yhdistävä piha- ja rantakäytävä kuva 200. Kasino lounaasta Rantapuistosta kuvat 201 ja 203. Kasinon länsisivu ja yhteys puistoon. Kasinon pohjoissivu ja yhteys Rantapuiston terassille kuva 204.

Rakennus ulkoasu

Kuvat 205-208. Vasemmalta oikealle. Kasinon pohjoissivua hallitsee näyttävät päätykolmioaiheet. Kolmioita kehystä voimakas profiililista ja korostaa ovaali-ikkuna. Julkisivuilla rantaan ja puistoon päin avautuvat kuistin pieniruutuiset ikkunat lasiseinän tapaan kuva 207. Julkisivun verhous on jaettu kerroksiin paneloinnin ja listojen avulla. Eteläsivulla on korostettu pääsalikerrosta ja sen ikkunaa koristeellisella kehyslaudalla.

Rakennus ulkoasu

Kuvat 209-212. Vasemmalta oikealle. Yksityiskohta korkeasta kivijalasta. Seinäpinnan jäsennyksessä korostuvat uusklassisimin aiheet: nurkkapilarit, kerroslistat, vaihtelu vaaka- ja pystypaneelikenttin. Päätykolmion katkoinen päälista kuva 211 on voimakkaasti profiloitu. Pohjoissivun pääsisäänkäyntiä on korostettu ripustetulla lipalla.

Rakennus 1 kerros

Kuvat 213-219. Vasemmalta oikealle. Alakerran keittiö- ja aputilat. Ovi ruokasalin puolelle kuva 217. Pinnat on uusittu vuosikymmenten aikana tarvittaessa kulumisen ja käyttötarkoituksen mukaan.

Rakennus 1 kerros

Kuvat 220-226. Vasemmalta oikealle. Lounasravintolatilosta avautuvat näköalat Rantapuistoon sekä järvelle. Sisäänkäynti näihin tiloihin on pohjois- ja länsisivulta. Ravintolan tarjoilu- ja kattaussareke. Lounasravintola rakennuksen itäisivulla kuva 226, sisäänkäynti Aionkadulta ja eteläisivulta.

Rakennus 1 kerros

Kuvat 227-235. Vasemmalta oikealle. Sivusisäänkäynti pohjoissivulta. Alla naisten wc.

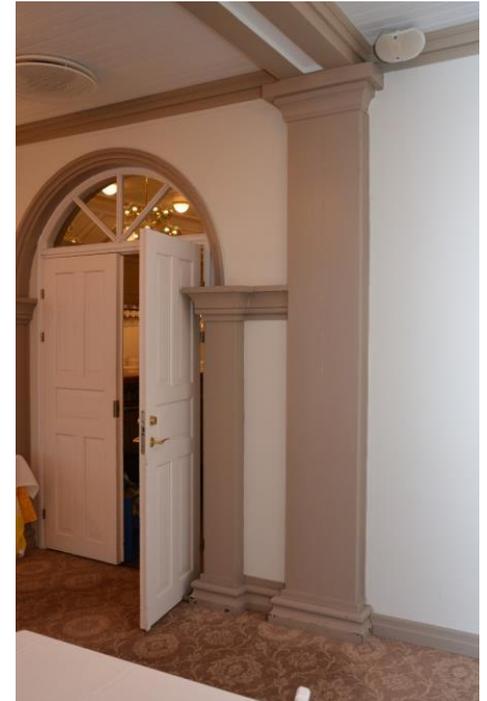
Aulasta nouseva pääporras kuva 228 ja kierreportaikko.

Käytävä ja naulakot lounasravintolaan. Miesten wc kuva 232 ja ulko-ovikuva 235 eteläsivulle. Pintoja on uusittu ja maalattu kulumisen myötä eri vuosikymmenillä.

Nykytila - Kasino

Rakennus 2 kerros

Kuvat 236-241. Vasemmalta oikealle. Kierreportaikko ylös alkuperäiseen vilpolaan, nykyiseen ravintolasaliin kuvat 236 ja 237. Salin kaariaukot ja pariovet tanssi- sekä ravintolasaliin. Oviaukkoja kehystää uusklassistiset aiheet, pilarit kapiteeleineen. Kattopanelointi on säilynyt hyvin alkuperäisen mukaisena. Ikkunat on uusittu, samoin lämmityspatterit aiemmissa peruskorjauksissa.

Rakennus 2 kerros

Kuva 242-247. Vasemmalta oikealle. Detalji kattopaneloinnista listatöineen. Kokous ja kabinettitila. Pääsali läpi talon etelästä pohjoiseen ja päivävastoin kuvat 244, 245. Kuvissa erottuu katon kasetointi. Valaisimet eivät ole alkuperäiset. Itäsivun wc ja varastotilat lyhyen käytävän varrella. Salin väriytyksen alkuperäisyydestä ei ole tietoa, mutta 1910-20-luvulla on perinteisesti käytetty voimakkaampia murrettuja sävyjä kuin nykyiset. Pintoja on maalattu ja nykyinen kokolattiamatto uusittu vuosikymmenten peruskorjauksissa.

6.9.2021

Rakenne, rakennusosat ja talotekniikka

Perustukset ja alapohja: "betonista, osaksi sementtilattia".

Seinät: hirsi ja "yläkerta puusta lautaseinillä vinttikamareineen".

Ulkoseinätyyppi (ulkoa sisälle päin): vuorilauta, hirsi ja rankorakenne.

Välipohjat: "puinen välikatto".

Yläpohja: oletettavasti ollut 1910-luvun rakennustavan mukainen (puru- tai niin sanotut muhaeristeet), päällimmäisenä palopermanto.

Vesikattorakenteet: oletettavasti ollut 1910-luvun rakennustavan mukaan parruista ja piiruista kattotuolit, peltikatto saumapellistä. Kattotuolit edelleen pääosin alkuperäisistä materiaaleista. Ruodelaudat sahalautaa.

Julkisivut: vuorilaudoitus ponttilautaa, ulkomaali.

Ikkunat: olleet 1910-luvun rakennustavan mukaan puupuitteiset ja vilpolassa todennäköisesti yksinkertaisena. Nyt ikkunat ovat uusitut, mutta puitejako on alkuperäisen mallin mukainen.

Tilalliset ratkaisut: porrastyyppinä kierreporras.

Ilmanvaihto: ollut 1910-luvun rakennustavan mukainen ja painovoimainen. Uudistettu koneelliseksi poistoilmanvaihdoksi.

Vesi ja viemärointi: rakennuksessa on ollut lämmin vesi ja viemärointi alusta asti.

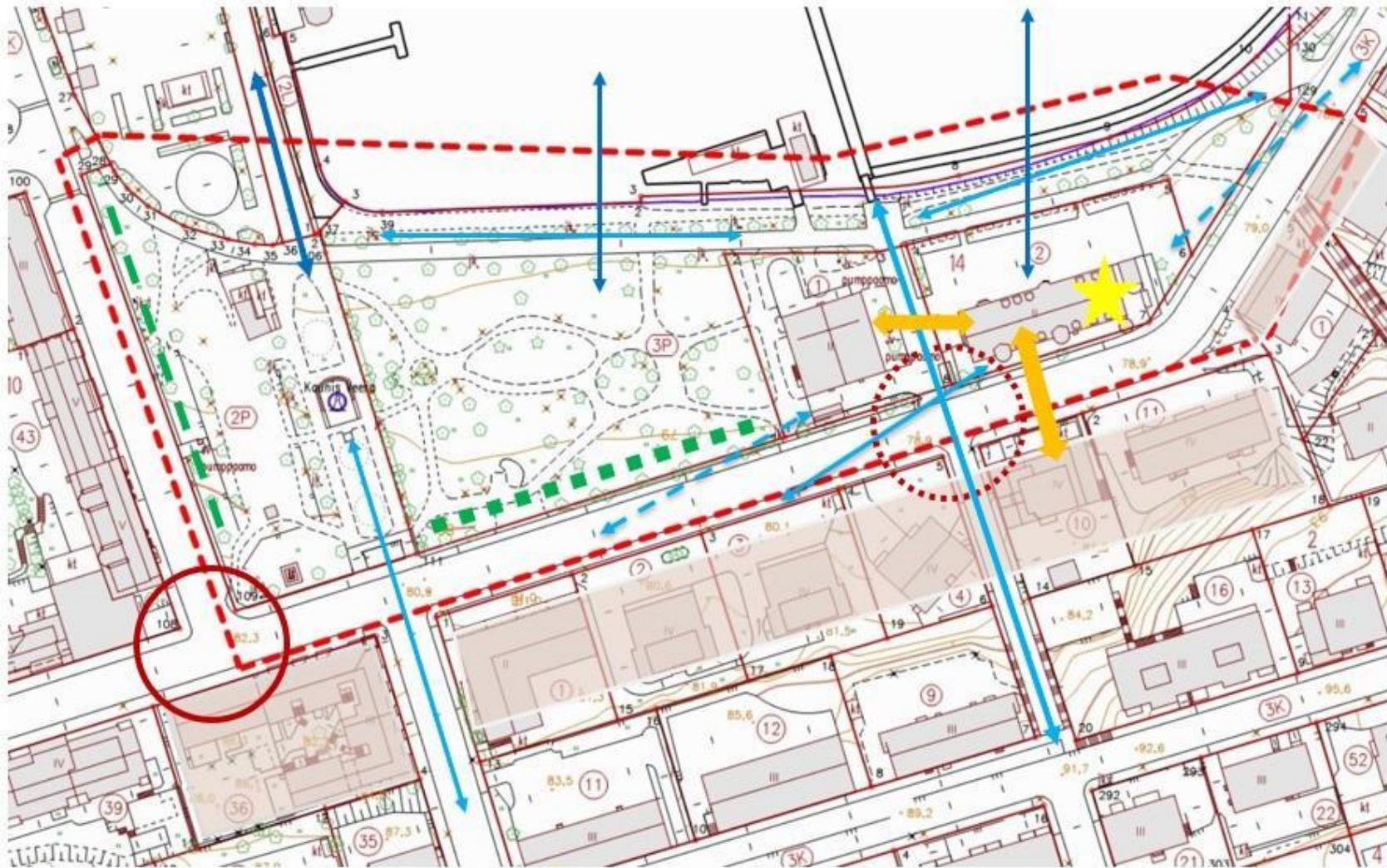
Lämmitys: alkujaan ollut vain kesäkäytössä.

Lämmitysjärjestelmä uusittu 1960-70-luvulla ja uudistettu 2000-luvulla ympärivuotisen ravintolatoiminnan myötä.⁷¹

Kasino 1 kerros ja ullakko

Kuvat 250-257. Vasemmalta oikealle. Kierreportaat toiseen kerrokseen ja ullakolle. Alakerran tekniset tilat ja sähköpääkeskus. Ullakon tekniset tilat ja IV- konehuone kuva 254 ja 256.

-
 Moderni rajapinta
 Korkea ja tiivis
-
 Liikenteen
 solmukohta
-
 Tiivis vuorovaikutus
-
 Maiseman fokus
-
 Viherfasadi
-
 Merkittävä näkymä (suunta)

Kuva 258. Havainnekuva tarkastelualueesta. Sitowise 2020.
6.9.2021

Kaukomaisemissa

Kylpylä- ja kasinorakennukset tontteineen sijoittuvat vieretysten veden äärelle Suur-Saimaasta kuroutuvan Kaupunginlahden eteläiseen pohjukkaan kapealle kaistaleelle. Tontteja rajaa pohjoiseen lahden rantoja kiertävä kevyelle liikenteelle tarkoitettu itä-länsi -suuntainen rantabulevardi ja eteläpuolta rajaa saman suuntaisena Aionkatu. Kylpylän tonttia rajaa itäpuolella pieni puistoalue vasten katualueita. Länsipuolella oleva Kasinon tontti rajautuu hoidettuun Rantapuistoon, jossa sijaitsee mm. kuuluisa KaunisVeera -patsas, puistokahvila sekä lapsille rajattuna pieni alue leikkivälineineen. Rantapuistosta pohjoiseen sijaitsee Satamatori myyntialueineen.

Pohjoisesta Satamatietä pitkin autolla lähestyttäessä kylpylä- ja kasinorakennuksia ei juuri havaita niiden jäädessä satamarakennusten ja torirakenteiden peittoon. Veden päältä, rannan puolen laiturialueelta sekä linnoituksen päältä rakennuspari näkyy hyvin jo kaukaa ja Saimaalta katsottuna näkymä on kaunis.

Kuva 259. Viistoilmakuvasta lähikuva 2018 Kylpylä ja Kasino pohjoisesta Saimaalta nähtyinä.

Pohjoisesta Satamatietä pitkin autolla lähestyessä kylpylä- ja kasinorakennuksia ei juuri havaita niiden jäädessä satamarakennusten ja torirakenteiden peittoon. Veden päältä, rannan puolen laiturialueelta sekä linnoituksen päältä rakennuspari näkyy hyvin jo kaukaa ja Saimaalta katsottuna näkymä on kaunis. Vaakasuunnaisesti jäsennellyt kerrostalot muodostavat yhtenäisen taustan maisemaa hallitsevalle Kylpylälle.

Kuva 260 ja 261. Vasemmalta oikealle. Kylpylä vasemmalla ja Kasino oikealla luoteesta linnoituksen päältä nähtyinä.

6.9.2021

Kuva 262. Satama ja Kaupunginlahti Linnoituksen eteläkärjestä kohti Kylpylää ja Rantapuistoa. Kuvaaja Mikonsaari Aarne A. 1975-1985. Lähde: finna.fi, Lappeenrannan museot.

Lähimaisemissa

Lännen suunnasta Aionkatua pitkin tultaessa kylpylä näkyy puiston kohdalla vasta melkein vieressä. Rantabulevardia pitkin lähestyttäessä tulee ensin Kasino näkyviin puuston lomasta.

Idästä päin Aionkatua pitkin tultaessa rakennukset alkavat hämöttää rantapuuston lomasta jo Halkosaaren kohdalla ja molemmat näkyvät kauniina rakennusparina katumaisemassa koko matkan niiden kohdalle saakka. Itäpuolelta Kylpylä liittyy saumattomasti pikkupuistoon, jossa kasvaa muun muassa kuusia ja lehmuksia.

Kuva 263. Kasino nähtynä lännestä rantabulevardia pitkin.

Kuva 264. Kylpylän tontti liittyy itäpuolella saumattomasti pieneen puistikkoon ja idän suuntaan jatkuvaan rantabulevardiin.

Kuvat 265-268. Vasemmalta oikealle. Lappeenrannan Kylpylän rantabulevardia. Kuvaaja tuntematon 1930-1939. Lähde: finna.fi, Lappeenrannan museot; alla Kasino kuvattuna 1980. Kuvaaja Kenzi Rinno. Rantapuiston sivulla raput yläkertaan. Lähde: finna.fi, Lappeenrannan museot. Oikealla Kylpylä ja rantabulevardi, alla Kasino ja piha-alue puistosta nähtynä 2020.

Etelän suunnasta Raatimiehenkadulta laskeuduttaessa rantaa kohti vastassa on Kylpylä- ja Kasino. Vasemmalla kuvassa 269 Raatimiehenkatu 1940-luvulla oli vielä perinteinen nupukivikatu. Kylpylän ja Kasinon kohdalla on risteysalue liikennevaloineen. Pihatie on moderni laatoitettu ajoväylä tontille. Näkymä on hieman sekava, mutta kauniit rakennusten päädyt eheyttävät nähtyä kokonaisuutta.

Kuva 269. Katunäkymä Raatimiehenkatua alas rantaan. Raatimiehenkatu 6-2. Kuvaaja Mäkinen Eino 1949. Lähde: finna.fi, EKM.

Kuva 270. Kylpylä- ja Kasinorakennusten välissä oleva ajoväylä tontille 2020.

Kuvat 271-274. Vasemmalta oikealle. Lappeenrannan Kylpylä ja uusi Kylpylä-hotelli Ainonkadun molemmin puolin 1975-1989 kerrostalojen muutettua katukuvaa. Kuvaaja Mikonsaari Arne. Lähde: finna.fi, Lappeenrannan museot; Kylpylaitoksen vastapäätä Raatimiehenkadun kulmatalo kuva 272. Kuvaaja Mikonsaari Arne 1968-1975. Lähde: finna.fi, Lappeenrannan museot. Ainonkatua länteen kuva 273 ja Kylpylän itäpäässä 1950-luvulla toteutettu kaivo kuvattuna 2020.

Kuva 275. Rakennukset erottaa Aionkadusta kapealla viherkaistalla kasvavat leikattu pensasaita ja lehmuskujanne.

Kuvat 276 ja 277. Vasemmalla Rantapuiston kävelytie 2020 terasseineen. Oikealla rantapuistoa ja satamaa. Kuvaaja Mikonsaari Arne 1980-1989. Lähde: finna.fi, Lappeenrannan museot

Kuva 278. Kasinon länsisivu vasten Rantapuistoa rannan puolelta nähtynä.

Kuva 279. Kasinon tontti liittyy saumattomasti Rantapuistoon, jossa kasvaa runsaasti vanhoja kookkaita pääosin lehtipuita, mutta myös muutamia suuria kuusia. Puisto on korkeatasoisesti hoidettu.

Osana ympäristöä

Kuvat 280-283. Vasemmalta oikealle. Ainonkatu 9-11 ja 1960-1970-luvulla rakennetut asuinkerrostalot katukuvassa. Kuvaaja Nikulainen Pentti 1981. Lähde: finna.fi, Lappeenrannan museot; alla

Ainonkatu Kasinon puiston kohdalla. Kuvaaja Nikulainen Pentti 1962. Puiston eteläpuolella oli vielä säilynyt vanhoja puutaloja kuva 281. Lähde: finna.fi, Lappeenrannan museot.

Oikealla nykytilakuvat 2020 yllä Ainonkadulta itään ja alla katua länteen.

Kuvat 284-287. Vasemmalta oikealle. Rantapuistosta kohti Kirkko- ja Aionkadun kulmaa. Kuvaaja Mikonsaari Aarne A. 1968-1975. Lähde: finna.fi, Lappeenrannan museot; Rantapuistosta käytävänäkymä kohti satamaa kuva 285. Kuvaaja Mikonsaari Aarne A. 1977. Lähde: finna.fi, Lappeenrannan museot. Oikealla Rantapuisto nähtynä idästä Kasinon suunnalta kohti Kirkko- ja Aionkadun kulmaa sekä satamaa 2020.

Kuvat 288-290. Vasemmalta oikealle. Rantapuiston länsiosan puistomuuntaja Ainonkadun varressa 2020; alla ilmakuva ja puistomuuntaja. Kuvaaja Veljekset Karhumäki Oy 1945-1955. Lähde: finna.fi. Oikealla puistomuuntajan lähikuva 2020.

Kuva 291. Rantapuiston vanhat osat yhdistävä kävelytie istutuksin ja vuonna 2020 pystytetty KaunisVeera –patsas, kuvanveistäjä Markku Hirvelä.

Kuva 292. Rantapuiston kesäkahvila on viimeistellysti liitetty ympäristörakentamisen keinoin kaltevaan ympäristöönsä.

Kuva 293. Rantapuisto liittyy edelleen pohjoiseen jatkettaessa Satamatoriin pienen pelialueen sisältävän rakennetun puistoaukion välityksellä. Puistoaukea Rantapuiston ja Satamapuiston välissä.

Rakennukset ympäristössään

Vanha Kylpylä ja Kasino sijaitsevat Kaupunginlahden rannalla, tiiviisti Ainonkadun varressa perinteisen 1800-luvun alun Rantakadun varrella. Lähiympäristössä ovat Satamatori, laaja Rantapuisto, vierasvenesatama ja Ainonkadun eteläpuolella uudempi Kylpylärakennus sekä moderneja asuinkerrostaloja. Vanha Kylpylä eli Kylpylaitos Kasinon kanssa edustavat Kaupunginlahden vanhinta ja perinteistä 1900-luvun alkupuolen matalaa rakennuskantaa. Kylpylaitos ja Kasino sijoittuvat 1800-luvun asemakaavan mukaan – ruutukaavassa - lähikatujen liikenteen solmukohtaan. Nykyinen kapeahko Ainonkadun linja sekä mittasuhteet ovat peräisin 1900-luvun vaihteesta. Kylpylaitos ja Kasinorakennus sijaitsevat keskenään tiiviissä vuorovaikutuksessa ja niiden arkkitehtuurin tyylipiirteet luovat yhtenäisen sekä kaupunkikuvassa tunnistettavan rakennuskokonaisuuden. Kokonaisuuteen liittyvät olennaisesti näkymät rakennuksista Kaupunginlahdelle, kaukonäkymät Saimaalle kohti Halkosaarta ja samoin vesiltä myös kohti Kylpylaitosta.

Rantapuisto, jonka leveä puistokäytävä Kirkkokadun jatkeena avautuu Satamatorille, liittyy Kasinon pihapiiriin sujuvasti istutusten, kapeampien käytävien ja puistopuiden sijoittelun avulla. Kylpylaitoksen itäpäädyn puistoalue on väljä pienmaisema, joka seuraa lahden rantaviivaa ja Ainonkadun linjaa. Väljän rannan puistoalueen läpi voi kaukonäkymissä koillisesta hahmottaa kaukaa Kylpylaitoksen rakennuksen ja piha-alueen.

Kylpylaitoksen ja Kasinon merkitys kulttuurihistoriallisten arvojen ilmentäjänä liittyy olennaisesti Rantapuiston ja rannan veneily- sekä vapaa-ajan toimintoihin, mutta myös Satamatoriin vesiliikenteen sekä kaupan keskuksena. Ainonkadun ympäristössä Kylpylaitoksen ja Kasinon yhteensovitettu arkkitehtoninen tyyli ja asema ilmentävät kaupunkikuvassa varhaisinta kaavoituksen suunnittelukautta. Ne jäivät rantatonteilleen todistamaan 1960-70-luvun vaihteen modernismin murroskohtaa, jolloin Lappeenrannan ruutukaava-alueella purettiin runsaasti vanhaa puutalorakennuskantaa tiiviisti rakennettujen kerrostalokortteleiden tieltä.

Kuva 294. Kasinon pihalla eri pintojen rajaukset ovat paikoin epämääräisiä, mikä korostuu muutoin arvokkaassa ja hoidetussa ympäristössä kuva 2020.

Kuva 295. Kylpylä pihan kunto rannan puolella ei täysin vastaa rakennuksen arvoa kuva 2020.

Kylpylaitos ja Kasino erottuivat 1960-luvulle asti helposti katumaisemassa näyttävän arkkitehtuurin ja kokonsa ansiosta Ainonkadulta niitä lähestyttäessä. Julkisivut ovat jääneet nyt paikoin katveeseen huomion kiinnittyessä katutilaa hallitsevaan moderniin kerrostalorivistöön. Tiivis yhteys Kylpylaitoksen ja Kasinon sekä niiden pihapiirien välillä on kuitenkin vahvuus. Ne yhdessä ovat kertova, toiminnallinen ja todistusvoimainen ajankuva – eli aikamatka - yli sadan vuoden takaiseen Lappeenrantaan Kaupunginlahdella. Niissä on luettavissa idea Kylpylaitoksesta lisäämässä Lappeenrannan kaupungin vetovoimaisuutta, kehityksen eturintamassa.

Nykyisellään Kylpylä- ja Kasino -rakennukset yhdessä muodostavat kauniin ja merkittävän kohteen katu- että rantaympäristössä. Itäpuolelta Kylpylä liittyy saumattomasti pikkupuistoon samoin kuin länsipuolella Kasino liittyy Rantapuistoon antaen kulkijalle miellyttävän tunteen siitä, että hienot rakennukset ja ympäröivät hoidetut viheralueet kuuluvat yhteen maisemalliseen ja historialliseen kokonaisuuteen. Molempien rakennusten pihapiireissä on ympäristönhoidon taso jäänyt hieman ympäröiviä alueita vähemmälle ja etenkin eri toimintojen rajauksia piha- ja paikoitusalueilla sekä rakennusten seinänvieruksia tulisi kehittää.

Kuva 296. Kasinon ja Kylpylän rakennukset osana kaunista rantabulevardia kuva 2020.

Suojelutilanne ja suosituksia

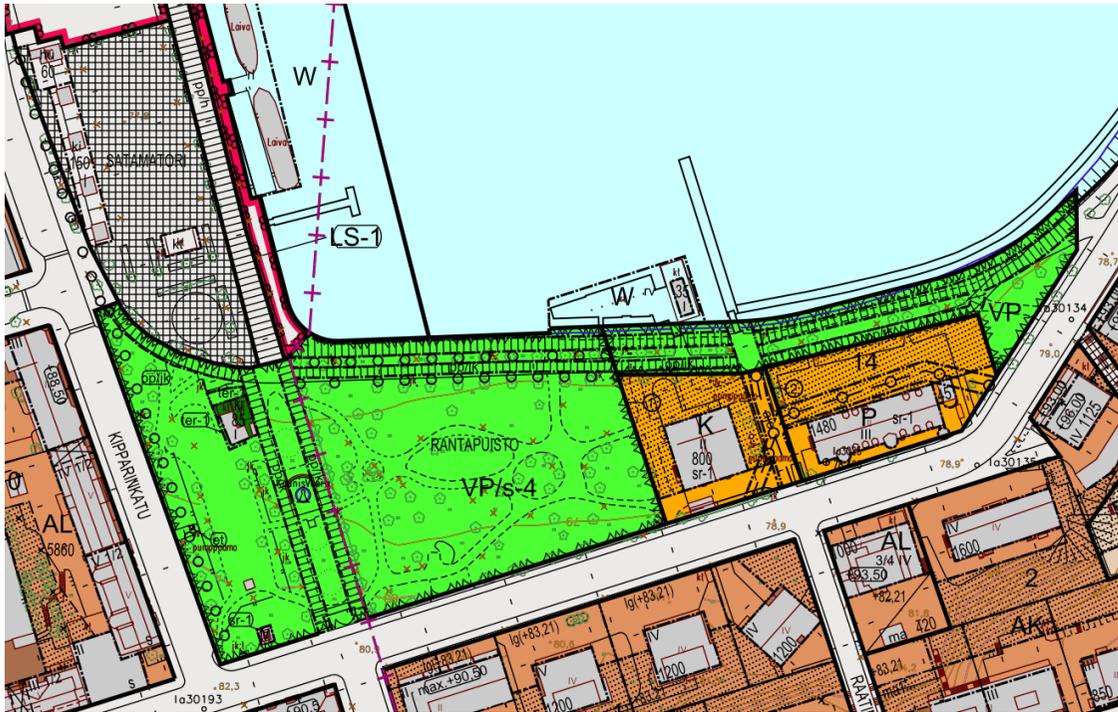
Voimassa olevissa asemakaavoissa sekä Kylpylä että Kasino on suojeltu ja niiden rannan puoleinen tontin osa on määrätty istutettavaksi. Kaava määrää, että Rantapuiston ympäristö on säilytettävä ja puusto säilytettävä tai vaiheittain uusittava. Rantaa reunustaa säilytettävä tai istutettava puukuja, joka johtaa torille. Kirkkokadun päätteenä oleva patsas jää kahden rinnakkaisen kevyen liikenteen väylän väliin. Puiston eteläkulmassa oleva puistomuuntamo on suojeltu, ja torin lähellä on rakennusala kesäkahvila-ravintolalle ja sen terassille.

Raatimiehenkadun jatkeena näkyy pitkä laituri Kaupunginlahdelle. Pontti- ja pistolaituri vierasveneille on rakennettu 1990-luvulla perinteiselle laituripaikalle. Kasinon rannassa oleva ravintolaterassi on toteutettu poikkeusluvalla vuonna 2002.

Katu ja piha-alueen näkymissä merkittävää on säilyttää esteettömät kaukonäkymät lahdelle Raatimiehenkatua pitkin. Kylpylän ja Kasinon välinen pihatie on yksityisluonteisena ristiriitainen historialliseen, avoimeen kulkuyhteyteensä nähden.

Toinen tärkeä näkymä lahdelle on Kirkkokadulta, jonka ajoyhteys rantaan on katkaistu Rantapuiston osalta. Kadun jatkeena olevat kaksi kevyen liikenteen väylää on linjattu muistumana aikaisemman kadun leveydelle. Hiekkapinta tukee puiston historiallista luonnetta.

Piha-alue rakennusten välissä oli alkujaan nykyistä avoimempi ja julkisempi yhteys kohti rantabulevardia. Pihatien pinta oli Ainonkadulta laskien nupukiveä ja Kylpylän sekä Kasinon koko piha-alueella hiekkapintainen, jatkuen samoin Rantapuistoon. Nykyiset laatoitukset ovat vieras lisä piha-alueen pinnoilla. Kasinon ja Kylpylän välissä on suosittu kevyttä matalahkoa pensasaitaa. Ainonkadulla kaivuhuone tulee edelleen olla katseenvangitsija, joka kertoo Kylpylän alkuperäisestä lähteestä.

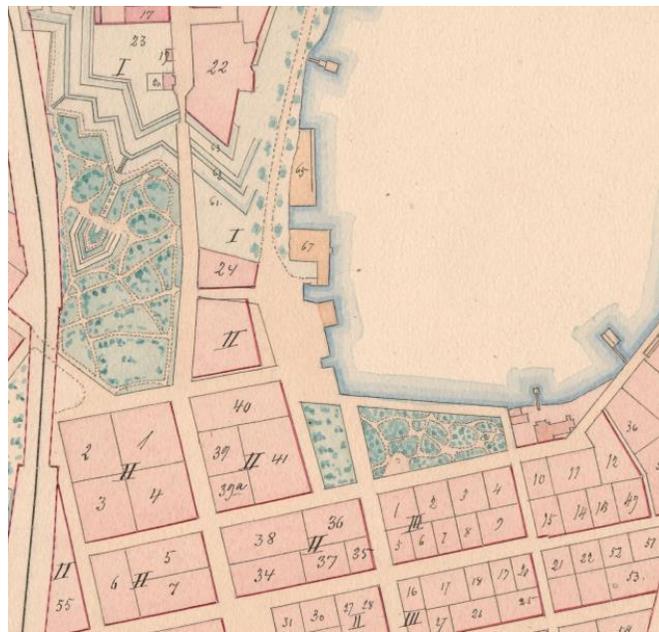

Kuva 297. ajantasa-asemakaava. Vasemmalla Rantapuisto, kaavatunnus 405-2557, hyväksytty v. 2015. Oikealla Kylpylä, kaavatunnus 405-2219, hyväksytty v. 2004. Lähde: Lappeenrannan karttapalvelut, <https://kartta.lappeenranta.fi/ims/>

Voimassa olevissa asemakaavoissa Kylpylää ja Kasinoa koskeva merkintä sr-1 tarkoittaa: suojeltava rakennus. Rakennustaiteellisesti tai historiallisesti arvokas rakennus. Rakennusta ei saa purkaa, eikä siinä saa tehdä sellaisia korjaus- tai muutostöitä, jotka turmelevat julkisivun, vesikaton tai sisätilojen rakennustaiteellista tai historiallista arvoa. Merkittävistä korjaus- tai muutostöistä on pyydettävä Museoviraston lausunto. Korjaus- ja muutostöiden sekä käyttötarkoituksen muutosten tulee olla sellaisia, että rakennuksen rakennustaiteellisesti ja historiallisesti arvokas luonne ja ominaispiirteet säilyvät. Erityisesti julkisivukorjauksissa tulee käyttää alkuperäisiä tai niitä vastaavia materiaaleja. Alueelle laadittu tonttijako on sitova.

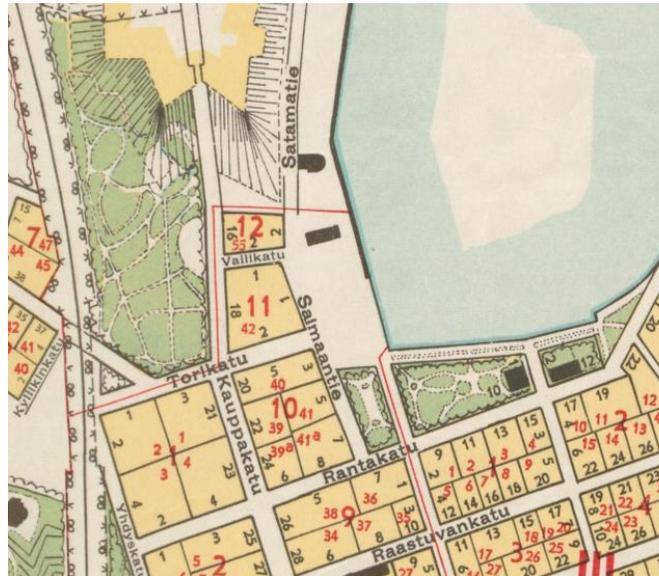
6.9.2021

	Palvelurakennusten korttelialue.
	Liike- ja toimistorakennusten korttelialue.
	Puisto.
	Vesialue.
	Korttelin, korttelinosan ja alueen raja.
	Osa-alueen raja.
14	Korttelin numero.
	Sitovan tonttijakon mukainen tontin raja ja numero.
RANTAPUISTO	Puiston nimi.
800	Rakennusoikeus kerrosalaneliömetreinä.
	Roomalainen numero osoittaa rakennuksen, rakennuksen tai sen osan suurimman sallitun kerrosluvun.
	Rakennusala.
	Istutettava alueen osa.
	Jalankululle ja polkupyöräilylle varattu alueen osa.
	Ajoyhteys.
	Yleiselle jalankululle varattu alueen osa.
	Johtoa varten varattu alueen osa.
	Vesialueelle rakennettavan laituriravintolan rakennusala.
	Suojeltava rakennus.
	Rakennustaiteellisesti tai historiallisesti arvokas rakennus. MRL 57 pykälän nojalla määrätään, että rakennusta ei saa purkaa eikä siinä saa tehdä sellaisia korjaus- tai muutostöitä, jotka turmelevat julkisivun, vesikaton tai sisätilojen rakennustaiteellista tai historiallista arvoa. Merkittävistä korjaus- tai muutostöistä on pyydettävä museoviranomaisten lausunto.
	Korjaus- ja muutostöiden sekä käyttötarkoituksen muutosten tulee olla sellaisia, että rakennuksen rakennustaiteellisesti ja historiallisesti arvokas luonne ja ominaispiirteet säilyvät. Erityisesti julkisivukorjauksissa tulee käyttää alkuperäisiä tai niitä vastaavia materiaaleja.
	Alueelle laadittu tonttijako on sitova.
	Puisto, jossa ympäristö säilytetään. Olemassa oleva puisto on säilytettävä tai vaiheittain uusittava.
	Kahvilaravintolan rakennusala.
	Terassin rakennusala.
	Muuntamon rakennusala.
	Suojeltava rakennus. Rakennustaiteellisesti tai historiallisesti arvokas rakennus. MRL 57 §:n nojalla määrätään että rakennusta ei saa purkaa eikä siinä saa tehdä sellaisia korjaus- tai muutostöitä, jotka turmelevat julkisivun, vesikaton tai sisätilojen rakennustaiteellista tai historiallista arvoa. Merkittävistä korjaus- tai muutostöistä on pyydettävä museoviranomaisten lausunto.
	Säilytettävä/istutettava puurivi.
	Istutettava alueen osa.
	Tori.
	Jalankululle ja polkupyöräilylle varattu alueen osa.
	Jalankululle ja polkupyöräilylle varattu katu, jolla huoltoajo on sallittu.

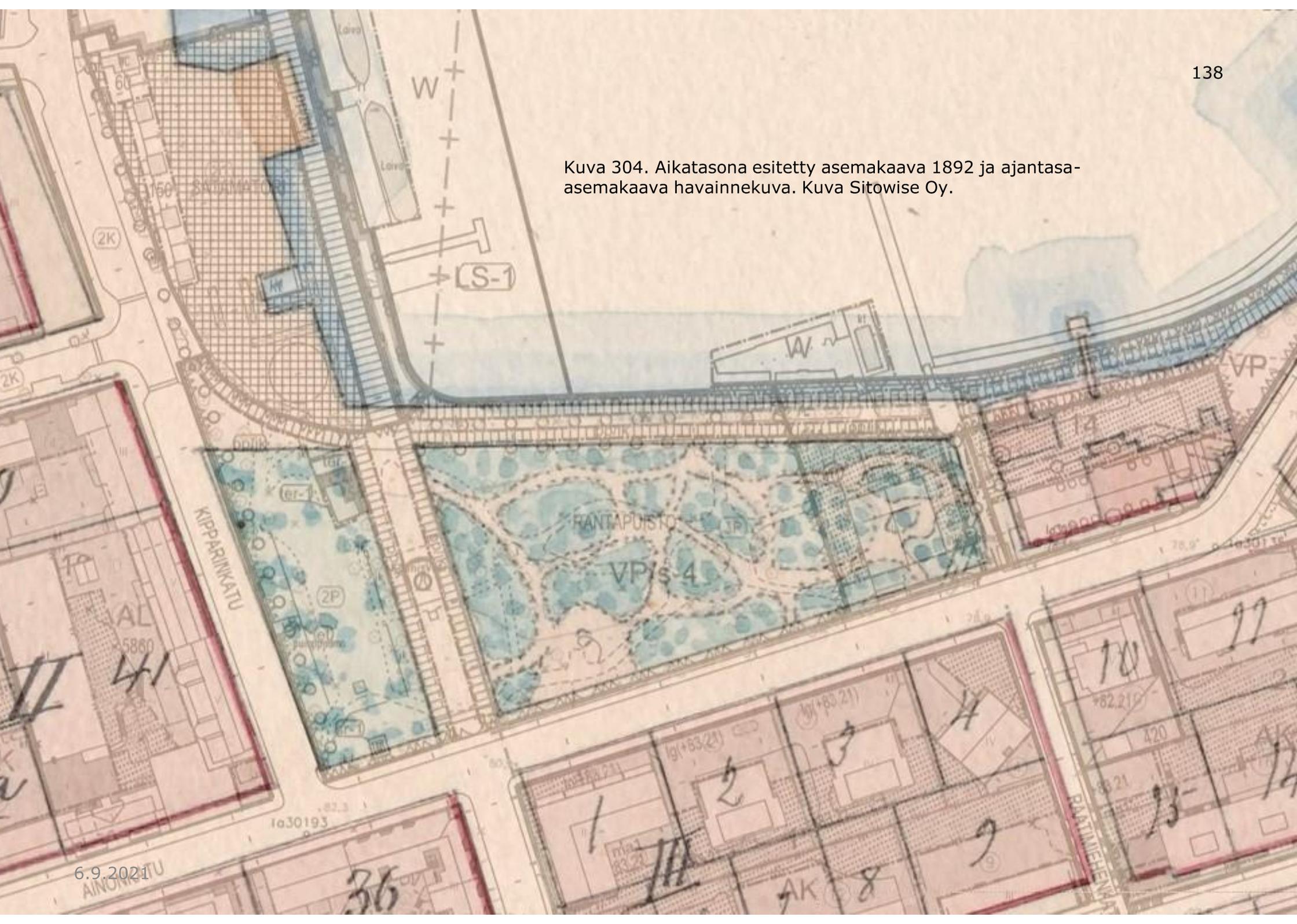

Kuvat 298-302. Vasemmalta oikealle.
 Kuvasuurennot Lappeenrannan
 asemakaava- ja kaupunkikartoista
 vuosilta 1838, 1892, 1908, 1936. Lähteet:
<https://finna.fi/>, <http://narc.fi/>,
<https://kartta.lappeenranta.fi/ims/>.

Muutokset: 1800-luvulla merkittävin
 muutos lahden pohjukassa on vihreän
 alueen muotoutuminen rakennetuksi
 englantilais-tyyppiseksi puistoksi.
 Rantapuiston asemakaava vuodelta 1915.
 Rantapuiston muoto ja muotokieli on
 sittemmin säilynyt lähes
 muuttumattomana nykypäivään saakka.

Kuva 304. Aikatasona esitetty asemakaava 1892 ja ajantasa-
asemakaava havainnekuva. Kuva Sitowise Oy.

6.9.2021

Historialliset arvot (sosiaalhistoria, matkailuhistoria, henkilöhistoria)

Vanha Kylpylä oli valmistuttuaan merkittävä, valtakunnallisesti tunnettu hoitolaitos ja suosittu kylpylälomakohde erityisesti varakkaille ja turisteille. Kaupungistumisen historiassa se edusti uudenlaista vetovoimatekijää. Rakennuttamiseen osallistuivat kuntapäätäjät ja sitä myöten kohde linkittyy kaupungin eri hallinnonalojen sekä henkilöhistoriaan. Terveys- ja hyvinvoinnin kehittämiseksi kylpylä oli aikaudelle tyypillinen hoitolaitos. Myöhemmin kylpylä oli arvokas veteraani- ja työkuntoutuslaitos. Kylpylä todistaa kylpyläkulttuurista ja sosiaalisista ilmiöistä laajasti Suomessa itsenäisyyden alkutaipaleesta sekä jälleenrakennuksen vuosista hyvinvointivaltioksi. Arvokasta on, että Kylpylän alkuperäisen kaltainen käyttö on jatkunut rakennuksessa sen valmistumisesta nykypäivään. Kylpylä muuntui lopulta myös ajan tarpeiden mukaan jopa keskiluokkaiseksi kauneushoitolaksi hyvinvointia tuottaakseen. Lappeenrannan Kylpylä on Suomen vanhimpia keskeytyksettä toimineita kylpylöitä.

Rakennushistorialliset arvot (kaavoitushistoria, arkkitehtoninen, rakennusperinteinen)

Kylpylän, Kasinon ja Rantapuiston asema kaavassa todistaa edelleen 1700-luvun lopulla hahmottuneen esikaupunki-idean ja ruutukaavaperiaatteen ohjaavasta merkityksestä alueen suunnittelussa. Kylpylä on arkkitehtonisesti ainutlaatuinen ja monivaiheisen suunnitteluprosessin tulos. Prosessi avaa aikakauden suunnitteluideologiaa, arkkitehtien välistä kilpailua ja osapuolien taloudellisia tavoitteita.

Kylpylä edustaa hyvin tyylipiirteiltään 1900-luvun alun arkkitehtuuria, jolloin kansallisromanttiset piirteet yhdistyivät moderniin rationaaliseen ajatteluun. Ulkoasussa on myöhemmistä vähäisistä muutoksista huolimatta tunnistettavissa arkkitehdin alkuperäinen käytännöllinen suunnitelma ja yksityiskohdat enemmän Manner-Euroopan kuin kotimaisen 1910-luvun art nouveau-ilmennyksenä.

Kylpylän jatko-osa 1930-luvulla on nivottu luontevasti ulkoasultaan yhteensopivaksi alkuperäisen asun kanssa, kuitenkin niin, että sen tunnistaa myöhemmäksi lisäykseksi. Kylpylän sisätiloissa muutoksia on toteutettu erityisesti hoituhuone- ja retkeilymajatiloissa. Niitä on ajanmukaistettu käytännön tarpeiden mukaan säännöllisin väliajoin 1930-luvulta alkaen. Parhaiten ovat säilyneet Kylpylän yhteiset julkiset tilat, kuten aulat ja portaikot sekä asuin- ja majoitustilojen kerroskäytävälinjat. 1960-1970-luvulta alkaen on purettu ja uusittu ensimmäisen sekä toisen kerroksen hoitotiloja muun muassa huoneiden kevyitä verho- ja väliseiniä jotka muistuttivat pukuhuoneita.

Ympäristöarvot (maisemallisesti keskeinen sijainti, maisemakokonaisuus, pienmaisemat rantakaistalla)

Varhaisin Kylpylä ja Kasino sijaitsivat 1800-luvun lopulla huomattavasti lähempänä rantaa ja olivat osin aidatut tonteillaan. Uusi Kylpylä rakennettiin 1910-luvulla kauemmaksi rannasta kadun varteen. Näin korostettiin rantabulevardin asemaan kaupunkilaisten julkisena tilana. Kylpylästä avautuu sisältä merkittävät kaukonäkymät Kaupunginlahdelle ja Saimaalle. Vesipeili ja ehjä rantaviiva on merkittävä maiseman rajapinta. Kylpylän pihapiirissä on ollut useita aktiviteetteja eri vuosikymmenillä, muun muassa tenniskenttä. Näistä on viimeisimpänä toiminnassa ollut tapahtumalava. Kylpylän identiteetti ilmenee kuitenkin vahvimpana yhteydessään Kaupunginlahden Rantapuistoon ja -bulevardiin. Yli sata vuotta Kylpylää on rajannut pensasaita, joka kuuluu olennaisesti katumaisemaan.

Historialliset arvot (sosiaalishistoria, matkailuhistoria, henkilöhistoria)

Kasino oli valmistuttuaan merkittävä, valtakunnallisesti tunnettu viihdekeskus ravintoloineen ja tanssisaleineen. Kaupungistumisen historiassa se edusti uudenlaista vetovoimatekijää.

Rakennuttamiseen osallistuivat kuntapäätäjät, ja sitä myöten kohde linkittyy kaupungin eri hallinnonalojen historiaan sekä henkilöhistoriaan. Hyvinvoinnin, matkailun ja vapaa-ajan saralla kasino oli aikaudelle tyypillinen, kylpylään yhdistetty viihdekeskus. Myöhemmin kasino on ollut merkityksellinen myös ravintolatoiminnan ja tapahtumapalveluiden kentällä. Kasino todistaa laajasti kulttuuritapahtumista ja sosiaalisista ilmiöistä Suomessa itsenäisyyden alkutaipaleesta sekä jälleenrakennuksen vuosista hyvinvointivaltioksi. Arvokasta on, että Kasinon alkuperäisen kaltainen käyttö on jatkunut rakennuksessa sen valmistumisesta tähän päivään.

Rakennushistorialliset arvot (kaavahistoria, arkkitehtoninen, rakennusperinteinen)

Kasinon ja Rantapuiston asema kaavassa todistaa edelleen 1700-luvun lopulla hahmottuneen esikaupunki-idean ja ruutukaavaperiaatteen ohjaavasta merkityksestä alueella. Uusi Kasino rakennettiin Rantapuistoalueen itäpäähän 1910-luvulla ja on säilynyt hyvin rakennusajankohdan mukaisen aseman sekä perusmuodon mukaisena.

Kasinon arkkitehtuuri on alkujaankin poikennut 1910-luvulla rakennetusta Kylpylästä. Kasino on aikaudelle tyypillinen ravintola- ja tanssiravintola pohjaratkaisultaan. Arkkitehtonisesti ulkoasun klassisistiset korosteet ja koristeaiheet olivat lähiympäristössään poikkeavia. Rakennuksessa on aikakauden rakennustavan mukainen korkea kivijalka ja hirsirunko. Se edustaa rakennustavaltaan hyvin alueen vanhinta säilynyttä 1900-luvun alun huvilatyyppiä ja rinnetonteille rakennettuja kaupunkitaloja sekä niiden rakennustyyliä erityisesti pieniruutuisin lasiseinin vilpolassa.

Kasinon uusklassistisia piirteitä ilmentävät parhaiten pääjulkisivujen näyttävät päätykolmioaiheet ja ovaali-ikkunat sekä ikkunoiden profiloidut koristelistat. Ulkovuoraus on jäsennetty paneelien ja peiterimojen avulla kenttiin. Pohjoissivun ulkoasun jäsennys poikkeaa alkuperäisestä suunnitelmasta vuodelta 1913 ja on 1920-luvun muutoksen mukainen. Kasinon huonetilojen käyttötarkoitus on säilynyt hyvin alkuperäisen kaltaisena erityisesti toisen kerroksen päätiloissa: suuressa tanssi- ja ravintolasalissa 1920-30-luvulla tehdyin muutoksin. Ravintolatoimintojen ja asiakkaiden tarpeiden mukaan on ollut paineita uudistaa useammin alakerran keittiötä ja uusia kahvilaa sekä lounasravintolaa. Tilojen kiinteä sisustus, erityisesti kaiteiden, pilarien ja katon kasettien osalta on väritystä myöten uusittu useamminkin vuosikymmenien kuluessa. Ne eivät vastaa alkuperäistä 1910-20-luvun aikakauden väritystä, mikä tulisi jatkossa selvittää väritutkimuksin. Vielä 1920-luvun piirustuksissa esiintyneet itäsivun ulkoraput toiseen kerrokseen on purettu myöhemmin mahdollisesti vasta 1960-luvun vaihteessa, jolloin teknisiä ja wc-tiloja uudistettiin. 1960-luvun muutospirustuksissa on nähtävissä myös raput länsi- eli puistosivulla Kasinon toiseen kerrokseen. Ne olivat vanhojen valokuvien perusteella paikallaan vielä 1980-luvulla.

Ympäristöarvot (maisemallisesti keskeinen sijainti, maisemakokonaisuus, pienmaisemat rantakaistalla)

Varhaisin Kylpylä-Kasino sijaitsi 1800-luvun lopulla huomattavasti nykyistä lähempänä rantaa laitureineen. Uusi Kasino rakennettiin 1910-luvulla kauemmaksi rannasta kadun varteen. Näin korostettiin rantabulevardin asemaa kaupunkilaisten julkisena tilana. Kasinon edustalle on rakennettu 2000-luvun alussa lähes varhaisen 1800-luvun kasinolaiturin paikalle uudisrakennus, Rantapuiston terassi-ravintola. Perinteinen laiturin ja terassin paikka on siten säilynyt rantabulevardilla.

Kasinosta avautuu sisältä merkittävät kaukonäkymät Kaupunginlahdelle ja Saimaalle. Vesipeili ja ehjä rantaviiva on merkittävä maiseman rajapinta. Kasinon identiteetti ilmenee kuitenkin vahvimpana yhteydessään Kaupunginlahden Rantapuistoon ja -bulevardiin.

Historialliset arvot (sosiaalhistoria, matkailuhistoria, henkilöhistoria)

Rantapuiston, Kylpylän ja kasinon muodostama kokonaisuus on säilynyt 1910-luvulta käyttöhistorian puolesta periaatteiltaan samanlaisena nykyaikaan asti. Rantapuiston rakentaminen avaa myös henkilöhistoriaa, esitellen kaupunki- ja puistosuunnitteluun vaikuttaneita voimakkaita persoonia. Puisto liittyy 1800-luvun puolesta välistä alkaneeseen kylpyläkulttuuriin ja on sitä kautta tärkeä osa Lappeenrannan matkailuhistoriaa. Sosiaalhistorian kannalta puistosta voi lukea kehityksen varakkaiden kylpyläasiakkaiden lomailukohteesta yleiseksi kaupunkitilaksi ja eri yhteiskuntaluokkien virkistyskäyttöön.

Rakennushistorialliset arvot (kaavoitushistoria, puistoarkkitehtuuri - kaupunkipuisto)

Rantapuiston asema kaavassa todistaa edelleen 1700-luvun lopulla hahmottuneen esikaupunki-idean ja ruutukaavaperiaatteen ohjaavasta merkityksestä alueella. Lisäksi se kertoo miten merkittävä osa puistoarkkitehtuuri oli 1800-luvun kaavoitustyössä, ei vain kaupunkikuvallisesti, vaan myös paloturvallisuus- ja terveystieteiden näkökulmista arvioiden.

Puisto on koko olemassaoloaikansa kuvastanut vapaamuotoista, englantilaistyyppistä puistoihannetta. Ominaista on puita kasvava nurmialue vesiaiheineen ja penkkeineen, pensaskerroksen jäädessä melko vähäiseksi. Rakennusten pihapiireissä kauniit kukkaistutukset ovat korostaneet ympäristön arvokkuutta.

Puiston jäsenitys on säilynyt hyvin alkuperäisinä ja yhtenäisenä. Kohtalainen muutos oli uuden Kasinon rakentaminen puiston itäpäähän 1910-luvulla. Puiston läpikulkuun entiselle Kirkkokadulle on myös tehty kohtalaisia muutoksia. 1900-luvun vaihteen ajurien pysäkkikatu ja ajotie satamaan on muutettu 2000-luvun moderniksi kävelykaduksi istutuksineen. Länsiosassa Ainonkadun varrella on säilynyt vanha muuntajarakennus muistutuksena kaupungin sähkönsiirron vaiheista 1900-luvun alkupuolella. Muuntajan ulkoasu ja vanhat valokuvat viittaavat sen rakennusajankohdaksi 1920-1930-lukua.

Ympäristöarvot (maisemallisesti keskeinen sijainti, maisemakokonaisuus)

Kaupunkikuvassa Rantapuiston identiteetti ilmenee kuitenkin vahvimpana yhteydessään Kaupunginlahden satamapuistoon sekä kaukonäkymissä Linnoituksen puistoihin ja rantabulevardiin. Puiston sijainti kaikkien kaupunkilaisten helposti saavutettavana kohteena korostaa sen identiteettiä kaupungin ytimessä ja veden äärellä. Rantapuisto on myös osa puistojen vyöhykettä ja kaukonäkymiä kuljettaessa merkittävää Kirkkokatua pitkin Lappeen Marian kirkon puistolta Lottapuiston sivuitse kohti satamaa.

Arviointi ominaispiirteet : Kulttuurihistoriallisten arvojen kriteerein.

Tarkastelun kriteerien painotus

Todistusvoimaisuus (ilmiöiden kertovuus, alueen identiteetti)

Alkuperäisyys

Tyypillisuus

Harvinaisuus (paikallinen, maakunnallinen, valtakunnallinen konteksti)

Yhtenäisyys (arkkitehtuuri) ja liittyminen ympäristöön

Kulttuurihistoriallisten arvojen jaottelu

Rakennushistoriallinen

(rakennusperinteinen, -tekninen tai arkkitehtoninen)

(mrp = moderni rakennusperintö, 1945 jälkeen rakennetut kohteet)

Historiallinen

(esim. asutus-, liikenne-, sosiaalihistoria)

Ympäristöarvo

(maisemakokonaisuus tai maisemallisesti keskeinen sijainti)

Kirjallisuus

Antikainen, Jyrki – Herranen, Timo – Hoffman, Kai – Toivanen, Pekka 1988. Lappeenrannan kaupungin historia 1917-1966. 1. nide. Gummerus Oy. Jyväskylä.

Herranen, Timo – Räsänen, Matti – Räsänen, Riitta – Toivanen, Pekka 1989. Lappeenrannan kaupungin historia 1917-1966. 2. nide. Gummerus Oy. Jyväskylä.

Häyrynen, Maunu 1989. Kaupunkipuisto 1800-luvulla. Ars Suomen taide 4. Kustannusosakeyhtiö Otava. Keuruu.

Häyrynen, Maunu 2005. Puutarha, lakriksi ja kulkue. Suomalaisen puutarhan kansainvälisyys. Puistot ja puutarhat. Suomalainen puutarhaperinne. Suomen kotiseutuliitto. Suomen Kotiseutuliiton julkaisuja A:11. Euroopan rakennusperintöpäivät 2005.

Immonen, Olli 1992/ täydennetty 2006. Lappeenrannan varuskuntahistoria. Etelä-Saimaan Kustannus Oy 1992. verkkojulkaisu 2006.

Jormakka, Kari 1984. Lappeenrannan merkittävät rakennukset. Lappeenrannan kaupunki. Kaupunkisuunnittelutoimisto. Yleiskaavaosasto julkaisu C4. Saimaan kirjapaino Oy.

Kiiveri-Hakkarainen, Kaija 2006. Rakennettu Lappeenranta. Kaupunginosat. Etelä-Karjalan museon julkaisusarja nro 28. Lappeenrannan Kirjapaino Oy.

Kumpulainen, Jouni – Kohvakka, Mikko – Kolari, Pertti 2013. Lappeenrannan kylpylaitos. Selviytymistarina kolmelta vuosisadalta. Tammerprint Oy. Tampere

Lehikoinen, Laila 1982. Lappeenrannan kadunnimet. Etelä-Karjalan museon julkaisusarja 9. Etelä-Saimaan Kustannus Oy.

Mäkinen, Eija-Hilkka 1984. Lappeenrannan Linnoitus. Kustannusosakeyhtiö Otava. Helsinki.

Arkistolähteet painetut/ painamattomat

Lappeenrannan kaupunginarkisto asiakirjat, piirustukset ja valokuvat (kuvatiedot kuvateksteissä).

Kuntoutus- ja Kylpyläsäätiö historiaa. Lappeenrannan kylpylaitos 2007. LKA Dd:1

Tonttikirjoja 1830-1892 ja henkikirjoja 1780-1860. LKA, Aaf: 1-6 .

Tonttikirja 1891. LKA Aaf: 2a;

Kaupunginhallitus ja -valtuusto, kiinteistöluettelot 1925, 1927, 1948. LKA, Bb 1:3.

Lappeenranta asemakaava 1849. LKA, Iab:15.

Finna kulttuuri- ja tiedeaineistojen hakupalvelut. <https://museovirasto.finna.fi/https://finna.fi/>

Museoviraston kuvakokoelmat

Etelä-Karjalan museon kuvakokoelmat

Lappeenrannan museoiden kuvakokoelmat

Kansallisarkiston digitaaliarkisto. <http://digi.narc.fi/digi/search.ka>

Suomen Kansallisarkiston piirustuskokoelmat, venäläiset rakennuspiirustukset, kaupunkikartat

Vesa linnoitus ja rakennuspiirustuskokoelmat

Lappeenrannan Rakennusvalvontaviraston arkisto asiakirjat ja piirustukset.

Mäkinen, Eija-Hilkka – Vuorinen Aimo 1984. Ryöppysuihkuja ja vuoriastuntaa. Lappeenrannan kylpylän tarina. Tekstikarelia.

Narinen, Kaija 1968. Lappeenrannan Kylpylaitos. Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosastolla professori Ruusuvuoren ohjauksella tehty diplomityö. Helsingissä 21.4.1967. LKA Ue:1 Lappeenrannan Kylpylaitos tutkielmia ja muistelmia kylpylaitoksesta.

Putkonen, Lauri 1997. Lappeenranta kulttuurihistoriallisesti merkittävät rakennukset ja alueet. Etelä-Karjalan museon julkaisut n:o 3.

Riekki, Helena 2005. Kuopion kaupungin historia. Oulu. Kalevaprint Oy.

Schalin, Mona 2005. Puutarhat, puistokadut ja istutukset. Suomalaisen kaupunkipuiston vaiheita. Puistot ja puutarhat. Suomalainen puutarhaperinne. Suomen kotiseutuliitto. Suomen Kotiseutuliiton julkaisuja A:11. Euroopan rakennusperintöpäivät 2005.

Sihvo, Hannes 2005. Ryytimaita, puutarhoja ja puistoja kirjallisuudessamme. Puistot ja puutarhat. Suomalainen puutarhaperinne. Suomen kotiseutuliitto. Suomen Kotiseutuliiton julkaisuja A:11. Euroopan rakennusperintöpäivät 2005.

Suominen, Timo – Vattulainen, Päivi 2005. Puolivirallinen kauneus vesipeilissä, kanavien maisemat kultakaudella. Puistot ja puutarhat. Suomalainen puutarhaperinne. Suomen kotiseutuliitto. Suomen Kotiseutuliiton julkaisuja A:11. Euroopan rakennusperintöpäivät 2005.

Suvikumpu, Liisa 2014. Suomalaiset kylpylät. Kotimaisen kylpylökulttuurin historiaa. SKS. Helsinki.

Talka, Anu 1990. Esitelmä apulaisprofessori Eeva-Maija Viljon johtamassa proseminaarissa Jyväskylän yliopiston taidehistorian laitoksella 3.12.1990.

Talka, Anu – Puntanen, Pia 2005. Linnoitus ja kaupunki. Lappeenrannan historia 1812-1917. Lappeenrannan Kirjapaino Oy.

Vuorinen Aimo, 1991. Lappeenrannan vanha linnoitus itää ja länttä vastaan. Lappeenrannan kilta.

Verkkolähteet

http://www3.lappeenranta.fi/museot/verkkonayttelyt/lpr_historia/artikkelit/KAUPUNKI_MUUTOSTEN_KOURISSA_artikkeli.htm. Viitattu 22.2.2021

<https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:65491/829>

<http://kuursaal.ee/en/history-of-kuursaal/>

Arkkitehtuurimuseo, arkkitehdit.

<https://www.mfa.fi/kokoelmat/arkkitehdit/gustaf-strengell> Viitattu 22.2.2021.

<https://www.geni.com/people/Juhani-Oskari-Vihtori-Viiste/6000000052564277912> Viitattu 22.2.2021.

https://fi.wikipedia.org/wiki/Eino_Forsman

<https://www.geni.com/people/Johan-Eino-Ilmari-Forsman/6000000007343997102> Viitattu 22.2.2021

Lappeenrannan karttapalvelu. <https://kartta.lappeenranta.fi/ims/#>

Etelä-Karjalan museon rakennetun ympäristön KIOSKI tallennustietokanta sovellus. <https://www.kulttuuriymparisto.fi/netsovellus/login.aspx>

- 1 Ranta 1978, 91-92.
- 2 Lehikoinen 1982, 9.
- 3 Vuorinen 1991, 92-95.
- 4 Ranta 1978, 92.
- 5 Mäkinen 1984, 67.
- 6 Lehikoinen 1982, 9.
- 7 Lappeenrannan kylpylaitos 2007, 7; LKA Dd:1 Kuntoutus- ja Kylpyläsäitiö historiaa; Narinen 1967, 8; LKA Ue:1 Lappeenrannan Kylpylaitos tutkielmia ja muistelmia kylpylaitoksesta, Kaija Narinen diplomityö.
- 8 Lehikoinen 1982, 10.
- 9 Immonen 2006, 121.
- 10 Tonttikirjoja 1830-1892 ja henkikirjoja 1780-1860, Aaf: 1-6 LKA.
- 11 Ibid.
- 12 Immonen 125, 126, 130.
- 13 Immonen 2006, 223-24.
- 14 Schalin 2005, 12-15.
- 15 Talka – Puntanen 2005, 65.
- 16 Immonen 2006, 121, 127.
- 17 Talka -Puntanen, 2005, 71-72.
- 18 Antikainen-Herranen-Hoffman-Toivanen 1988, 162-164.
- 19 Antikainen-Herranen-Hoffman - Toivanen 1988, 160; Lappeenrannan kaupunki kaavoitus 2018, 17. 12.2.2018 Asemakaavaselostus luonnos. Lappeenrannan Pormestarin kortteli asemakaavan muutos.
- 20 7.5.1971 vahvistettu asemakaava.
- 21 Talka - Puntanen 2005, 33; http://www3.lappeenranta.fi/museot/verkkonayttelyt/lpr_historia/artikkelit/KAUPUNKI_MUUTOSTEN_KOURISSA_artikkeli.htm
- 22 Immonen 2006, 121.
- 23 Putkonen 1977, 10; Talka-Puntanen 2005, 191.
- 24 Immonen 2006, 223-224.
- 25 Tonttikirjoja 1830-1892 ja henkikirjoja 1780-1860, Aaf: 1-6 LKA.
- 26 Häyrynen 1989, 75; Suominen – Vattulainen 2005, 91; Sihvo 2005, 46-49.
- 27 LKA LPR asemakaava 1849, Iab:15.
- 28 Immonen 2006, 133.
- 29 Talka - Puntanen 2005, 115.
- 30 Immonen 2006, 129; Kumpulainen-Kohvakka-Kolari 2013, 19.
- 31 Immonen 2006, 282.
- 32 Ibid.
- 33 Kuntoutus- ja Kylpyläsäitiö historiaa 2007 LKA Dd:1; Talka, Puntanen 2005, 186-187.
- 34 Mäkinen-Vuorinen 1984, 14, 54-55; Herranen- Räsänen- Räsänen-Toivanen 1989, 459.
- 35 Talka, Puntanen 2005, 186.
- 36 Riekkä 2005, 442; Suvikumpu 2014, 163.
- 37 Immonen 2006, 122; Suvikumpu 2014, 31.
- 38 Talka 1990, 3.
- 39 LKA tonttikirja 1891 Aaf: 2a; Kaupunginhallitus ja -valtuusto, kiinteistöluettelot 1925, 1927, 1948, Bb 1:3.
- 40 Talka 1990, 15.

41 Lähteenä <https://www.mfa.fi/kokoelmat/arkkitehdit/gustaf-strengell/>

42 lähteenä <https://www.geni.com/people/Juhani-Oskari-Vihtori-Viiste/6000000052564277912>

43 Lähteenä https://fi.wikipedia.org/wiki/Eino_Forsman
<https://www.geni.com/people/Johan-Eino-Ilmari-Forsman/6000000007343997102>

44 Jormakka 1984, 34.

45 Suvikumpu 2014, 166-167.

46 Immonen 2006, 282.

47 Kumpulainen-Kohvakka-Kolari 2013, 7-9.

48 Kumpulainen-Kohvakka-Kolari 2013, 10.

49 Kumpulainen-Kohvakka-Kolari 2013, 7-14; Talka 1990, 6.

50 Ibid.

51 Kumpulainen-Kohvakka-Kolari 2013, 7-14.

52 Ibid.

53 Kumpulainen-Kohvakka-Kolari 2013, 13.

54 Talka 1990, 11-14.

55 Kumpulainen-Kohvakka-Kolari 2013, 18-23.

56 Ibid.

57 Kumpulainen-Kohvakka-Kolari 2013, 18-25, 25-35, 36-49.

58 Ibid; Tuuliainen, Enni, Hotellin konseptin kehittäminen, case Lappeenranta Spa. Opinnäytetyö 2019, Saimaan ammattikorkeakoulu.

59 Kumpulainen-Kohvakka-Kolari 2013, 21-26.

60 LKA Bb 1:3 kaupunginhallitus- ja valtuusto kiinteistöluettelot 1925,1927, 1948.

61 Kumpulainen-Kohvakka-Kolari 2013, 21-26.

62 Kumpulainen-Kohvakka-Kolari 2013, 26-33.

63 Ibid.

64 Kumpulainen-Kohvakka-Kolari 2013, 17, 131.

65 LKA Kaupunginhallitus ja -valtuusto kiinteistöluettelot 1925, 1927, 1948 Bb 1:3.

66 Suvikumpu 2014, 167.

67 Kumpulainen-Kohvakka-Kolari 2013, 133-134.

68 Kumpulainen-Kohvakka-Kolari 2013, 33.

69 Jormakka 1984, 35; Kiiveri-Hakkarainen 2006, 25.

70 Lähteenä LKA Bb 1:3 kaupunginhallitus- ja valtuusto kiinteistöluettelot 1925, 1927, 1948.

71 Ibid.